

**Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje**

Pavλίna Hazuková

**POTENCIÁL ROZVOJE PERIFERNÍ A PŘÍHRANIČNÍ
OBLASTI NA PŘÍKLADU ČESKOMORAVSKÉHO
POMEZÍ**

Diplomová práce

Praha 2008

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím odborné literatury a pramenů uvedených na seznamu zdrojů dat a s použitím výsledků vlastního terénního průzkumu.

V Jindřichově Hradci, dne 4. května 2008

.....

Podpis

Poděkování:

Za věcné připomínky a cenné rady bych chtěla poděkovat svému školiteli
RNDr. Pavlu Chromému, Ph.D.

Dále děkuji RNDr. Silvě Kuldové za připomínky a pomoc.

Abstrakt

Cílem předkládané diplomové práce je zhodnocení potenciálu periferní a příhraniční oblasti na příkladu jižní, resp. jihozápadní hranice krajů Jihočeského a Vysočiny. Hodnotí rozdíly mezi jednotlivými obvody v modelovém území a na úrovni obcí s pomocí dvou statistických metod vymezuje periferní a problémové oblasti.

Významnou částí práce je posouzení vlivu administrativních hranic, a to jak krajských tak i mezi jednotlivými obvody obcí s rozšířenou působností, především ve smyslu bariéry ve vztazích mezi jednotlivými obcemi na základě vyjížděky do zaměstnání a ve spolupráci obcí ve formě sdružení.

Klíčová slova: socioekonomická analýza, obec s rozšířenou působností, hranice, periferie, spolupráce obcí

Abstract

The aim of this thesis is to evaluate the potential of the four neighboring marginal regions located in Jihočeský region and Vysočina region. The first part of the thesis is dealing with regional differences among the four administrative districts of municipalities with extended competence. Marginal and depressed municipalities are identified using the two statistical methods.

An important part of this paper is to assess the influence of administrative borders in the way of their barrier effect to cross-border cooperation focusing on municipalities' associations. It will be also devoted to influence of borders on commuting.

Finally the SWOT analysis is carried out and the main common characteristics and differences identified.

Keywords: social-economic analysis, municipality with extended competence, border effect, marginal regions, and municipalities' cooperation

OBSAH

Seznam tabulek	6
Seznam map	7
Seznam grafů	7
1. ÚVOD	8
2. CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE	11
3. METODIKA PRÁCE	13
4. TEORETICKÝ RÁMEC	15
4.1 Přehled literatury	15
4.2 Definice pojmů	19
4.2.1 Definice regionu	19
4.2.2 Definice hranic a pohraničí	22
4.2.3 Definice periferie	26
4.2.4 Definice potenciálu území	29
5. ANALÝZA MODELOVÉHO ÚZEMÍ	30
5.1 Poloha modelového území v rámci Česka	30
5.2 Nástin přírodních poměrů modelového území	34
6. ANALÝZA VNITŘNÍ SG. POLARIZACE MODELOVÉHO ÚZEMÍ	37
6.1 Obyvatelstvo	40
6.1.1 Vývoj počtu obyvatel	40
6.1.2 Věková struktura	44
6.1.3 Vzdělanostní struktura	46
6.2 Ekonomické podmínky	49
6.2.1 Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity	49
6.2.2 Nezaměstnanost	53
6.3 Identifikace problémových oblastí modelového území	57
6.3.1 Vymezení periferních oblastí na základě neparametrických metod	59
6.3.2 Vymezení periferních a jádrových obcí vybraného území pomocí komponentní analýzy	61
7. HODNOCENÍ „PŘESHHRANIČNÍCH“ VZTAHŮ UVNITŘ MODELOVÉHO ÚZEMÍ	65
7.1. Dojíždka do zaměstnání	65
7.1.1 Pracovní regiony v obvodu ORP Jindřichův Hradec	67
7.1.2 Pracovní regiony v obvodu ORP Dačice	69
7.1.3 Pracovní region v obvodu ORP Telč	71
7.1.4 Pracovní regiony v obvodu ORP Moravské Budějovice	72
7.2 Problematika rozvoje obcí a aktivita subjektů místní správy	74
8. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	78
9. ANALÝZA SWOT MODELOVÉHO ÚZEMÍ	94
10. ZÁVĚR	97
11. ZDROJE DAT	100
PŘÍLOHY	107

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Zemědělský půdní fond ve vybraných obvodech ORP a krajích (2005)	36
Tabulka č. 2: Vývoj počtu obyvatel za jednotlivé obvody ORP, kraje a Česka	41
Tabulka č. 3: Pohyb obyvatelstva pro vybrané obvody ORP, kraje a Česko k 31.12.2006	42
Tabulka č. 4: Věková struktura ve vybraných obvodech ORP, krajích a v Česku 31.12.2006	45
Tabulka č. 5: Vzdělanostní struktura obyvatel starších 15-ti let za jednotlivé obvody ORP, kraje a Česko (2001)	47
Tabulka č. 6: Ekonomická struktura v jednotlivých obvodech ORP, krajích a Česku k 1. 3. 2001	50
Tabulka č. 7: Korelační matice proměnných použitých v komponentní analýze	61
Tabulka č. 8: Hodnoty komponentních vah a procento celkové variability	62
Tabulka č. 9: Počet mikroregionů a dobrovolných svazků obcí ve zkoumaném území pro rok 2007	75
Tabulka č. 10: Počet mikroregionů a dobrovolných svazků za jednotlivé obce v obvodech ORP v roce 2007	76
Tabulka č. 11: Struktura odpovědí dotazníkového šetření	79
Tabulka č. 12: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste ocenil/a ze svého pohledu postavení/význam místa, v němž žijete, v rámci České republiky?	80
Tabulka č. 13: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste charakterizoval/a pozici Vaší obce v rámci regionu (okresu)?	81
Tabulka č. 14: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jaký máte názor na současné administrativní uspořádání?	82
Tabulka č. 15: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek	83
Tabulka č. 16: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek	84
Tabulka č. 17: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Který z problémů regionálního rozvoje považujete pro Vaši oblast za stěžejní k řešení?	86
Tabulka č. 18: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Na jaké problémy by se měla soustředit spolupráce obcí ve Vašem regionu?	87
Tabulka č. 19: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak vidíte možnosti hospodářského a sociálního rozvoje Vaší obce v příštích pěti letech?	88
Tabulka č. 20: Spatřujete krajskou hranici jako bariéru ztěžující spolupráci?	89
Tabulka č. 21: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste označil/a informovanost Vašich občanů o dění v nejbližších obcích sousedního kraje?	90
Tabulka č. 22: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží Vaše obec, s přilehlou stranou na druhé straně státní hranice?	91
Tabulka č. 23: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží Vaše obec, s přilehlou stranou ve vedlejší kraji?	91
Tabulka č. 24: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jaký vývoj spolupráce mezi obcemi z okolních regionů předpokládáte v blízké budoucnosti	92

Seznam map

Mapa č. 1: Diferenciace území ČR podle exponovanosti (k roku 1980)	32
Mapa č. 2: Postavení modelového území v rámci Česka	33
Mapa č. 3: Nezaměstnanost v obcích ve vybraném území (září 2006)	55
Mapa č. 4: Vymezení periferních oblastí ve sledovaném území na základě neparametrických metod	60
Mapa č. 5: Perifernost obcí určena pomocí komponentní analýzy	63
Mapa č. 6: Pracovní region Jindřichova Hradce (2001)	68
Mapa č. 7: Pracovní region Nové Bystřice(2001)	68
Mapa č. 8: Pracovní region Dačic (2001)	70
Mapa č. 9: Pracovní region Slavonic (2001)	70
Mapa č. 10: Pracovní region Telče (2001)	71
Mapa č. 11: Pracovní region Moravských Budějovic (2001)	72
Mapa č. 12: Pracovní region Jemnice (2001)	73

Seznam grafů

Graf č. 1: Velikostní struktura obcí v modelovém území, v krajích a Česka (2003)	38
Graf č. 2: Ekonomická struktura v jednotlivých obvodech ORP a krajích v roce 2003	51
Graf č. 3: Vývoj míry nezaměstnanosti obvodů ORP v modelovém území, v krajích Vysočina a Jihočeském a v Česku od 1. 1. 2005 do 1. 7. 2007	54

1 ÚVOD

Rozdíly mezi územními celky, jejich komparace a hledání obecných zákonitostí různých diferenciací patří v geografii mezi stěžejní úkoly většiny prací. I tato předkládaná práce je zaměřena na výzkum územní polarizace jádra a periferie, přičemž pozornost bude věnována zejména periferním oblastem.

Výzkum periferních oblastí zažívá od 90. let 20. století veliký rozmach, ať již v Česku, tak i na mezinárodní úrovni. Ústředním tématem výzkumu periferních oblastí jsou však nejen obecné otázky polarizace prostoru (mechanismy vzniku periferií, změny funkcí území a jejich příčiny), ale i hledání nástrojů, které by se daly pro zmírnění či odvrácení nepříznivého vývoje těchto problémových území využít.

Cílem předkládané diplomové práce je zhodnotit potenciál periferní a příhraniční oblasti na příkladu jižní části českomoravského pomezí. Potenciál území zahrnuje zdroje (vnější i vnitřní), které tvoří základní kámen dalšího rozvoje území, jedná se o lidské zdroje, ekonomickou vyspělost, výkonnost a konkurenceschopnost, výzkum, vývoj inovací, technická a sociální infrastruktura, cestovní ruch... Jako modelové území byla vybrána oblast západní, resp. jihovýchodní hranice krajů Jihočeského a Vysočiny. Důležitou částí práce je hodnocení propustnosti resp. nepropustnosti administrativních hranic (v práci jsou uvažovány hranice krajské, hranice okresů a obvodů obcí s rozšířenou působností), tedy zda a popřípadě do jaké míry tvoří bariéru rozvoje území a jak ovlivňují přeshraniční spolupráci mezi jednotlivými kraji a obcemi.

Tematicky tak práce bezprostředně navazuje na výzkum provedený Kostičem, který se věnoval vymezení a analýze vnitřní periferie na pomezí Jihočeského a Středočeského kraje (Kostič 2004), čímž vytvořil podklad pro komparaci s jiným územím. Analýza vlivu hranic na rozvoj území pak navazuje a částečně rozvíjí závěry Zemana (2001), který se v modelové oblasti Jindřichohradecka, resp. Novobystřicka zabýval zejména vlivy existence státní hranice a procesem formování česko-rakouské přeshraniční spolupráce.

Práci lze rozdělit do pěti základních částí. První část představují teoreticko-metodologická východiska, rozbor dostupné literatury a diskuse klíčových pojmů práce.

Druhá část vymezuje modelové území a hodnotí jeho postavení a polohu v rámci Česka.

Třetí část práce je zaměřena na analýzu vnitřní diferenciacie území na základě socioekonomických ukazatelů vyspělosti s přihlédnutím k fyzickogeografickým podmínkám. Pro větší přehlednost a určení obecnějších zákonitostí (resp. odhalení specifik modelového území) jsou výsledky sociodemografické analýzy provedené na základě dat z Českého statistického úřadu porovnávány s údaji na úrovni krajů, resp. na úrovni Česka. Podrobnější srovnání se provádí na úrovni obvodů obcí s rozšířenou působností (dále ORP), kterými jsou: Jindřichohradecko a Dačicko z okresu Jindřichův Hradec a kraje Jihočeského a dále Telčsko z okresu Jihlava a Moravskobudějovicko z okresu Třebíč, oba z kraje Vysočina, tedy území o celkové rozloze 2 181,46 km² a počtu 105 485 trvale žijících obyvatel (k 31. 12. 2005). Na základě zjištěných socioekonomických charakteristik budou vymezené periferní oblasti modelového území pomocí vybraných ukazatelů perifernosti prostřednictvím dvou statistických analýz. Předpokládáme že nejproblémovější obce z hlediska nízkého potenciálu pro rozvoj území se nacházejí v blízkosti hranic (v tomto případě administrativních), a to z důvodu odlehlosti od jádrové obce, přesto by problémovost mohla být snížena aktivitou subjektů ve smyslu zapojení do sítí přeshraniční spolupráce. Periferní oblasti uvnitř modelového území by tedy měly tvořit zónu podél administrativních hranic, a to z obou stran.

Ve čtvrté části této práce je pozornost zaměřena na význam hranic (krajské i jednotlivých obvodů ORP), zda tvoří v modelovém území bariéru v kontaktu mezi obcemi. Hodnocení probíhalo ve dvou rovinách. První představuje analýza dojížděky do zaměstnání, kde je základním kritériem intenzita dojížděky do jiného administrativního celku. Na základě tohoto ukazatele můžeme stanovit, jak hranici (krajskou i mezi ORP) vnímají obyvatelé daného území, zda hranice má pro ně charakter bariéry, či nikoliv. Druhou rovinu tvoří analýza hodnocení „přeshraničních“ vztahů na bázi počtu a aktivního působení mikroregionů a svazků obcí mezi jednotlivými ORP. Z hodnocení existence „přeshraničních“ svazků mezi obcemi z různých administrativních celků se zjišťuje, do jaké míry ovlivňují administrativní hranice mezi celky vzájemné kontakty mezi obcemi, ať již z pohledu samotných obyvatel nebo z pohledu starostů a vedení obce.

Poslední část této práce je založena na hodnocení tzv. měkkých dat, která byla pořízena z vlastního dotazníkového šetření. Respondenty šetření byli starostové jednotlivých obcí modelového území, kterým byl zaslán dotazník prostřednictvím e-mailu nebo byli kontaktováni telefonicky.

Předkládaná práce je příspěvkem ke studiu periferních oblastí. Aplikuje kombinaci hodnocení kvantitativní a kvalitativní povahy, resp. intenzivní a extenzivní výzkum ve smyslu kritického realismu, které se používají jak při hodnocení větších územních celků (např. okresy, za které existuje široká datová základna), tak při výzkumu menších územních jednotek, pro jejichž poznání (zejména odhalení vnitřního potenciálu spojeného s lidským kapitálem, aktivitou subjektů) je, zejména z finančních a časových důvodů, omezeno na případové studie.

Výzkum procesu polarizace prostoru, jakož i potenciálu úlohy mikroregionálních sdružení, mobilizace vnitřního vývojového potenciálu či propustnosti hranic je otázkou dlouhodobých výzkumů. Diplomová práce vznikla v návaznosti na grantové projekty GAČR: 403/07/0743 2007-2009 s názvem Role lidského kapitálu v procesu integrace periferií do regionálních struktur Česka v kontextu nové Evropy a 403/03/1369 2003-2005 s názvem Periferní oblasti Česka jako součást polarizace prostoru v souvislostech evropské integrace řešených na Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze. Lze předpokládat, že provedené analýzy a závěry práce k těmto výzkumům přispěly.

2 CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE

Modelové území tvořené čtyřmi obvody obcí s rozšířenou působností (Jindřichův Hradec, Dačice, Telč, Moravské Budějovice) je součástí rozsáhlejší dlouhodobě hospodářsky slabé oblasti jižní části „makroperiferie“ Vysočiny (Českomoravské vrchoviny) v rámci Česka. Otázkou zůstává, zda je zvolené území vnitřně heterogenní, resp. polarizované ve smyslu existence center a periferií, a zda jednotlivé části vykazují i rozdílnou míru potenciálu pro rozvoj.

Jakou roli hrají v procesu polarizace prostoru či při výskytu problémových území administrativní hranice (zejména hranice vyšších územních celků)?

Cíle předložené práce lze definovat v několika rovinách:

1. Zhodnotit pozici území jižní části českomoravského pomezí v regionálním systému Česka.
2. Posoudit vnitřní heterogenitu/homogenitu modelového území z hlediska polarizace prostoru a potenciálu pro rozvoj území. Identifikovat společné a rozdílné problémy jednotlivých částí modelové oblasti
3. Analyzovat význam administrativních hranic v procesu polarizace území, neboť modelové území je protkáno sítí hranic (krajských, mezi jednotlivými okresy a ORP). Zjistit, do jaké míry tvoří hranice bariéru pro rozvoj spolupráce obcí na odvrácených stranách administrativních hranic a do jaké míry jsou již hranice překonány a území tvoří vnitřními vazbami propojený celek (např. z hlediska dojížděky do zaměstnání či vzájemné spolupráce obcí).
4. Zjistit existenci a posoudit možnosti rozvoje vzájemných vztahů mezi jednotlivými obcemi. Navrhnout perspektivy vývoje vzájemných vztahů mezi obcemi s ohledem na procházející hranice.

Výzkumnou činností se pokusíme ověřit platnost následujících tvrzení:

- Význam vnitřních faktorů (aktivita subjektů a spolupráce obcí) v rozvoji obcí, resp. modelové oblasti převažuje nad významem faktorů vnějších (např. populační velikost, sídelní struktura, polohová exponovanost či turistická atraktivita).

- Administrativní hranice v modelové oblasti působí selektivně, území v jejich blízkosti se v určitých obdobích vyvíjela odlišně. Modelové území je protkáno spoustou hranic, ať již jde o hranice krajů, jednotlivých okresů a ORP, či hranice historických zemí. Lze předpokládat, že dlouhodobá existence hranic v území je příčinou rozdílných směrů přirozené spádovosti sídel/oblastí k regionálním (krajským) centrům a že hranice působí jako bariéra ve vztahu mezi obcemi na jejich odvrácených stranách a determinuje i „přeshraniční“ spolupráci obcí při řešení společných problémů.

3 METODIKA PRÁCE

Práce byla zpracována v následujících krocích:

Na základě studia literatury, resp. teoreticko-metodologických rámců výzkumu polarizace prostoru, periferních a příhraničních oblastí bylo vymezeno modelové území a byly diskutovány klíčové pojmy. Z důvodu potenciálního zastoupení více typů hranic a celkové relativní periferní polohy území byla pro hlubší analýzu zvolena oblast na pomezí historických zemí, resp. krajů Jihočeského a Vysočiny a to v úrovni čtyř vybraných ORP (Jindřichův Hradec, Dačice, Telč, Moravské Budějovice).

Následně byla hodnocena vnitřní diferenciací vybraných ORP na bázi tzv. „tvrdých“ dat. Ze statistických materiálů byly použity a analyzovány údaje z publikací Sčítání lidu, domů a bytů 1991, ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001 a ze Statistických lexikonů obcí v letech 1961, 1970, 1980, 1991 publikované Českým (resp. Československým) statistickým úřadem a byl použit též Retrospektivní lexikon obcí 2005. Hodnocení socioekonomických dat týkající se obyvatelstva (věková, vzdělanostní, ekonomická struktura a nezaměstnanost) bylo provedeno a srovnáváno na několika řádovostních úrovních, přičemž nejnižší úroveň představují obce, dále nově ustanovené obvody obcí s rozšířenou působností a pro pochopení širších regionálních souvislostí i na úrovni krajů.

Hodnocení modelové oblasti probíhalo v několika krocích. Na základě studia literatury byly vybrány ukazatele, s jejichž využitím lze identifikovat problémové území (např. saldo změny počtu obyvatel 1991–2004 přepočtené na 1 000 obyvatel, hustota zalidnění, index poproduktivní populace, podíl ekonomicky aktivních obyvatel na zaměstnaných v priméru, index vzdělanosti, míra nezaměstnanosti, podíl ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždějících z obce a dopravní dostupnost obcí na základě počtu spojů). Podrobnější charakteristika ukazatelů je vždy uvedena v příslušné kapitole. Ukazatele byly na úrovni obcí analyzovány formou dvou na sobě nezávislých statistických analýz. První analýza je založena na průměrném pořadí obce v jednotlivých určených charakteristikách. Druhá, komponentní analýza, přiřazuje různé váhy vybraným komponentám. Na základě výsledků obou analýz pak byly vymezeny v modelovém území periferní (problémové) oblasti.

Součástí diplomové práce je i diskuze výsledků vlastního dotazníkového šetření se starosty obcí vymezeného území. Šetření probíhalo v období od února do

srpna 2007 ve dvou vlnách. Nejprve byl prostřednictvím e-mailu zaslán 157 respondentům elektronický dotazník (16 obcí nemělo uvedenou e-mailovou adresu). Vzhledem k nízké návratnosti dotazníků byli ve druhé vlně kontaktováni představitelé obcí ležící v blízkosti krajské hranice telefonicky a na základě telefonického rozhovoru byl s nimi dotazník vyplněn.

Výsledky dotazníkového šetření (interpretace tzv. „měkkých“ dat) byly srovnávány s výsledky hodnocení „tvrdých“ dat a následně formulovány zobecňující závěry, resp. shrnutí výsledků a jsou průběžně diskutovány v rámci práce.

Data byla analyzována a zpracována v programech Microsoft Excel 2000 a SPSS 14, mapové výstupy byly vytvořeny pomocí programu ArcView 32.

4 TEORETICKÝ RÁMEC

4.1 Přehled literatury

Pro účely této práce bylo čerpáno z publikací, odborných časopisů i internetových stránek zabývajících se problematikou polarizace prostoru, resp. periferních oblastí, geografie pohraničí a regionálního rozvoje. Použity byly také materiály z rozvojových strategií územních celků. Tato podkapitola shrnuje poznatky z titulů, které byly jednak významným zdrojem informací teoretické povahy, jednak práce, které byly podnětné z metodologického hlediska (kombinace extenzivních a intenzivních forem výzkumu, výběr ukazatelů).

Obecně lze práci zarámovat teoretickými koncepty hodnocení polarizace prostoru, resp. teoriemi z tzv. skupiny jádro–periferie, které představují relativně homogenní skupinu. K hlavním teoretickým konceptům patří např. Myrdalova Teorie kumulovaných příčin (Myrdal 1957, cit. in Blažek, Uhlíř 2002) či Teorie nerovnoměrného rozvoje (Hirschmann 1958, cit. in Blažek, Uhlíř 2002). Oba vycházeli z předpokladu, že při koncipování rozvojových strategií regionů je důležité klást důraz na existenci a aktivizaci vnitřních zdrojů. Z tohoto předpokladu vychází i tato práce, kdy bude hodnocen potenciál (zejména v socioekonomické sféře) modelového území a tím i hledány vnitřní zdroje pro možný rozvoj oblasti. Friedmann (1966, cit. in Havlíček, Chromý 2001) ve své Teorii polarizovaného rozvoje poukazuje na dynamiku vývoje vztahu jádro–periferie.

Analýza periferních oblastí Česka, resp. souhrn různých metodických přístupů k hodnocení polarizace prostoru uvádí sborník *Problémy periferních oblastí* (Novotná ed. 2005). Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005) hodnotí různé metody výzkumu a logicky je třídí do celků. Používané rozdělení metod na „subjektivní“ a „objektivní“ bude použito i v této práci.

Z českých publikací o polarizaci prostoru pojednává i kniha *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR* autorů Hampla, Kühnla a Gadravského (1987) zabývajících se dlouhodobým vývojem osídlení a jeho současnými tendencemi, ale i exponovaností území, kde autoři na mapě konkrétně vymezují exponované a proti nim periferní oblasti na území Česka. Exponovanost autoři definují jako vyjádření polohy a částečně i významového postavení sídel v celém sociálně-

geografickém systému. Pro vymezení periferních oblastí využívají zejména tzv. „tvrdých“ statistických dat. Při stanovení míry exponovanosti byla určena vzdálenost i návaznost dílčích jednotek vůči hlavním centrům osídlení, velikost a významnost jednotek samotných, intenzita osídlení v okolí jednotek. Příspěvek Nováčka (2005) Vývojové trendy polarizace prostoru v Česku nabízí možnost několika pohledů na danou problematiku. Autor na základě hustoty zalidnění vymezil jádrové a periferní oblasti a zhodnotil vývojové trendy polarizace území Česka v úrovni 14 současných krajů. Čermák (2005) se zaměřuje spíše na hodnocení významu dopravní dostupnosti a exponovanost území. V rámci Česka provedl výzkum na úrovni pověřených obecních úřadů.

Významným příspěvkem k problematice periferních oblastí byla studie Musila (1988), který svou prací posunul výzkum periferních oblastí z blízkosti státních hranic a pohraničí směrem do vnitrozemí. Výsledkem Musilova hodnocení socioekonomické vyspělosti Česka je vymezení tzv. vnitřních periferií. Jedná se podle něj nejčastěji o území na pomezí více krajů, většinou s absencí větších měst a velkou vzdáleností do center. Upozornil tím na fakt, že ne všechna periferní území jsou pohraniční a ne všechna pohraniční území jsou periferiemi.

Kvalitativní přístupy k hodnocení polarizace prostoru jsou zejména doménou sociologických výzkumů. Subjektivní vymezení periferních oblastí a pohraničí lze nalézt ve sborníku příspěvků z konference „Evropská, národní či regionální identita?“ Regionální identita obyvatel v pohraničí (2001), přesněji v příspěvcích Zicha (Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa) a Szlachticové (Evropská, národní či regionální identita? Několik úvah na okraj výzkumu polských pohraničí). Periferní a pohraniční oblasti hodnotí na základě tzv. „měkkých dat“ z rozhovorů a dotazníků mezi obyvateli zkoumaného území.

Při výběru ze zahraniční literatury se např. Gottmann (1980) věnuje vymezení periferních oblastí na pomezí dvou oborů (geografie a politologie) a objevuje možnosti vzájemné konfrontace přístupů těchto disciplín. Jeho práce obsahuje jak objektivní, tak i subjektivní přístupy vymezení periferie. V rámci subjektivní analýzy klade důraz na lidské vnímání prostoru a možnost, jak jej změnit.

Do diskuse o jádrech a periferiích přispívají též autoři zastoupení v monotematickém čísle Geografie (číslo 1, ročník 106) zabývající se periferními oblastmi. Příspěvky Havlíčka a Chromého (2001), Marady (2001), Jančáka (2001) a Fialové (2001) přinesly ucelený pohled na periferní oblasti i přehled používaných

metod k jejich vymezení a upozorňují na nezbytnost kombinace kvalitativních a kvantitativních přístupů při vymezování periferních oblastí (např. při hodnocení periferních oblastí na základě tzv. „měkkých“ dat z rozhovorů a dotazníkových šetření). Toto periodikum již v dřívějších číslech přineslo články k tomuto tématu v souvislosti s výzkumem pohraničí např. v příspěvcích Hampla (2000) či Jeřábka (2000).

Jak již z názvu diplomové práce vyplývá, nezabývá se jen periferními, ale i pohraničními oblastmi, protože vybrané modelové území leží při státní hranici s Rakouskem. V české literatuře se pohraničními oblastmi a problematikou hranic zabývá řada autorů. Např. Hampl (2000) v analýze pohraničí v Česku hodnotil území (pohraniční oblasti) na několika řádovostních úrovních. Na mezinárodní úrovni se zabýval územní diferenciací oblastí hraničících s jednotlivými sousedními státy naší republiky. Z vnitřního pohledu analyzoval diferenciaci uvnitř pohraničí. V mezinárodní komparaci v důsledku dlouhodobého předchozího vývoje a nivelizační orientace regionální politiky v totalitním období je polarita pohraničí a vnitrozemí méně výrazná, než např. u okolních států. Naopak mnohem diferencovanější jsou samotné pohraniční regiony Česka. Z historického pohledu nabízí další možnou typologii pohraničí Kastner (1999), jehož práce popisuje pohraničí Česka v období 2. světové války. Pohraničí bylo tehdy rozděleno do dvou základních skupin na vnitřní a vnější. Vnější představuje pohraničí s Rakouskem a Německem a vnitřní pohraničí bylo vymezeno jako úzké teritorium vnitrozemí těsně přiléhající k etnicky německému pohraničí Čech, Moravy a Slezska (odkud bylo obyvatelstvo v poválečné době odsunuto). V rámci modelového území existovaly oba typy pohraničí. Vliv etnické hranice na diferencovaný vývoj jednotlivých částí území Jindřichohradecka již ve své práci analyzoval Zeman (2001). Inspirací byla i kniha České pohraničí, bariéra nebo prostor zprostředkování? (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004). Důkladně rozpracovaná teoretická část nastiňuje nejprve stěžejní definice a členění pojmů, jako jsou hranice, hraniční efekt, pohraničí. Mimo jiné se zabývá i vývojem pohraničí a jeho typologií, přičemž příhraničním regionům autoři přisuzují klíčovou roli v rámci procesu evropské integrace.

Problematika polarizace prostoru a pohraničí je v ústředí výzkumného zájmu badatelů z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK v Praze již téměř 10 let. Za tu dobu byla zpracována celá řada bakalářských, diplomových

i disertačních prací (jejich přehled viz Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005), v nichž se autoři snažili ověřit stávající či nalézt nové možnosti hodnocení rozvoje periferních oblastí. Z diplomových prací byla nejvýznamnějším podkladem práce Kostíče (2004) zabývající se vnitřní periferií na pomezí dvou krajů (Jihočeského a Středočeského) a zejména jeho vlastní metody výzkumu (vytvořené indexy) těchto oblastí. Druhá práce je od Zemana (2001), který hodnotil hraniční vlivy na Jindřichohradecku.

Z ekonomické oblasti, která přispěla k jinému pohledu na problematiku regionů, byla použita kniha Regionální politika, teorie a praxe v ČR (v kontextu s pojetím EU) (1996). Byla přínosem zejména díky zpracované regionalizaci ČR, která se liší od Hamplovy regionalizace (1987), a to na základě odlišného kladení důrazu a přiřazování významu jednotlivých kritériích při vymezování problémových regionů či naopak regionů s rozvojovou dynamikou. Největší důraz je zde kladen na ekonomické faktory (HDP na obyvatele, HDP na pracovníka a sektorová struktura ekonomiky).

Problematika rozvoje oblasti a jejího potenciálu byla na bázi teoretických konceptů prostudována v již zmiňované publikaci Teorie regionálního rozvoje (Blažek, Uhlíř 2002), kdy např. institucionální teorie vidí rozvoj území v intervenci veřejného sektoru, jako je stát či region, resp. zabývá se pomocí „z vnějšku“. V rámci potenciálního rozvoje byly studovány rozvojové koncepce krajských úřadů krajů Vysočina a Jihočeského, neboť modelové území této práce je součástí těchto krajů.

4.2 Definice pojmů

4.2.1 Definice regionu

Mezi klíčová slova této práce lze řadit pojem region. Podle jednotlivých autorů lze region hodnotit z velkého množství pohledů a s pomocí různých charakteristik. Regiony lze rozdělit do dvou základních skupin na homogenní a heterogenní (Hampl 1998). Podle specializace jednotlivých autorů můžeme hodnotící kritéria rozdělit např. na geografická, ekonomická a institucionální. Pro naše účely můžeme považovat za obecnou definici regionu tvrzení, že region je určitý typ teritoria (fyzický prostor) se shodnými geografickými vlastnostmi.

Všeobecná encyklopedie Diderot definuje pojem region jako: „*část zemského povrchu s určitými typickými znaky. Existují dva základní druhy regionů:*

- a) *fyzickogeografický, vymezený na základě fyzickogeografických znaků (reliéfu, klimatu, půd, vodstva apod.); vyznačuje se vysokou mírou homogenity;*
- b) *sociálněgeografický (nodální), vymezený na základě relativně uzavřených prostorových vztahů, zejména dojížděky; vyznačuje se určujícím vztahem středisko-zázemí...“ (Encyklopedie Diderot 1997, cit. in Dočkal 2004a).*

Z geografického hlediska hodnotí region např. Zich (2003), kdy region považuje za určitý vzniklý územní celek vyznačující se relativní ohraničeností, vlastní historií, z části i specifickou kulturou a v neposlední řadě také sociální skladbou obyvatelstva.

Komplexněji hodnotí region publikace Regionální politika, teorie a praxe v ČR (1996): „*Region chápeme jako složitý systém, skládající se z množství prvků, které na sebe přímo nebo zprostředkovaně působí. V této souvislosti je důležité, jakým způsobem a na základě jakých faktorů se region mění na dynamický a rozvíjející systém“*. Důležitý je tedy předpoklad, že region není „statický“, ale že se v čase vyvíjí. Z metodologického hlediska lze rozdělit vývoj regionů buď ze strukturního či funkčního hlediska. Při strukturním pojetí rozvoje regionu je základem uspořádání vztahů mezi jednotlivými prvky a jejich vlastnostmi, které region vytvářejí, např. ekonomické jednotky, které se v regionu nacházejí. Při

funkčním pojetí dynamiky rozvoje regionů se hlavní pozornost věnuje vztahům regionu a okolí. Úroveň a intenzita meziregionálních vztahů je jedním z hlavních znaků regionálního rozvoje. Tato práce se zabývá heterogenním územím složeným ze čtyř administrativních celků a jejich vzájemnou spoluprací. Úroveň obvodů obcí s rozšířenou působností tvoří nejnižší stupeň v klasifikaci regionů. Nejnižší regionální jednotky se podle Hampla (1987) vyznačují výraznou uzavřeností. Intenzita vztahů mezi regiony v modelovém území bude zkoumána pomocí již zmiňovaných kritérií.

Ekonomické definice regionu zohledňují, narozdíl od geografických, společné výrobní vzorce, tržní vazby, směr ekonomické závislosti či povahu trhu práce (Obce, města, regiony 1990). Region hodnotí na základě funkcionálního pohledu, který klade důraz na sociální vztahy a interakce (včetně takových společenských zvyklostí jako způsoby rekreace, cestování či trávení volného času). Dle tohoto přístupu jsou regiony hodnoceny na základě kritérií kulturních nebo jazykových, či dle vzorců sociální komunikace. Modelovým územím prochází hranice historických zemí, kdy Dačicko patřilo na Moravu, bude tedy zkoumáno, do jaké míry vývoj území determinuje vliv současného administrativní vymezení a do jaké míry se zejména Dačicko řadí k moravské části modelového území na základě spolupráce obcí, či dojížděky do zaměstnání.

Pojem „mikroregion“, který je v této práci často používaný, můžeme chápat několika způsoby. Buď jako geografický pojem, jehož ekvivalentem mohlo být označení „spádové území“, které se vymezuje např. přirozeným přírodním reliéfem krajiny, historicky danými oblastmi,... Mikroregion tvoří ucelenou část území, je to územní celek, v jehož rámci jsou relativně uzavřeny nejintenzivnější regionální procesy, tj. především dojížděka za prací a za základními druhy služeb. Plošné rozsahy mikroregionů jsou značně diferencované. V důsledku výše uvedeného by se dalo předpokládat, že pojem mikroregion je spíše neformálním útvarem obcí účastnících se na jakékoliv formě regionálního rozvoje v lokálním měřítku (Rys 2006).

Další význam pojmu „mikroregion“ patří pro sdružení několika obcí za účelem dosažení společného cíle. Typickým rysem takového sdružení je pak vznik z vlastní iniciativy (zdola), nikoliv „příkazem“ nadřízeného orgánu nebo ze zákona (shora). V tomto případě můžeme pojem mikroregion považovat za ekvivalent pojmů dobrovolný svazek obcí či zájmové sdružení obcí. Tato zájmová uskupení obcí jsou

však často zakládána právě v přirozených mikroregionech, nebo se svým vznikem mohou dokonce na vytvoření nového mikroregionu podílet.

4.2.2 Definice hranic a pohraničí

Modelovým územím prochází krajská hranice, administrativní hranice mezi obvody obcí s rozšířenou působností i reliktní historickogeografické hranice, jako je zemská česko-moravská a bývalá etnická česko-německá hranice (Chromý 2000) a leží při státní hranici s Rakouskem. Hranice tedy tvoří hustou síť v území a jejich vlivy na území budou v této práci hodnoceny.

Obecně lze hranici charakterizovat jako obvod určitého území. Fenomén hranic nepatří jen do prací geografů, což zdůraznil např. Brinke (1996 cit. in Zeman 2001), který zastřešil problematiku zkoumání hranic do několika okruhů, jimiž jsou geografický, právní, politický, ekonomický a vojenskostrategický.

Hranice lze dělit:

- a) podle podoby: jako např. fyzické (plot, železná opona), či mohou být prostým zákresem do mapy, nebo pouze virtuální a pomyslné (Socioweb, 2006).
- b) na přírodní (vymezeny na základě fyzickogeografických aspektů, např. pobřeží) a umělé (vzniklé na základě politických dohod).

Z geografického pohledu se definice hranic a jejich problematika úzce váže na problematiku příhraničního/pohraničního regionu, kde se shoduje Dokoupil (2000) s Haggetem (cit. in Dočkal 2004b), když považují pohraničí za území s patrným vlivem hranice, kdy každá hranice vytváří kolem sebe zónu tlaku s tím, že se tato zóna tlaku vzdáleností od hranic zeslabuje. Důležitou rolí tudíž hraje i samotný charakter hranice. Na charakteru či typu hranice úzce závisí i různé hraniční efekty (např. bariérový, kontaktní, filtrační, koncentrační, atd., blíže viz např. Dokoupil 2000, Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004). Čím je hranice propustnější, tím větší území je některými hraničními efekty difúzně ovlivňováno (Lösch, cit. in Socioweb 2006)

Propustností hranic se zabývá i Maier (1990, cit. in Dokoupil 2000), který charakterizoval 4 typy pohraničních regionů: pohraniční region jako otevřený systém, jako uzavřený systém, systém mostu a systém kontaktního území. Ovšem hranice také může působit i jako bariéra vztahů (Hampl 2000), přičemž pohraniční území je tedy ovlivňováno bariérovým hraničním efektem.

Shodně s Hamplem (2000) vidí i Szlachticová (2003) hranici spíše jako bariéru. „*Hranice může být vnímána územně a doslova jako oddělení, které vykonává, je tedy čarou určující území národnostně a státně, ale také jako průnik, přítomnost a konfrontace odlišných kultur, které toto členění generuje. Současné hranice se vyznačují územně protikladným působením státní moci a kultury, v němž nacházející se procesy státní centralizace a národní homogenizace jsou narušovány velkou kulturní různorodostí*“ (Szlachticová 2003, s. 141).

Celkově tedy může hranice působit na okolní oblast buď jako bariéra, kdy regiony jsou od sebe navzájem izolovány, nebo může působit jako filtr (částečná vertikální a horizontální kooperace, ale existují jen určitá místa, kde lze hranicí projít). Hranice může působit i jako kontaktní zóna, kde je daná oblast hustě propojena přeshraničními sítěmi a funguje zde integrace. Podobnou strukturu definoval i Martínéz (1994, cit. in Andělová 2002), který interakce na hranicích rozděluje do 4 skupin (od úplně izolovaných regionů přes částečnou spolupráci až po hustou síť kontaktů). Dále lze posuzovat, do jaké míry ovlivňuje pohraniční území z hlediska regionálního rozvoje a územního plánování. Záleží, jaké postavení má daný region v rámci státu, ale i na jeho vnitřní diferenciaci.

Literatura zabývající se problematikou hranic a následné logické rozdělení je přehledně zpracována také v diplomové práci Zemana (2001), zejména pak v práci Jeřábka, Dokoupila, Havlíčka a kol. (2004).

Při základním vymezení pojmu pohraničí dochází k rozporu, zda pojmy příhraničí a pohraničí jsou synonyma či mezi nimi lze nalézt významový rozdíl. Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971) charakterizuje pohraničí jako území podél nebo blíže státních hranic. Nová slova v češtině (1998) – slovník neologismů uvádí příhraničí jako oblast ležící při hranici se sousedním státem. „*Pohraničí zahrnuje jen české území a ne území sousedního státu, zatímco příhraničí mluví o územích z obou stran hranic*“ (<http://www.radio.cz/cz/clanek/77123>). Např. Vanduchová (2001) však ve své diplomové práci uvádí, že „*pohraničí je území ležící na obou stranách hranice*“. Podle Houžvičky (1996) znamená pohraničí zónu, pruh či pás podél hranice. Z výše uvedeného vyplývá, že více autorů se kloní k definici pohraničí jako území na obou stranách hranice. Rada EU vymezila pohraničí jako území o šířce 50 km do vnitrozemí bez ohledu na administrativní jednotky. Evropská komise původně navrhovala pás 30–35 km (www.regionálnírozvoj.cz). Proti přesnému vzdálenostnímu vymezení pohraničí se staví Leimburger (1994): Pohraničí

je území ve sféře vlivu hranice zejména politické, aniž je jasně definováno ohrazení tohoto regionu do vnitrozemí. Důležitý je hraniční efekt promítající se do území a je velmi variabilní, do jaké vzdálenosti hranice území ovlivňují.

Hraniční efekt dle Havlíčka (2004) (vymezený dle kritérií, že území kontinuálně navazuje na státní hranici, vykazuje vazby přes hranici se sousedním státem, je dostupné pro denní přeshraniční dojížděku za prací, nabízí služby pro obyvatele z druhé strany hranice a vykazuje identifikaci obyvatel s příhraničním prostorem) zasahuje ze 2/3 na území Jindřichohradecka a Dačicka, do obvodů z kraje Vysočina již ne.

Definice pohraničí můžeme rozdělit i podle vymezení vůči jádrovým (resp. vnitrozemským) oblastem. Havlíček a Chromý (2001) zaměřili svou definici komplexněji: *„Pohraniční území lze hodnotit i ve vztahu k centrálním částem státu a to jako území, jež pod vlivem blízké hranice vykazuje rozdílné politické, společenské, ekonomické a jiné charakteristiky“*. Na druhé straně Houžvička (1996), který se zabýval zejména česko-německým pohraničím, jej definuje na základě fyzickogeografických podmínek. Pohraničí podle něj tvoří území s periferní polohou ve vztahu k centru se specifickými přírodními a klimatickými podmínkami. Zejména hranice Česka, která patří mezi nejstarší v Evropě, jsou vedeny ve vrcholových částech hraničních hor, kde se vlivem vyšších nadmořských výšek pohraničí diferencuje od vnitrozemí již zmiňovanými přírodními a klimatickými podmínkami. Dále hodnotil pohraničí na základě sociálněgeografických aspektů a zaměřil se na diskontinuitu způsobenou směnou obyvatelstva v před i poválečném období. Rozsáhlé přesuny obyvatelstva spojené se znovuosídlením pohraničních oblastí vedly ke značné deformaci migračních procesů.

Jiné definice naznačují, že výzkum příhraničních oblastí má multioborový charakter. V příspěvku Szlachticové (2003) lze nalézt definici: *„Pohraničí jak v geografickém, tak ve společensko-kulturním aspektu je rozdělený prostor a určení hranic vymezuje to, co je politicky, ekonomicky a kulturně odlišné. Pohraniční prostor je sférou spoluvystupování a pronikání na základě prostorové blízkosti. Je též prostorem zesíleného a bezprostředního kontaktu s odlišnou kulturou“*. S nepatrnými změnami vymezuje pohraničí i internetová strana Trojmezí: *„Pohraničí lze charakterizovat jako periferní území s nižší frekvencí kontaktů s centrem. Vztah k sousednímu zahraničí závisí na utváření vzájemného mezistátního poměru. Často jde o území znevýhodněné geograficky i ekonomicky. Pohraniční oblasti jsou místy*

stýkání různých etnik, jazyků a kultur. Jsou prostorem, kde končí platnost jednoho právního řádu a jednoho správního systému“ (www.trojmezi.cz).

Charakter pohraničních regionů je závislý i na sousedním regionu na druhé straně hranice a vztahů mezi nimi (HAMPL 2000, CHROMÝ 2000). Intenzita kontaktů s územím za hranicí je závislá na vzájemném mezistátním (meziregionálním) poměru (KASTNER 1999). Rozděluje české pohraničí na vnitřní a vnější a jako místo stýkání různých etnik, jazyků a kultur.

Většina výše uvedených definic se týká hranic státních a pohraničí státu. Administrativní hranice mezi kraji tvoří jistý předěl mezi dílčími regionálními systémy, ale zdaleka netvoří tak výrazný předěl, jak je tomu u státních hranic. Proto nelze tvrdě aplikovat teorie hranic. Lze se však inspirovat ve smyslu efektu hranice jako bariéry v rozvoji vzájemných vztahů mezi obcemi.

V této diplomové práci pojem pohraničí můžeme chápat ve smyslu jako území v těsné blízkosti státní hranice (s Rakouskem), kde došlo ke směně obyvatel (blíže viz ZEMAN 2001), což na několik desetiletí ovlivnilo následný vývoj oblasti.

4.2.3 Definice periferie

Periferní oblasti v této práci budou analyzovány na dvou úrovních. Nejprve bude území hodnoceno jako celek v rámci vyšších administrativních celků (krajů), později bude hodnocena vnitřní diferenciací území a v rámci něj vymezeny periferní oblasti.

Obecně lze konstatovat, že periferní (marginální) území je prostor mezi obývanými prostředními. Z prostudované dostupné literatury zabývající se touto tematikou se více autorů kloní k odlišování obou termínů. Schmidtová definovala periferii jako území s nedostatečnou integrací do struktur, procesů a systémů, které v daném místě a čase dominují. Periferie je území na okraji systému, které je integrováno do jeho ekonomických struktur. Na druhé straně marginální oblastí je považováno za izolované území, které se do daného systému nepodařilo začlenit. (Havlíček, Chromý 2001)

Pojmy jádro–periferie mezi prvními uvedl ve své práci Friedmann, přičemž hlavní rozdíl vidí v míře autonomie. Periferní oblasti nejsou izolované celky, ale jsou úzce spjaty s oblastmi jádrovými, vůči kterým se dále vymezují. Mezi kritéria v hodnocení pohraničí a nalézání jeho definic patří vymezení na základě rozdílů mezi jádrovými a periferními oblastmi. Jádrové oblasti jsou území, kde dochází k ekonomickému rozvoji a ekonomickému růstu. Periferní oblasti jsou obecně považovány za hospodářsky zaostalé oblasti ležící na okraji zájmu nebo oblasti vzdálené od velkých center. Periferie je definována nepřímou, jako řízený prostor bez růstu a inovací, které se sem se zpožděním šíří difúzí z centra. Havlíček, Chromý (2001) definují čtyři abstraktní vývojové typy polarizace prostoru podle modelu jádro–periferie: typ narůstající, stagnující, ubývající a typ nivelizující polarizace (jenž označili za spíše teoretický typ).

Model jádro–periferie používají jak geografie, tak i politologie, historiografie a sociologie. Vztahy mezi jádrem a periferií se staly základem mnoha výzkumů všech zmiňovaných vědních disciplín.

Na teoretické úrovni provedl hodnocení periferie Leimburger (1994), který se zabýval analýzou přístupů k periferiím. Na jejím základě vymezil čtyři hlavní pojetí: geometrické, ekologické, ekonomické a sociální. Jelikož se marginálními oblastmi zabývá zejména ekonomie a sociální vědy, mohou být výše jmenované přístupy redukovány do dvou. Ekonomický přístup vymezuje periferii na základě

produkčního potenciálu, dostupnosti, infrastruktury a atraktivity v rámci prostorové ekonomie. Poslední sociální přístup soustřeďuje svou pozornost na menšiny a sociálně marginální skupiny. (Scott 1998)

V oblasti regionální politiky rozděluje Národní rozvojový plán platný v letech 2004–2006 periferii do dvou základních oblastí: hospodářsky slabé a strukturálně postižené (cit. in Kostič 2004). V periferních oblastech tvoří určitou brzdu rozvoje zejména nízká intenzita osídlení, chybějící infrastruktura a vysoký podíl primárního sektoru (Hampl 2000). Ministerstvo pro místní rozvoj ČR v návaznosti na Národní rozvojový plán zavedlo definici, ve které charakterizovalo periferní oblasti jako oblasti slabé a oblasti strukturálně postižené, oblasti s nízkou životní úrovní, nízkou hustotou osídlení, vysokým podílem venkovského obyvatelstva a ekonomicky aktivních obyvatel v priméru (Kostič 2004).

V rámci regionálního rozvoje dle Myrdala a Hirschmana (Blažek, Uhlíř 2002) je důležité najít a aktivovat místní potenciál k rozvoji území. Chromý (2004) vidí v periferních oblastech možný potenciál především v terciérních aktivitách, které se váží na rekreaci a trávení volného času.

Že se periferní oblasti nutně nerovnají pouze příhraničním oblastem potvrdil ve své práci Musil (1988). Na základě shlukové analýzy, kde použil ukazatele jako je úbytek obyvatel, vysoký podíl obyvatel v poproduktivním věku, úbytek ekonomicky aktivních obyvatel, vysoká zaměstnanost v priméru, nízký podíl obyvatel se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, malý rozsah bytové výstavby, vyšší podíl neobydlených bytů, nižší úroveň občanské vybavenosti a chudší vybavení domácností. Z mapy rozmístění periferních oblastí je patrné, že výrazná část periferií se nenachází v pohraničí, ale ve vnitrozemí státu, a to zejména při krajských hranicích.

Marada (2001) došel k dílčím závěrům v rámci výzkumu periferních oblastí v Česku, že: 1. Fyzickogeografické podmínky nemají na rozmístění periferních oblastí téměř žádný vliv. Znakem periferních oblastí však může být vyšší lesnatost. 2. Rozložení periferií souvisí zejména s polohou vůči hlavním sídelním centrům (tyto oblasti leží zpravidla ve větších vzdálenostech od krajských center. 3. Periferní oblasti v Česku se vyznačují několika ukazateli, jimi jsou např.: řidší zalidnění, nižší progresivita ekonomické struktury spojená s nižším počtem podnikatelů, nižší míra hmotných investic, menší vybavenost středními školami a nízká intenzita trestných činů.

Periferii můžeme chápat z geometrického hlediska jako území vzdálené od jádrové oblasti. Jádrovou oblast v našem případě představuje Praha. Česká část tvoří vzdálené zázemí Prahy (Hámp 1987). Důležitou roli hraje i vzdálenost od center nižšího řádu, jako jsou krajská města (České Budějovice, Jihlava, Brno), kdy lze území označit pojmem vnitřní periferie.

Nízká hustota zalidnění, vysoká zaměstnanost v priméru a další charakteristiky, jimž bude věnována pozornost v následujících kapitolách, značí spíše venkovský charakter území.

4.2.4 Definice potenciálu rozvoje oblasti

Potenciál můžeme charakterizovat jako souhrn schopností či jako celkovou možnost něco udělat. V případě potenciálu rozvoje území se jedná spíše o aktivity spojené s lidskou činností (Slovník cizích slov <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>).

V této práci se budeme zabývat potenciálem pro rozvoj oblasti. Jelikož se jedná o velmi obecný pojem, je třeba vymezit si základní rozdělení.

Potenciál rozvoje území lze rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní potenciál území lze ovlivňovat působením místních subjektů, jejich aktivitou, ... Naopak vnější potenciál působí na rozvoj území, avšak nelze jej účinně ovlivňovat působením pouze místních subjektů.

Další možné rozdělení užívá Strategie regionálního rozvoje České republiky, kde rozděluje potenciál území na přírodní a kulturní. Přírodní potenciál zahrnuje krajinný potenciál a životní prostředí, kulturní je zaměřen na hodnocení lidských zdrojů a ekonomické stránky regionů.

Celkově můžeme potenciál území hodnotit v rámci lidských zdrojů, ekonomické vyspělosti, výkonnosti a konkurenceschopnosti, výzkumu, vývoji inovací, institucí, technické a sociální infrastruktury, cestovního ruchu, ... Rozvojový potenciál regionů tedy zahrnuje složky hospodářské, sociální a přírodní.

Potenciál rozvoje modelové oblasti území bezesporu ovlivňují efekty spojené s polohou území při státní hranici s Rakouskem. Polohový potenciál lze definovat jako polohu vůči centru či ve smyslu západovýchodního gradientu blíže ekonomicky vyspělejšímu území nebo též jako polohu vůči pólům či osám (vazba na dopravní síť a páteřní komunikace). Lze předpokládat, že část modelového území v pohraničí má lepší potenciál pro čerpání prostředků z přeshraniční spolupráce na rozdíl od jiných území, která již nelze označit za klasické pohraničí.

5 ANALÝZA MODELOVÉHO ÚZEMÍ

5.1 Poloha modelového území v rámci Česka

Výzkum zájmového území byl proveden v několika řádovostních stupních, konkrétně na úrovni jednotlivých obcí, dále pak na úrovni jednotlivých obvodů působností ORP a nakonec i na úrovni dvou krajů, do kterých zkoumané území zasahuje. V Česku došlo v posledních letech k několika územněsprávním reformám (Jeleček, Burda 2000). V roce 1997 schválil Parlament České republiky ústavní zákon o zřízení vyšších územně samosprávních celků. Mezi čtrnácti novými kraji vznikl i kraj Jihlavský. Tvoří jej území okresů Jihlava, Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou. Došlo tak ke spojení okresů ze tří bývalých krajů – Jihomoravského, Jihočeského a Východočeského. Od 31. května 2001 nabyla platnost změna názvu Jihlavského kraje na kraj Vysočina (www.czso.cz).

Na základě druhé etapy reformy územní veřejné správy, která proběhla ke konci roku 2002, vznikly obvody obcí s rozšířenou (resp. přenesenou) působností státní správy, které zahájily svoji činnost 1. ledna 2003. Celkem bylo tehdy ustanoveno 205 obcí s rozšířenou působností (ORP). Po zrušení okresních úřadů jako institucionálních státních správních úřadů (okresy jako územní jednotky stále existují) vykonávají v přenesené působnosti veřejnou správu. Staly se jakýmsi mezičlánkem veřejné správy mezi kraji a obcemi. Hranice těchto správních obvodů respektují administrativní hranice okresů i krajů, a protože území většiny dosavadních okresů bylo při této správní reformě rozděleno do dvou až tří správních obvodů obcí s rozšířenou působností, tak rozsah mnoha těchto obvodů se tak nekryje se skutečnou spádovou oblastí jejich centra. Obce III. stupně se často označují jako „malé okresy“ (Hampl 2005).

Jedním ze základních cílů reformy územní veřejné správy byla její decentralizace. Proto byly přesunuty kompetence, které dosud měly státní správní úřady (především okresní úřady) na samosprávu buď do samostatné (zřizovatelské funkce) nebo přenesené působnosti (správní rozhodování) (www.wikipedia.cz).

Vybrané obvody působnosti obcí s rozšířenou působností (obvody ORP), které tvoří zájmové území této práce, leží při hranicích s Rakouskem a u historické hranice mezi Čechami a Moravou. Zasahují na území dvou krajů: Jihočeského a Vysočiny. Administrativně spadají do 3 okresů. Obvod působnosti ORP Jindřichův

Hradec a obvod ORP Dačice patří do okresu Jindřichův Hradec a tvoří východní cíp Jihočeského kraje, obvod ORP Moravské Budějovice v okrese Třebíč a obvod ORP Telč v okrese Jihlava se nacházejí v jižní, resp. jihozápadní části kraje Vysočina. Jednotlivé obvody obcí s rozšířenou působností sousedí s jinými správními obvody, jimi jsou: na východě obvod ORP Znojmo v Jihomoravském kraji a obvod ORP Třebíč, na severu obvod ORP Jihlava, obvod ORP Pelhřimov v kraji Vysočina a jihočeský správní obvod ORP Tábor. Na západě má zkoumané území společnou hranici s jihočeskými obvody ORP Soběslav a ORP Třeboň.

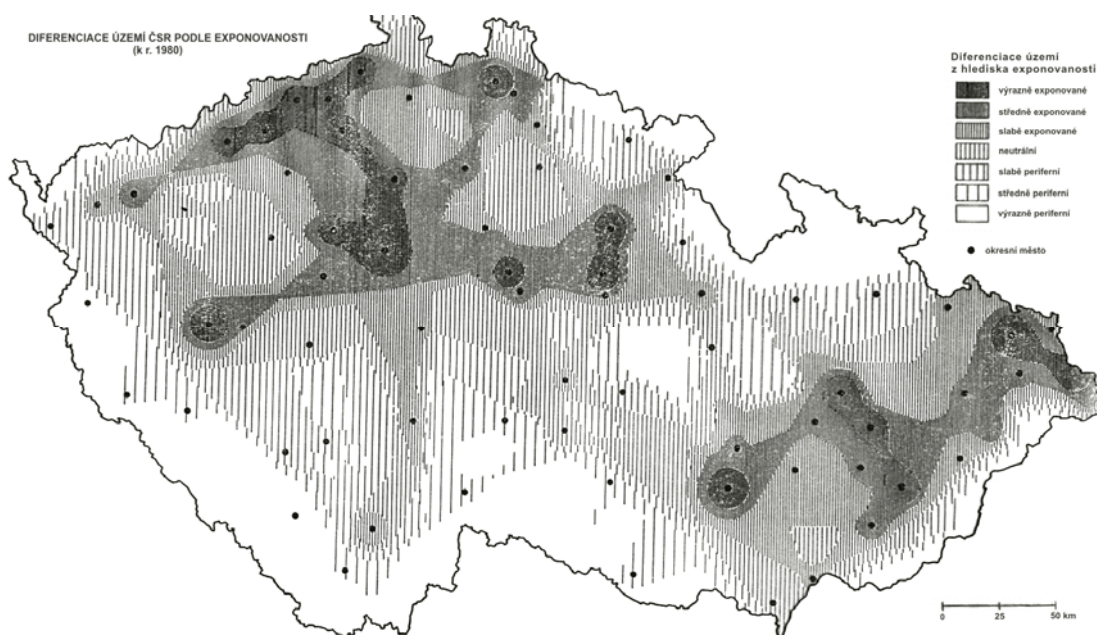
Obecně lze konstatovat, že území leží v jižní části Českomoravské vrchoviny a je hospodářsky dlouhodobě slabou oblastí bez přítomnosti ekonomicky silných center, rozvojových os nadregionálního významu v jádru pomyslného trojúhelníku mezi Českými Budějovicemi, Brnem a Jihlavou. Komlosy (1995) nazývá území mezi Českými Budějovicemi, Lincem a Brnem tzv. „meziprostorem“, což lze považovat za synonymum pojmu periferie.

Území neovlivňuje jen poloha ve vzdálenosti od center vyššího řádu, ale také poloha při státní hranici. Proto zde lze také předpokládat kumulaci efektů spojených nejen s periferií, ale i pohraničím.

Periferními oblastmi označují např. Hampl, Kühnl, Gardavský (1987) neexponované zóny (relativně homogenní prostory), vyznačující se neatraktivní polohou a nízkou intenzitou osídlení (výskyt a velikostní diferenciací středisek). Míru perifernosti autoři dále členili. Území rozdělili do kategorií na slabě – středně – výrazně periferní. Na základě diferenciací území z hlediska exponovanosti bylo modelové území této práce vymezeno jako středně periferní (město Jindřichův Hradec) a ostatní území jako výrazně periferní. Do závěru shrnují, že *„region je tím atraktivnější, čím blíže je ku Praze nebo k západním hranicím ČR a čím více je urbanizovaný“* (s. 127). Modelové území bylo označeno dle uvedené škály jako středně periferní až výrazně periferní (viz mapa č.1).

Co se týče exponovanosti, tak pomocí ukazatelů (migrační přírůstek, index vzdělanosti, index závislosti, index progresivity ekonomické aktivity obyvatelstva a výše nájemného) modelové území této práce označili jako periferní s výjimkou Jindřichohradecka.

Mapa č. 1: Diferenciace území ČR podle exponovanosti (k roku 1980)

Zdroj: Hampl, Gardavský, Kühnl (1987)

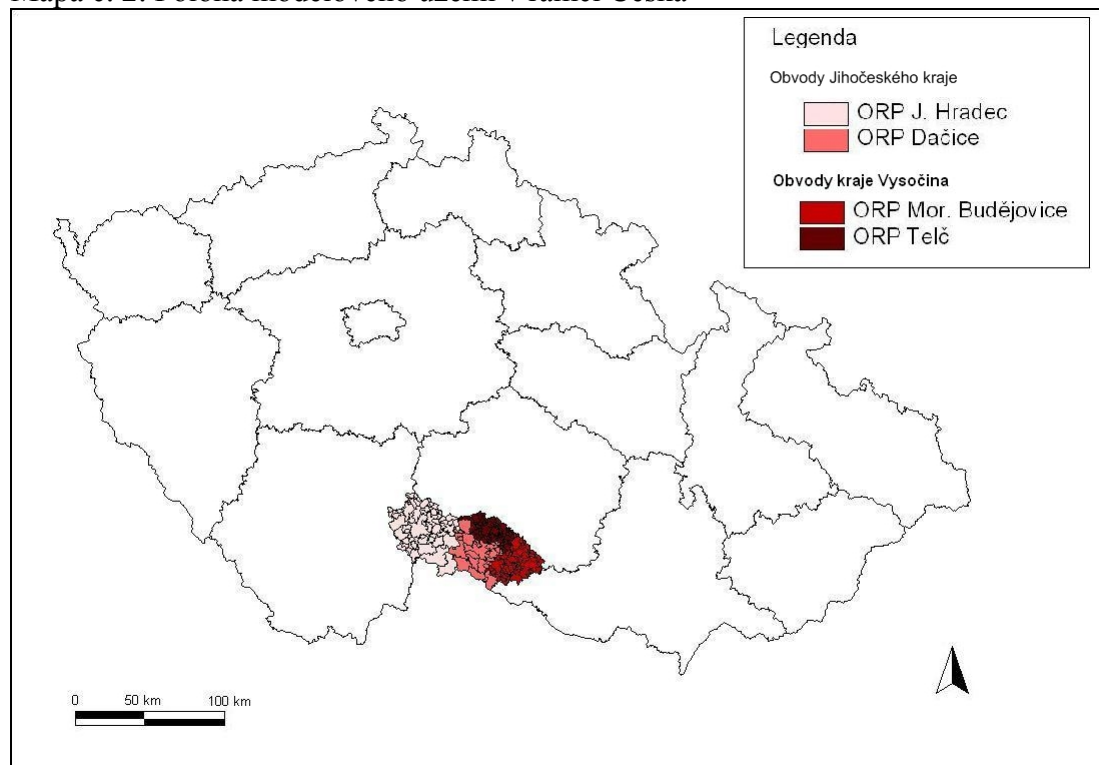
Ve vybraných ORP žije celkem 105 485 obyvatel (k 31. 12. 2005), což představuje přibližně 1 % obyvatel Česka. Území zaujímá rozlohu 2 110 km², tedy zhruba 2,6 % rozlohy republiky. Nejen z hlediska rozlohy, ale i počtem obyvatel, je nejrozsáhlejší a nejlidnatější Jindřichohradecko (933 km² s 47 377 obyvateli) a populačně i rozlohou naopak nejmenší Telčsko (291 km² s 13 851 obyvateli), jenž je v porovnání s Jindřichohradeckem třetinové. Následující dva obvody mají svou rozlehlost a populační velikost srovnatelnou (472 km² s 20 136 obyvateli Dačicko, resp. 414 km² s 24 391 obyvateli Moravskobudějovicko).

Lze konstatovat, že dopravní síť Česka se vyznačuje ve světovém měřítku poměrně velkou hustotou. Modelové území protíná pouze několik silnic první třídy nadregionálního významu. Jedná se zejména o silnici č. 23 oddělující se od silnice č. 3 (známé spíše pod označením E55) a vedoucí přes Kardašovu Řečici směrem na Třebíč a Brno, dále silnici č. 34 od Českých Budějovic, Třeboně, přes Jindřichův Hradec na Pelhřimov a Humpolec sloužící jako napojení na dálnici D1. Moravskobudějovickou oblastí prochází od hranic s Rakouskem přes Znojmo silnice č. 48 a taktéž slouží jako přípojka k D1. Nízká hustota silniční i železniční sítě v modelovém území je determinována blízkostí státní hranice a převážně venkovským charakterem osídlení.

Přes Jindřichův Hradec prochází mezinárodní železniční trať z Veselí nad Lužnicí do Jihlavy, Brna a na Slovensko, ale také turisticky vyhledávaná úzkorozchodná dráha dělící se do dvou větví, severní do Obrataně a jižní do Nové Bystřice. Z Kostelce u Jihlavy vede směrem ke státní hranici trať spojující Třešť, Telč, Dačice a Slavonice. Moravské Budějovice leží na křižovatce tratí z Okříšek, resp. Jihlavy do Znojma a do Rakouska a místní dráhy Moravské Budějovice–Jemnice.

Mapa č. 2: Poloha modelového území v rámci Česka

Zdroj: www.isu.cz, vlastní úprava

Celé modelové území lze z hlediska polohy v rámci Česka označit za příhraničí, v rámci krajů pak za periferní. Na základě nízkého počtu obyvatel a absence větších měst jej můžeme označit za spíše venkovské. V rámci Česka tedy tvoří relativně homogenní region.

5.2 Přírodní poměry modelového území

Výrazný vliv na formování geografické organizace společnosti v území měly přírodní podmínky. Determinovaly nejen jeho kolonizaci, formování sídelního systému, ale i jeho funkční využití a tím i krajinný ráz. Fyzickogeografické podmínky determinují potenciál území pro rozvoj zemědělské výroby a též pro rozvoj cestovního ruchu a rekreace.

Území vybraných správních obvodů obcí s rozšířenou působností je velice členité. Leží v geomorfologické provincii Český masív, v její dílčí Českomoravské subprovincii. V rámci Česka patří svým vývojem k nejstarším částem tvořené moldanubikem. Celé území se rozkládá v Českomoravské subprovincii a zejména v oblasti Českomoravské vrchoviny. Pouze západní část obvodu ORP Jindřichův Hradec spadá do oblasti Jihočeských pánví, resp. celku Třeboňské pánve.

Do vybraného území zasahují čtyři celky z oblasti Českomoravské vrchoviny (Křižanovská vrchovina, Křemešnická vrchovina, Javořická vrchovina a Jevišovická pahorkatina). Na celek Třeboňská pánev na západě navazuje nízká Křemešnická vrchovina s nejnižší nadmořskou výškou 445 m n.m. a nejvyšším bodem Čertův kámen 659 m n.m. Zaujímá centrální část obvodu ORP Jindřichův Hradec, kam spadá i stejnojmenné okresní město. (Kunský 1974). Javořická vrchovina patří mezi nejvýše položené celky ve vybraném území. Mezi její podcelky patří Novobystřická vrchovina s nejnižším bodem v nadmořské výšce 476 m n.m. a nejvyšším v 738 m n.m. (vrchol Vysoký Kámen), dále i Jihlavské vrchy zasahující na území obvodu ORP Telč, kde se nachází nejvyšší vrchol Českomoravské vrchoviny a současně i kraje Vysočina (Javořice 837 m n.m.). Ze tří podcelků Křižanovské vrchoviny nalezneme na zkoumaném území jen podcelky Brtnická vrchovina a Dačická kotlina, která má ráz protáhlé sníženiny (www.m-dacice.cz). Oblast správního obvodu ORP Moravské Budějovice převážně leží na rozmezí dvou celků: Jevišovická pahorkatina s podcelkem Jemnická kotlina s výškami v rozmezí 550–640 m n.m. na východě a vyšší Javořická vrchovina na západě (http://www.trasovnik.cz/k_vysoc/trebic/trebic.asp).

Jedná se tedy o vrchovinnou oblast s vysokou průměrnou nadmořskou výškou, chudší na vodní toky a s poměrně vysokou lesnatostí. Díky absenci významných nalezišť nerostných surovin a podniků těžkého průmyslu nemá

modelové území výrazně poškozené životní prostředí. Na jeho ochranu se proto vytvořila chráněná území, kterých existuje v oblasti několik desítek.

Územím prochází hlavní evropské rozvodí. Vlivem toho tvoří většinu vodních toků modelového území horní úseky, tedy části toků s nejnižšími průtoky. Východní část spadá k úmoří Černého moře a západní k úmoří Severního moře. Největšími vodními toky zkoumaného území jsou řeky Nežárka, Moravská Dyje, Želetava, Rokytná a Jevišovička, nicméně jak již bylo uvedeno, jedná se o horní toky s poměrně nízkou vodnatostí (Školní atlas České republiky 2000).

Podnebí lze charakterizovat jako vnitrozemské, drsnější a vlhčí ve vyšších polohách severní a severozápadní části, sušší a teplejší na východě a jihovýchodě. Podle klimatické regionalizace (Quitt 1971)¹ spadá vybrané území z převážné většiny do mírně teplé oblasti, s výjimkou přírodního parku Česká Kanada ležící ve východní části obvodu ORP J. Hradec, která je svým podnebím řazena mezi chladné oblasti. Charakter zemědělského půdního fondu ovlivňuje ráz a vzhled krajiny. Jihočeský kraj i Vysočina se shodně řadí v rámci Česka mezi tradičně zemědělské regiony. Podíl zemědělské půdy v kraji Vysočina dosahuje 60 %, z čehož nejvyšší podíl vykazuje orná půda, která tvoří více než tři čtvrtiny zemědělské půdy. Při vymezení periferních oblastí využívají někteří autoři (např. Marada 2001) jako ukazatel i podíl lesních ploch. Čím vyšší podíl lesních ploch, tím více je území považováno za periferní. V analýze zemědělského půdního fondu, která poskytuje informace o velikosti jednotlivých ploch, můžeme vyčíslit rozdíly v podílu lesních ploch v jednotlivých vybraných obvodech i krajích. Vysoký podíl lesních ploch v Jihočeském kraji je především důsledkem lesnaté Šumavy, obvody Jihočeského kraje dosahují vyšší lesnatosti než obvody kraje Vysočina.

---

¹ [<http://www.af.czu.cz/kab/natural/pivec/002.htm>] Klimatické členění Česka, Stránky katedry agroekologie a biometeorologie, Česká zemědělská univerzita

Tabulka č. 1: Zemědělský půdní fond ve vybraných obvodech ORP a krajích (2005)

	Celkem (ha)	Zemědělská půda	Orná půda	TTP	Zahrady, sady	Lesní plocha	Vodní plochy	Zastavěné plochy	Ostatní plochy
ORP Dačice	47 189	59,6	79,5	18,7	1,8	31,8	1,8	0,9	5,9
ORP Jindřichův Hradec	93 325	49,2	63,0	34,9	2,1	37,4	5,4	0,9	7,0
ORP Moravské Budějovice	41 393	68,4	90,1	7,7	2,2	24,4	1,1	1,2	4,8
ORP Telč	29 137	59,6	77,4	20,3	2,3	31,2	2,0	1,1	6,1
Jihočeský kraj	1 005 685	49,3	64,7	32,3	2,9	37,3	4,3	1,0	8,0
Kraj Vysočina	692 556	60,6	77,4	20,0	2,7	30,4	1,7	1,2	6,1

Zdroj: ČSÚ, Bilance půdy k 31.12.2005

6 ANALÝZA VNITŘNÍ SOCIOGEOGRAFICKÉ POLARIZACE MODELOVÉHO ÚZEMÍ

V předchozí kapitole na základě prostudované literatury (např. Hampl, Kühnl, Gardavský 1987) byla poloha modelového území v rámci Česka (tedy v rámci makrostruktur) označena jako periferní. Tato kapitola bude zaměřena na vnitřní diferenciaci modelového území v několika úrovních (obcí, ORP a krajů). Přestože si je území polohově blízké, administrativně spadá do jiných krajů, což může tvořit vlivem spádovosti do odlišných center významné rozdíly. Nejprve proběhne nezbytná identifikace a analýza disparit jednotlivých obvodů ORP plynoucí z jejich administrativní podřízenosti k odlišným mezoregionálním celkům.

Druhá část kapitoly je zaměřena na vnitřní diferenciaci území na úrovni obcí. Na základě jednotlivých ukazatelů perifernosti (viz dále), podle kterých bude území analyzováno, dojde k vymezení jádrových a problémových/periferních oblastí.

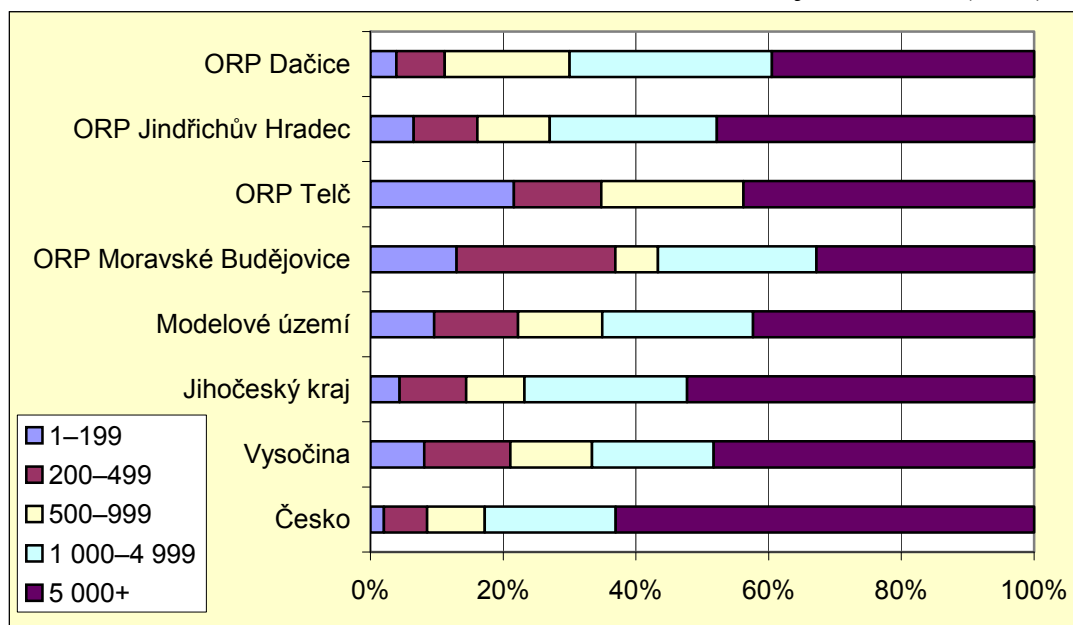
Dle současného administrativního rozdělení z roku 2001 náleží nejvíce obcí do obvodu působnosti ORP Jindřichův Hradec (58) a nejméně do obvodu ORP Dačice (23). Správní obvody z kraje Vysočina mají srovnatelný počet obcí: 45 v obvodu ORP Telč a 47 v obvodu ORP Moravské Budějovice. Správní obvod ORP Telč patří v kraji Vysočina mezi obvody s nejnižším počtem obyvatel (na druhém místě po ORP Pacov), shodně i hustota zalidnění je zde nízká (46,9 obyv./km²), proti krajské průměrné hustotě zalidnění (74,7 obyv./km²). Jihočeský kraj vždy patřil k méně zalidněným oblastem republiky s nízkou hustotou zalidnění (62,2 obyv./km²) a dokonce obvod ORP Dačice vykazuje nejnižší hustotu zalidnění vybraných obvodů (jen 42,9 obyv./km²) mezi vybranými obvody. Ukazatel hustoty zalidnění můžeme zařadit mezi základní charakteristiky periferních oblastí. Celé modelové území vykazuje v porovnání s Českem výrazně podprůměrnou hustotu zalidnění. Jako neperifernější území v rámci zkoumané oblasti lze označit Dačicko. Z hlediska prostorové koncentrace obyvatelstva na Dačicku se zde nejvíce lidí soustřeďuje do dvou největších měst správního obvodu (Dačic a Slavonic), v nich žije více než polovina obyvatelstva. Obdobně i v obvodu ORP Moravské Budějovice existují dvě hlavní centra (Moravské Budějovice a Jemnice). Ve správním obvodu ORP Jindřichův Hradec představuje hlavní středisko osídlení stejnojmenné město, jenž má téměř polovinu obyvatel obvodu, a je tak dominantním jádrem obvodu své

působnosti. Vysoký podíl městské populace v obvodu je dán tím, že 2/3 obyvatel žijí ve 4 největších městech, jakými jsou kromě Jindřichova Hradce i města Kardašova Řečice, Nová Bystřice a Nová Včelnice. Poslední obvod v zájmovém území představuje ORP Telč, kde jako jediné město i středisko osídlení je město Telč.

Strukturu osídlení lze v modelovém území hodnotit jako poměrně roztržštěnou. Začátkem 90. let 20. století došlo k relativnímu nárůstu počtu obcí. Do roku 1990 se vlivem střediskové soustavy počty obcí snižovaly. V následujícím roce počet obcí vlivem desintegračních procesů prudce narostl. Nové obce vznikaly především odloučením od „střediskových“ obcí. Tím došlo ke vzniku malých a ekonomicky slabých obcí. Téměř desetina obyvatel zájmového území žije v obcích o velikosti do 199 obyvatel, což v rámci rozvoje území není příznivé jednak z hlediska financování obcí, kdy malé obce vykazují nízké daňové výnosy a mnohem nižší roční rozpočet, jednak z hlediska vedení technické či dopravní infrastruktury.

Ve čtyřech největších městech (tedy ve správních centrech obvodů) žije necelá polovina obyvatelstva (42 %), přičemž obyvatelé největšího města vybraného území, kterým je Jindřichův Hradec, tvoří téměř pětinu celkového počtu obyvatelstva zájmového území. Na opačném konci mezi obce s nejnižším počtem obyvatel patří z obvodu ORP Telč Vanůvek (35 obyv.) a z obvodu ORP Dačice obce Županovice (42) a Dobrohošť (44).

Graf č. 1: Velikostní struktura obcí v modelovém území, v krajích a Česka (2003)

Zdroj: ČSÚ krajské prezentace 2006

Ve struktuře osídlení existují mezi jednotlivými obvody velké rozdíly. V obvodu ORP Dačice činí průměrná výměra obce 20,5 km², což způsobuje převážně nízký počet obcí a relativně velká rozloha území. Druhá nejvyšší průměrná rozloha obce (16,1 km²) je v obvodu ORP Jindřichův Hradec. Strukturu osídlení při rozdělení na obvody působnosti obcí s rozšířenou působností lze shrnout tak, že jihočeské obvody výrazně převyšují svou velikostí obcí obvody z Vysočiny (obvod ORP Moravské Budějovice 8,8 km² a obvod ORP Telč dokonce pouze 6,5 km²). Větší výměra obcí v obvodu ORP Jindřichův Hradec a Dačice je důsledkem poválečného odsunu Němců a následného méně úspěšného dosídlení. Po roce 1948 byly některé obce vysídleny úplně a byly zničeny v souvislosti s vytvořením pohraničního pásma, čímž došlo k poklesu počtu obcí a ke zvýšení jejich průměrné výměry (integrováním katastrů zaniklých obcí) zvláště v bezprostřední blízkosti státní hranice. Obce Vysočiny prošly odlišným vývojem.

Při porovnání průměrných populačních velikostí obcí jednotlivých obvodů je opět patrná výrazná diferenciaci mezi obvody jednotlivých krajů. Nejméně obyvatel na jednu obec připadá v obvodu Telčsko (301), následuje Moravskobudějovicko (518 obyvatel), Jindřichohradecko 816 a Dačicko dokonce 875 obyvatel. V rámci srovnání struktur velikostních kategorií obcí s průměrem Česka, vychází zájmové území jako výrazně venkovské. V modelovém území vlivem absence velkých center žije pouze 42,3 % obyvatel v obcích s populační velikostí nad 5 000 obyvatel.

Obyvatelstvo

6.1.1 Vývoj počtu obyvatel

Mezi významné charakteristiky analýzy území patří vývoj počtu obyvatel. Dle Pilečka (2005) se periferní oblasti řadí z hlediska počtu obyvatel mezi dlouhodobě ztrátové, což se při hodnocení potenciálu území v oblasti lidských zdrojů jeví jako negativní.

Do statistik vývoje počtu obyvatelstva se výrazně promítly obě světové války, kdy došlo k výrazné ztrátě obyvatel, avšak tendence ke snižování počtu obyvatel v jižních Čechách započaly podle Korčáka (1929) již v polovině 19. století.

Již před 2. světovou válkou zde bylo české obyvatelstvo odsunuto více do vnitrozemí a po válce odsun Němců způsobil další pokles počtu obyvatel. Některé obce ztratily své obyvatelstvo úplně, některé jen částečně. Největší poklesy populace zaznamenaly po 2. světové válce především ty obce, které se staly v roce 1938 součástí německé říše, např. Staré Město pod Landštejnem, jednu z nejjihněji položených obcí regionu, poznamenal pokles populace o více než polovinu. Jih Čech ale nikdy nepatřil mezi bohaté území, proto poválečné osídlování nedosahovalo takové intenzity jako v severních Čechách. Pro některé obce znamenal odsun obyvatel, následně i nedostatečné osídlování a zejména výstavba tzv. „železné opony“ v 50. letech konec své existence (Dětříš, Košlák, Kuní, Pernárec, Rajchětov, Romava, Košťálkov, Staré Hutě, Mních) (Chromý 2003).

Nejen válečné ztráty, ale především vysídlení obyvatel z pohraničí, znamenaly pro Jindřichohradecko obrovskou ztrátu obyvatelstva. Ze 71 370 v roce 1930 bylo v poválečném sčítání z roku 1950 evidováno pouze 45 781 obyvatel, což je o téměř třetinu méně. Od té doby hranici 50 000 obyvatel už správní obvod nepřekonal.

Při srovnávání jednotlivých obcí lze zaznamenat pokračující koncentrační procesy, kdy se obyvatelé venkovských sídel stěhují do měst či větších středisek. Potvrzuje to fakt, že okresní město Jindřichův Hradec populačně rostlo až do roku 2005 (ČSÚ krajské prezentace 2007). Menší intenzitou rostou i ostatní města, především nově ustanovené obce s rozšířenou působností Dačice, Telč a výrazně populačně posílily i Moravské Budějovice. Výrazný nárůst počtu obyvatel zaznamenalo i Krahulčí, kam se lidé stěhovali za prací v masném průmyslu. Naopak

nejvyšší ztrátu vykazují nejmenší obce do 500 obyvatel. Např. Dolní Žďár spolu s Horní Radou v obvodu ORP J. Hradec, Svojkovice, Klatovec a Kostelní Myslová v obvodu ORP Telč zaznamenávají pokles obyvatelstva v porovnání s rokem 1869 téměř na pětinu.

Tabulka č.2: Vývoj počtu obyvatel za jednotlivé obvody ORP a kraje zájmového území a Česka

Absolutní údaje	1869	1900	1930	1950	1970	1991	2001	2006
Česko	7 557 236	8 221 432	10 673 491	8 896 102	9 807 696	10 302 215	10 230 060	10 287 189
ORP Dačice	26 909	26 814	25 230	20 959	20 850	20 662	20 308	20 039
ORP Mor. Budějovice	24 441	26 935	27 334	24 441	25 054	25 120	24 699	24 355
ORP Telč	17 035	17 428	16 942	14 341	14 785	14 456	13 833	13 469
ORP Jindř. Hradec	70 981	68 135	71 370	45 781	43 084	46 607	47 138	47 360
Relativní údaje (%)								
Česko	100,0	108,8	141,2	117,7	129,8	136,3	135,4	136,1
ORP Dačice	100,0	99,6	93,8	77,9	77,5	76,8	75,5	74,4
ORP Mor. Budějovice	100,0	110,2	111,8	100,0	102,5	102,8	101,1	99,6
ORP Telč	100,0	102,3	99,5	84,2	86,8	84,9	81,2	79,1
ORP Jindř. Hradec	100,0	96,0	100,5	64,5	60,7	65,7	66,4	66,7

Zdroj: Historický lexikon obcí ČR 2005, ČSÚ krajské prezentace 2007

Populační vývoj obcí do 200 obyvatel kopíruje trend republiky a dochází zde k dlouhodobé ztrátě obyvatelstva. V roce 2006 byl podíl populace obcí v této velikostní skupině 63,0 % v porovnání s rokem 1950. Výjimku představují pouze Mysletice, Bohuslavice (obě z obvodu ORP Telč) a Horní Skrýchov v zázemí Jindřichova Hradce, který lze zařadit do suburbanizačního pásu města Jindřichův Hradec (Janota 2007). K úbytku obyvatelstva dochází na úkor větších obcí. Ve vybraném území populačně posilují obce s více než 4 tisíci obyvateli, mezi které patří všechna správní města obvodů a Jemnice, jejichž počet obyvatel je v současnosti o 46,8 % vyšší než v poválečném roce 1950.

Ve vývoji počtu obyvatelstva v republikovém srovnání se jednotlivé obvody výrazně liší. Správní obvod ORP Dačice lze hodnotit jako regresivní, obvody ORP Jindřichův Hradec a ORP Moravské Budějovice jako neutrální a obvod ORP Telč za progresivní ve vývoji počtu obyvatelstva. Ve strategických plánech obou krajů, do kterých zasahuje modelové území, se zpracovatelé věnují i řešení problematiky ztráty obyvatel malých obcí (zejména v rámci posilování politiky oblasti podpory bydlení).

Potenciál obyvatelstva může být určen i pomocí demografických ukazatelů, jakými jsou např. přirozený přírůstek či saldo migrace. Přirozený přírůstek

představuje rozdíl mezi počtem živě narozených dětí a celkovým počtem zemřelých osob ve sledovaném období v daném území. V počtu živě narozených výrazně převažuje ORP Jindřichův Hradec, kde procentuálně vychází hodnoty přirozeného přírůstku vyšší než u ostatních obvodů. Přirozeným přírůstkem získávají pouze jihočeské obvody, obvody kraje Vysočina zatím ztrácí, ale vzhledem ke zvyšující se porodnosti se v příštích letech očekává kladné hodnoty přirozeného přírůstku.

Kladné migrační saldo v modelovém území vykazují obce s vyšším počtem trvale bydlících obyvatel, které jsou migračně přitažlivé zejména z pohledu dostupnosti občanského vybavení a služeb. Nemusí se však jednat pouze o cizí státní příslušníky, ale jsou to i přistěhovalí z jiných míst Česka (převažují přistěhovalí z hlavního města Prahy) (SLDB 2001).

Výraznou ztrátu obyvatel, ať již přirozenou měnou či celkovým úbytkem obyvatelstva, vykazují obvody ORP Dačice, ORP Telč i ORP Jindřichův Hradec. Tyto ztrátové regiony nejsou pro obyvatelstvo ekonomicky atraktivní, existuje zde poměrně vyšší míra nezaměstnanosti a nabídka pracovních míst je omezena. Nedostatek pracovních míst zejména v terciéru je příčinou odchodu mladých a vzdělaných lidí do větších měst. Lidé tudíž odcházejí za prací do jiných míst Česka, zejména do blízkých krajských měst (České Budějovice a Jihlava). Na úrovni ORP se tedy Dačicko a Telčsko řadí v modelovém území mezi periferní oblasti z pohledu úbytku počtu obyvatel. V ORP Moravské Budějovice také dochází k vysokému úbytku obyvatel přirozenou měnou, ale díky kladným hodnotám celkového přírůstku vlivem přistěhovaných obyvatel se obvod řadí mezi stagnující regiony, čímž navazuje na trend sousedních východních obvodů v Jihomoravském kraji.

Tabulka č. 3: Pohyb obyvatelstva pro vybrané obvody ORP, kraje a Česko k 31.12.2006

	Živě narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Celkový přírůstek
ORP Dačice	194	173	21	-39
ORP Jindřichův Hradec	466	446	20	-75
ORP Moravské Budějovice	206	246	-40	47
ORP Telč	132	136	-4	-54
Jihočeský kraj	6 370	6 168	202	2 240
Kraj Vysočina	5 113	4 773	-340	878
Česko	105 831	104 441	1 390	36 110

Zdroj: ČSÚ, krajské prezentace 2007

Potenciál rozvoje v oblasti lidských zdrojů uvnitř modelového území lze hodnotit na základě přirozeného přírůstku a celkového přírůstku/úbytku obyvatel. V celém modelovém území obyvatel přirozenou měnou ubývá. Dochází tak postupně ke stárnutí obyvatelstva. Potenciál v rámci přirozeného přírůstku je nízký. Z pohledu migrace se zejména Moravskobudějovicko jeví jako atraktivní a díky nově přistěhovalým obyvatelům dosahuje celkový přírůstek kladných hodnot. Strategie kraje Vysočina se snaží zaměřit na zvýšení migračního salda a snaží se ve svých koncepcích zahrnout též rozvoj výstavby bytů na svém území.

6.1.2 Věková struktura

Potenciál rozvoje území v oblasti lidských zdrojů můžeme posoudit také analýzou věkové struktury obyvatelstva. Pro periferní oblasti je charakteristický jednak regresivní typ věkové struktury, kdy obyvatel nejen přirozenou měnou, ale i migrací ubývá, jednak i vysoký index stárí a s tím i související vysoký průměrný věk obyvatel z důvodu odchodu mladých lidí většinou do jádrových oblastí za prací (Kostić 2004, Musil 1988).

Česko, shodně jako státy západní Evropy, se potýká s problémem nízké porodnosti. Tím dochází k relativnímu úbytku mladých lidí. Naopak prodlužování délky života a růst počtu obyvatel starších 65 let vede celkově k demografickému stárnutí (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová 1986).

Ke 31. 12. 2006 v Česku podíl mladých lidí ve věku do 15 let převyšoval podíl obyvatel starších 65 let. Prognózy Českého statistického úřadu vypracované do roku 2050 však předpokládají, že v nejbližší době dojde ke změně situace (ČSÚ 2006). Kraje, do kterých zájmové území zasahuje, jsou si v oblasti demografické struktury podobné. Shodně vykazují vyšší podíl obyvatel předproduktivního věku než činí republikový průměr. Podílem produktivního obyvatelstva nepatrně zaostávají za průměrem Česka. Dokonce i podíl obyvatel v poproduktivním věku nedosahuje vysokých průměrných hodnot Česka. Věková struktura populace Jihočeského kraje se velmi blíží struktuře populace české, tj. celorepublikovému průměru. V případě kraje Vysočina už zde zaznamenáváme nepatrné rozdíly.

Na zkoumaném území vyšší podíl obyvatel starších 65 let vykazuje obvod ORP Telč (15,6 % proti republikovému průměru 14,4 %), ale zároveň i výrazně vyšší podíl předproduktivního obyvatelstva (v porovnání se zbytkem zájmového území). Lidé v produktivním věku (zejména do 25 let) odcházejí za prací do jiných regionů, a tím dochází ke snižování podílu produktivního obyvatelstva a v důsledku toho dochází k silné ekonomické závislosti obyvatelstva hodnocené pomocí indexu závislosti (poměr počtu osob ve věkových kategoriích 0–15 a 65 a výše k počtu osob ve věku 16–64).

Podle Českého statistického úřadu se v posledních letech rodí relativně vysoký počet dětí, protože silné populační ročníky ze 70. let se dostávají do období největší plodnosti. Tento fakt sice částečně může zpomalit demografické stárnutí

obyvatelstva, podle ČSÚ se však nevyhnutelný proces zvyšování průměrného věku obyvatel jen zpožďuje (www.czso.cz).

Průměrný věk obyvatelstva vybraných obvodů dosahuje podobných hodnot. V porovnání s republikovým průměrem (40,2 let) dosahují všechna vybraná území nižší hodnoty (s výjimkou obvodu ORP Telč), včetně údajů za jednotlivé vybrané kraje (40,0 resp. 39,8 let), což odpovídá již zmiňovanému vysokému podílu mladých obyvatel.

Řádovostně na nejnižší úrovni, tedy v úrovni obcí, můžeme pozorovat největší rozdíly plynoucí z velikosti statistického souboru, dislokace sociálních zařízení, specifických prostorových procesů (suburbanizace) a jiných regionálních souvislostí a místních podmínek. Malé obce, jakými jsou Kojatice v obvodu ORP Moravské Budějovice a Kamenný Malíkov v obvodu ORP Jindřichův Hradec dosahují věkového průměru nad 51 let. Obce s nejnižším věkovým průměrem Krahulčí (34,2 let) a obdobně i Mysletice 34,3 let shodně z obvodu ORP Telč mají své obyvatelstvo v průměru téměř o 17 let mladší.

Tabulka. č.4: Věková struktura ve vybraných obvodech ORP, krajích a v Česku
31.12.2006

	0–14 (%)	15–64 (%)	65+ (%)	ID	Průměrný věk	Počet obyvatel
ORP Dačice	15,2	70,9	13,9	91,4	39,6	20 039
ORP Jindřichův Hradec	15,2	71,0	13,8	90,8	40,0	47 360
ORP Moravské Budějovice	15,4	69,2	15,4	100	39,7	24 355
ORP Telč	16,0	68,4	15,6	97,5	41,8	13 469
Jihočeský kraj	14,6	71,1	14,3	97,9	40,0	630 006
Kraj Vysočina	15,0	70,3	14,7	98,0	39,8	511 645
Česko	14,4	71,2	14,4	100	40,2	10 287 189

Zdroj: ČSÚ krajské prezentace 2007

ID (=index stáří) značí počet obyvatel ve věku nad 65 let na 100 obyvatel ve věku 0–14 let. Vybrané území se tedy nachází výrazně pod republikovým průměrem, kde jsou počty lidí v před- a poproduktivním věku téměř vyrovnané.

Pro hodnocení potenciálního rozvoje území v oblasti lidských zdrojů má modelové území vhodnou věkovou strukturu. Relativně vysoký podíl obyvatel do 15 let zajišťuje do budoucna existenci ekonomicky aktivních obyvatel. Je ovšem třeba vytvoření pracovních podmínek, aby se zamezilo výraznému odlivu obyvatel za prací, jak je tomu např. v obvodech ORP Telč a Dačice (viz kapitola výše).

6.1.3 Vzdělanostní struktura

Nejen pro celkový přehled o modelovém území a pro základní vymezení jádrových/periferních oblastí, ale zejména pro hodnocení potenciálu rozvoje území je podstatná i vzdělanostní struktura obyvatelstva. Periferní oblasti se vyznačují nízkou mírou vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva (např. Musil 1988, Marada 2001). Naopak jádrové oblasti, kde možnost uplatnění obyvatel s vysokoškolským vzděláním je vyšší, bude tudíž vykazovat vyšší míru vzdělaných obyvatel. Jak již bylo dříve naznačeno, zájmové území má venkovský charakter, kde jsou lidé převážně zaměstnaní v zemědělství či v průmyslu. Vzhledem k relativně nízkému počtu obyvatel na trhu práce zde nedochází k výrazné konkurenci, která často slouží u lidí jako motiv pro zvýšení svého vzdělání a kvalifikace (www.socioweb.cz).

Z důvodu nízké míry vzdělanosti obyvatelstva na úrovni obvodů obcí lze celé modelové území zařadit mezi periferní, ačkoliv na území působí 2 vysoké školy. Jedná se především o fakulty velkých univerzit z Prahy a Brna. V Jindřichově Hradci existuje od roku 1998 Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické v Praze a do Telče byla v září 2005 přesunuta část Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Nezbytným předpokladem pro zlepšení vzdělanosti obyvatelstva je v první řadě síť kvalitních vzdělávacích zařízení a zejména růst terciéru s poptávkou po pracovní síle s vyšším stupněm vzdělání.

Podíl obyvatel se základním vzděláním převyšuje ve všech vybraných ORP republikový průměr. Vzdělání obyvatel úzce souvisí se schopnostmi a dovednostmi uplatnit se na trhu práce. Nižší vzdělanost přináší riziko vyšší nezaměstnanosti vzhledem k obtížnému hledání pracovních příležitostí. Naopak vyšší vzdělání obyvatel přináší vyšší využití ekonomického potenciálu regionu.

V rámci hodnocení zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v porovnání s republikovými průměry lze Jindřichohradecko jako jediný vybraný obvod charakterizovat jako průměrný, Moravskobudějovicko a Telčsko jako podprůměrné obvody a Dačicko jako výrazně podprůměrný obvod.

Velké rozdíly ve vzdělanosti přetrvávají mezi obyvateli měst a menších obcí. Vyšší vzdělanost ve městech souvisí s příznivější věkovou strukturou a větším množstvím pracovních příležitostí pro absolventy středních škol a vysokých škol než

v malých obcích. Ve všech velikostních úrovních obcí převládá obyvatelstvo vyučené a se středním vzděláním bez maturity. Pouze v obcích nad 5 000 obyvatel hodnota klesá pod 40 % (přesněji na hodnoty kolem 38 %). V těchto obcích dokonce převažuje podíl lidí s maturitou (25,7 %) nad lidmi se základním vzděláním (22,7 %), což v ostatních velikostních úrovních obcí vychází naopak. Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel dosahuje 12,1 % ve městech, zatímco v nejmenších obcích do 199 obyvatel nedosahuje ani 5 %, výjimkou nejsou ani nulové hodnoty podílu obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním (Zdeňkov, Županovice, Rosička, Svojkovice). Potvrzuje se zde teze, že lidé s vyšším stupněm ukončeného vzdělání se koncentrují do větších měst.

Tabulka č. 5: Vzdělanostní struktura obyvatel starších 15-ti let za jednotlivé obvody ORP, kraje a Česko (2001)

Absolutní údaje	Celkem	v tom nejvyšší ukončené vzdělání			
		Základní a neukončené	Vyučení a střední odborné bez maturity	Úplné střední s maturitou	Vysokoškolské
ORP JH	39 193	10 909	15 881	9 081	3 717
ORP Dačice	16 784	5 298	6 981	3 359	1 271
ORP Telč	11 258	3 212	4 716	2 376	1 018
ORP Moravské Budějovice	19 934	6 143	8 147	4 215	1 570
Okres J. Hradec	77 139	22 341	31 385	17 477	6 798
Okres Jihlava	90 222	23 419	36 574	21 975	9 168
Okres Třebíč	96 524	26 458	38 526	22 824	9 367
Jihočeský kraj	521 436	137 016	201 825	131 029	57 693
Kraj Vysočina	432 010	112 754	175 396	104 546	42 768
Česko	8 858 179	2 239 295	3 255 400	2 431 171	1 045 440
Relativní údaje (%)					
ORP JH	100	27,8	40,5	23,2	9,5
ORP Dačice	100	31,5	41,6	20,0	7,6
ORP Telč	100	28,6	41,9	21,1	9,0
ORP Moravské Budějovice	100	30,8	40,9	21,1	7,9
Okres J. Hradec	100	28,9	40,7	22,7	8,8
Okres Jihlava	100	25,9	40,5	24,4	10,2
Okres Třebíč	100	27,5	39,9	23,6	9,7
Jihočeský kraj	100	26,3	38,7	25,1	11,1
Kraj Vysočina	100	26,1	40,6	24,2	9,9
Česko	100	25,3	36,7	27,4	11,8

Zdroj: SLDB 2001, ČSÚ

Pozn.: Do kolonky mezi vysokoškolsky vzdělané obyvatele byli zařazeni i obyvatele s vyšším odborným vzděláním a naopak v charakteristice základního a neukončeného vzdělání byli zahrnuti i obyvatele bez vzdělání. Důležité jsou zde podíly lidí s maturitou a bez maturity.

Závěrem můžeme shrnout, že potenciál z hlediska vzdělanostní struktury obyvatelstva lze označit za velice nízký. Vzdělanost je v ČR diferencována především stupněm urbanizace a věkem: obyvatelé měst jsou vzdělanější než populace venkova a mladší generace má vyšší stupeň formální vzdělanosti než generace starší (www.kr-vysocina.cz). Tyto dva hlavní faktory vysvětlují rozdíl mezi modelovým územím a více urbanizovanými oblastmi republiky.

6.2 Ekonomické podmínky

6.2.1 Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity

Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity, zejména podíl zaměstnanosti obyvatel v priméru, řadí mnozí autoři (Kostić 2004, Pileček 2005) také mezi charakteristické znaky periferních oblastí. Vysoký podíl obyvatel zaměstnaných v priméru z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel charakterizuje území jako hospodářsky slabé a zaostalé bez možnosti ekonomického růstu a rozvoje.

Na hospodářskou situaci a zaměstnanost v regionech dolehly důsledky transformace hospodářství po roce 1989. V souvislosti s transformací zemědělství, kdy mnohé přidružené výroby JZD a státních statků přešly do terciéru, lze zaznamenat určité změny ve struktuře zaměstnanosti obyvatel. Přestože je ve vybraném území stále nadprůměrný počet ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybolovu, tedy v primární sféře, nedosahují výsledky tak vysokých hodnot, jako před rokem 1989. V republikovém hodnocení struktury zaměstnanosti můžeme Jindřichohradecko a Dačicko označit za zemědělsko-průmyslové oblasti s převažujícím zemědělstvím. Tvoří tak součást rozlehlejšího zemědělsko-průmyslového celku zasahující na většinu území Jihočeského kraje. Obvody ORP Telč a Moravské Budějovice se dle Ústavu územního rozvoje řadí mezi zemědělské oblasti (www.regionalnirozvoj.cz). Z pohledu ekonomické struktury obyvatelstva vykazují tedy vyšší míru perifernosti. Největší zastoupení v priméru mají správní obvody z Vysočiny (obvod ORP Telč 15,3 % a ORP Moravské Budějovice 13,9 %) a následně i obvod ORP Dačice (12,9 %). Na úrovni okresů patří Jindřichův Hradec i Třebíč mezi okresy s vysokým podílem ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru (přesahuje 10 %). Naopak okres Jihlava vykazuje nízkou míru zaměstnaných v priméru zapříčiněnou především existencí průmyslového krajského města.

Nejnižší zaměstnanost v průmyslu v modelovém území vykazuje obvod ORP Jindřichův Hradec (29,8 %), dosahující podprůměrných republikových hodnot. Vzhledem k úpadku textilního průmyslu na Jindřichohradecku se zaměstnanost v sekundéru dále snížila. Správní město koncentruje největší zaměstnavatele na svém území a poskytuje tak pracovní příležitosti nejen vlastním obyvatelům

Jindřichova Hradce, ale i pro obyvatele ze spádového regionu, protože čtyři největší zaměstnavatelé obvodu se nachází právě v Jindřichově Hradci,

Odlišnou situaci lze zaznamenat ve správním obvodu ORP Dačice, kde existuje jen několik průmyslových podniků (TRW-DAS a.s., Centropen a.s., Agrostavin s.r.o) a mimo samotné správní město v obci Studená podnik MASNA Studená a.s. Vzhledem k finančním problémům této firmy se omezuje výroba a stav zaměstnanců se permanentně snižuje, takže v obvodu ORP Dačice se předpokládá i další růst již tak vysoké míry nezaměstnanosti obyvatelstva. Vzhledem k nízkému počtu obyvatel se jedná o významné zaměstnavatele v regionu a zvyšuje podíl zaměstnanosti v tomto odvětví. Podobně je tomu i v ORP Telč, kde svou zaměstnaností dominuje firma Krahulík–Masozávod Krahulčí a za ním následující firmy Telčská strojírenská a Zemědělské družstvo Telč.

Tabulka č. 6: Ekonomická struktura v jednotlivých obvodech ORP, krajích a Česku k 1.3. 2001

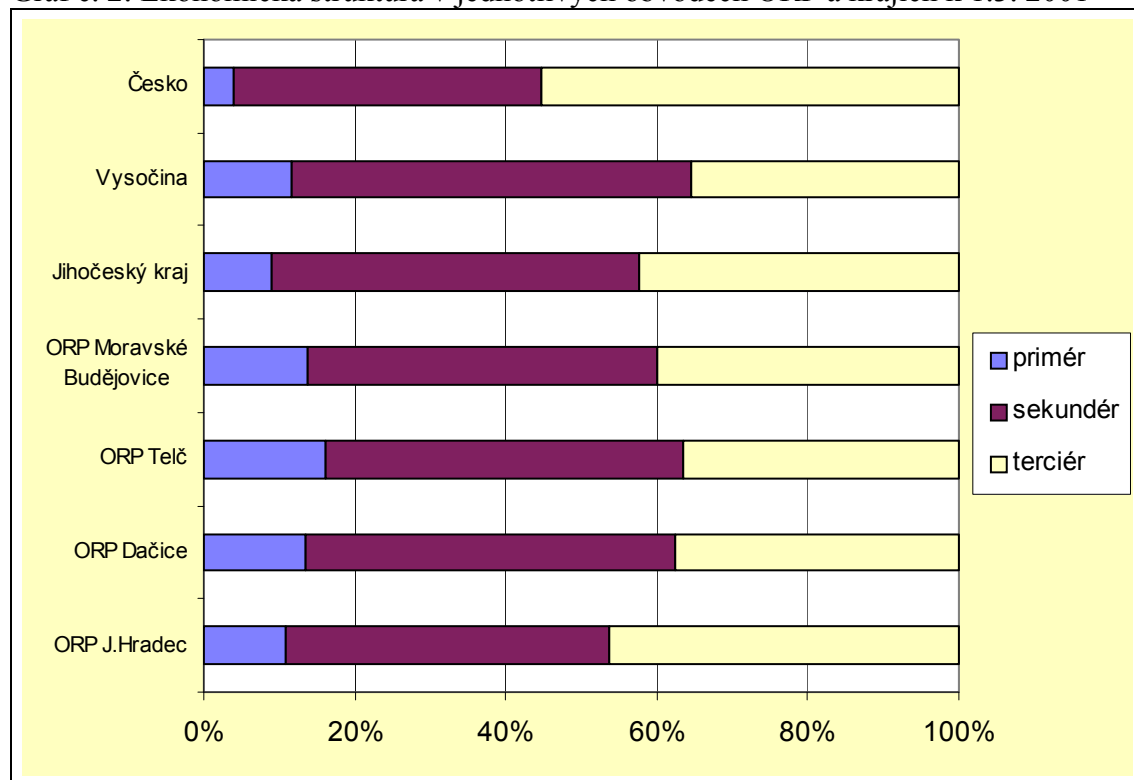
	Primér	Průmysl	Stavebnictví	Obchod a opravy	Doprava, telekomunikace	Ostatní odvětví	Nezjištěno	EAO
Absolutní údaje								
ORP J.Hradec	2 484	7 193	2 717	2 254	1 379	7 074	1 024	24 125
ORP Dačice	1 290	3 836	812	859	384	2 315	537	10 033
ORP Telč	1 004	2 476	489	480	331	1 471	325	6 576
ORP Moravské Budějovice	1 508	4 034	1 000	1 063	544	2 755	701	11 605
Okres JH	5 004	15 216	4 631	4 202	2 612	12 884	2 243	46 792
Okres Jihlava	3 700	21 042	4 770	4 559	3 156	14 886	3 654	55 767
Okres Třebíč	5 755	19 561	5 493	5 165	2 763	15 721	3 246	57 704
Relativní údaje (%)								
ORP J.Hradec	10,3	29,8	11,3	9,3	5,7	29,3	4,2	100,0
ORP Dačice	12,9	38,2	8,1	8,6	3,8	23,1	5,4	100,0
ORP Telč	15,3	37,7	7,4	7,3	5,0	22,4	4,9	100,0
ORP Moravské Budějovice	13,0	34,8	8,6	9,2	4,7	23,7	6,0	100,0
Okres JH	10,7	32,5	9,9	9,0	5,6	27,5	4,8	100,0
Okres Jihlava	6,6	37,7	8,6	8,2	5,7	26,7	6,6	100,0
Okres Třebíč	10,0	33,9	9,5	9,0	4,8	27,2	5,6	100,0

Zdroj: SLDB 2001, ČSÚ

Mezi jednotlivými obcemi zaznamenáváme velké rozdíly v ekonomické struktuře zaměstnanosti obyvatel. Některé obce převyšují zaměstnanost v primární sféře hranici 40 % všech ekonomicky aktivních obyvatel. Jedná se výhradně o velmi malé obce, jako např. Dobrohošť, Horní Myslová, Olšany, Olší a Jiratice. Nejméně zaměstnanců v priméru mají dle předpokladu obce se silně rozvinutým průmyslem či

službami jako je Krahulčí a Jindřichův Hradec (shodně 4 %). Vlivem přírodních podmínek na Českomoravské vrchovině a absencí významných nerostných nalezišť se z průmyslových odvětví uplatnilo zejména potravinářství, resp. masny, díky kterým přesahuje zaměstnanost v průmyslu v těchto obcích 70 % EAO (viz výše) a patří mezi nejvýznamnější zaměstnavatele v jednotlivých obvodech. Výrazně pod republikovým průměrem v zaměstnanosti v průmyslu jsou obce Vícemil z obvodu ORP Jindřichův Hradec, kde se podíl EAO v této sféře pohybuje kolem 11 %. Obdobně je tomu i v malé obci Jiratice spadající do moravskobudějovického regionu, kde zaměstnanost v průmyslu dosahuje 12 %.

Graf č. 2: Ekonomická struktura v jednotlivých obvodech ORP a krajích k 1.3. 2001

Zdroj: SLDB 2001

Na základě tvrzení Kostiáce (2004) a Pilečka (2005), že vysoký podíl EAO zaměstnaných v priméru řadí území mezi hospodářsky slabé a zaostalé oblasti, tak v rámci Česka můžeme celé modelové území takto označit. Relativně vysoký je zde i podíl ekonomicky aktivních obyvatel v sekundéru, zejména v oblasti textilního a potravinářského průmyslu, což vnáší nestabilitu na trh práce. Existují totiž období, kdy se určitému průmyslovému odvětví daří méně, výroba se omezuje a dochází

k propouštění zaměstnanců. Pokud tedy daný region vykazuje vysoký podíl zaměstnaných v jednom odvětví, které postihne propouštění zaměstnanců, dojde k prudkému zvýšení nezaměstnanosti. Mezi jednotlivými obvody nedochází k výrazným rozdílům v ekonomické struktuře obyvatelstva.

6.2.2 Nezaměstnanost

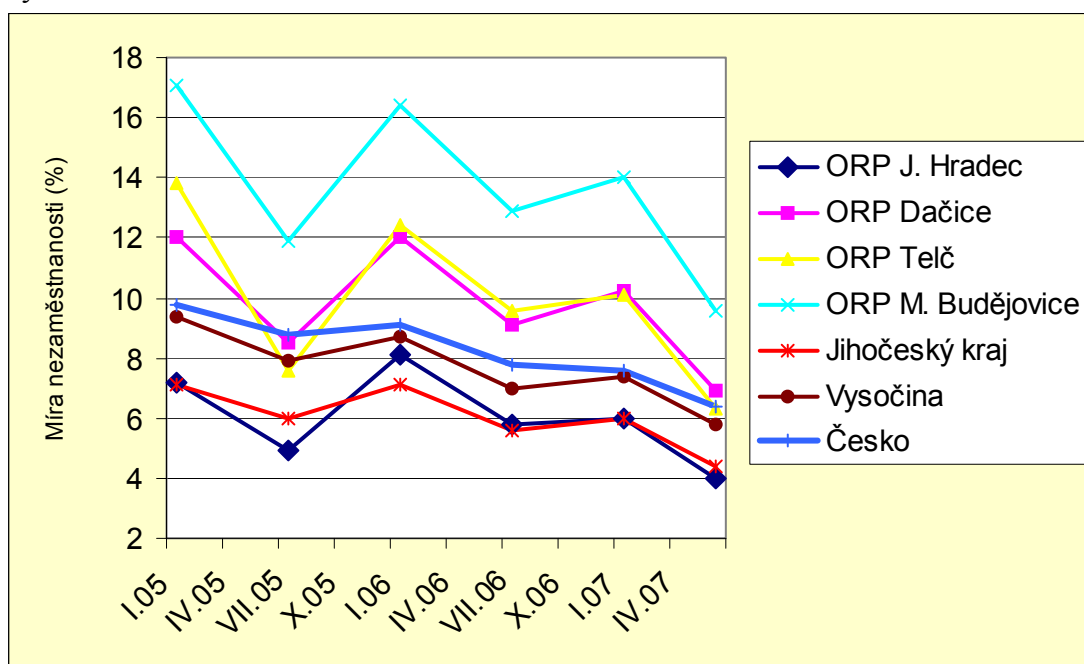
Použití míry nezaměstnanosti jako jeden z ukazatelů perifernosti je nejednoznačné. Výzkum Marady (2001) poukázal, že nezaměstnanost má k míře perifernosti neutrální vztah, tudíž zásadně ji neovlivňuje. Avšak jiní autoři (Musil 1988, Kostić 2004 a Pileček 2005) ji do svých studií zahrnují. V této práci bude míra nezaměstnanosti použita za účelem vymezení meziregionálních rozdílů v modelovém území.

Zájmové území leží v oblasti mezi krajskými centry (České Budějovice, Jihlava, Brno) a absence významného jádra se projevuje i v oblasti nezaměstnanosti obyvatel. Chybí zde centrum, které by dokázalo poskytnout pracovní příležitosti pro obyvatele z okolních obcí. Z analýzy sídelní struktury plyne, že zájmové území je převážně venkovskou zemědělskou oblastí. Mezi další determinující prvky patří i nízká vzdělanost obyvatelstva. Obyvatelé modelového území pracují převážně v zemědělství a v jiných odvětvích se těžko uplatní. V blízké budoucnosti se očekává prohloubení míry nezaměstnanosti zásluhou úpadku tradičních odvětví (masny a oděvní/textilní průmysl)

V prosinci 2006 vykazovalo Česko míru nezaměstnanosti 7,6 % (dle www.portal.mpsv.cz). K tomuto datu v krajích Vysočina a Jihočeský dosahovala nezaměstnanost republikově podprůměrných hodnot (5,6 % resp. 7,0 %). Data za okresy lépe odhalují regionální disparity: okres Jindřichův Hradec s mírou nezaměstnanosti 5,4 % byl po okresech Prachatice a České Budějovice na 3. místě s nejnižší mírou nezaměstnanosti v kraji. Na druhé straně okres Třebíč v rámci Vysočiny měl výrazně vyšší míru nezaměstnanosti než ostatní okresy téhož kraje (10,8 %). Okres Jihlava vykazoval hodnoty kolem 5,8 %.

Vývoj nezaměstnanosti v modelovém území byl zkoumán v rozmezí 2,5 let od ledna 2005 do července 2007. Míra nezaměstnanosti v Česku neustále klesá, stejně je tomu i v modelovém území. Nejvýraznější pokles zaznamenal obvod ORP Moravské Budějovice, kdy hodnota míry nezaměstnanosti klesla z 17,1 % na 9,6 %. Hodnoty míry nezaměstnanosti z července 2007 prokazují i nadále klesající tendence nezaměstnanosti, která ačkoliv je v letním období ovlivněna sezónními pracemi, úbytek nezaměstnaných ve stejném období z minulých let je zřejmý.

Graf č. 3: Vývoj míry nezaměstnanosti obvodů ORP v modelovém území, v krajích Vysočina a Jihočeském a v Česku od 1. 1. 2005 do 1. 7. 2007

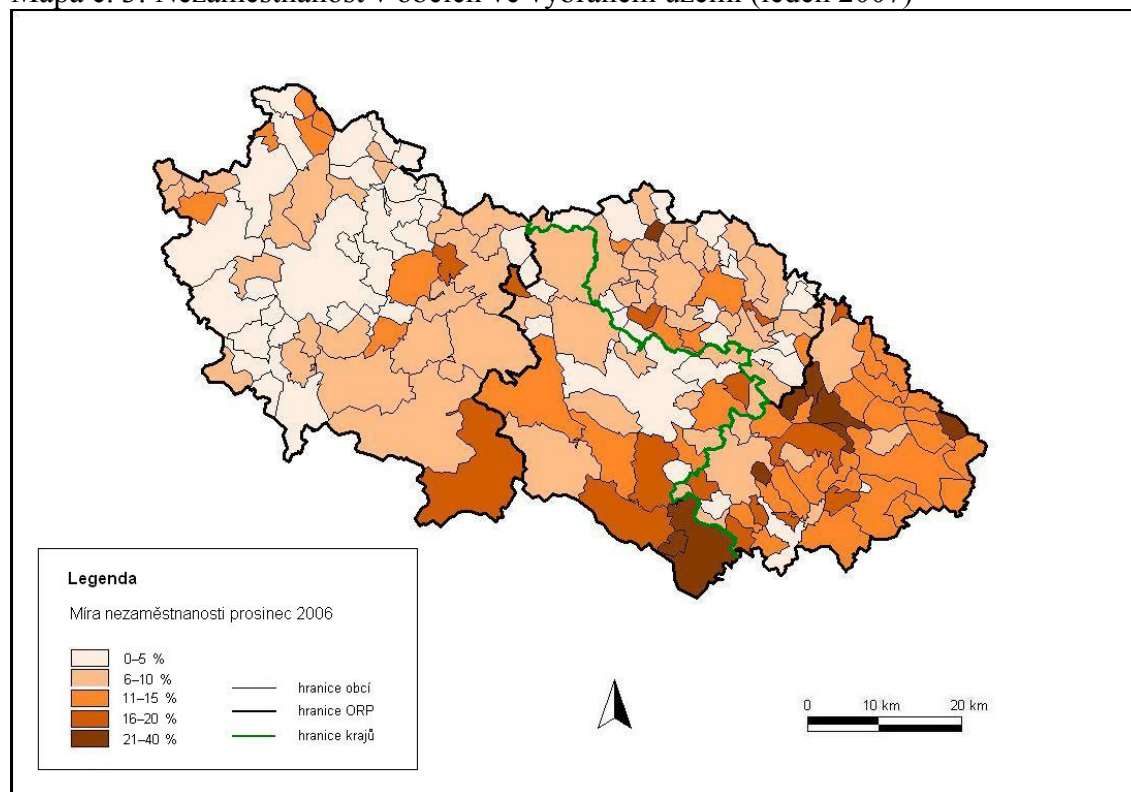
Zdroj: Měsíční statistiky nezaměstnanosti, www.portal.mpsv.cz

Z mapy č. 3, znázorňující nezaměstnanost ve vybraných územních obvodech, je zřetelná dichotomie západ–východ, kdy směrem na východ se míra nezaměstnanosti obcí zvyšuje. Jako nejproblémovější území se jeví správní obvod ORP Moravské Budějovice (míra nezaměstnanosti 11,9 %). Z širšího územního pohledu se jedná o část vysoce problémové oblasti navazující na Vranovsko v Jihomoravském kraji a zejména na Třebíčsko. Částečně lze mezi území postižená nadprůměrnou nezaměstnaností zahrnout i obvody ORP Telč (7,8 %) a Dačice (7,6 %), které se stalo nejproblémovější oblastí v celém Jihočeském kraji. Od výše uvedených obvodů se obvod ORP Jindřichův Hradec výrazně liší svou nízkou mírou nezaměstnanosti (4,5 %).

Míra nezaměstnanosti zde souvisí i s velikostí obcí. Nejvyšší míra nezaměstnanosti (8,3 %) je v obcích s 500–999 obyvateli. Nejvyšší nezaměstnanost za jednotlivé obce vykazují populačně malé obce jako Vanůvek (obvod ORP Telč) a Županovice (obvod ORP Dačice), jejichž hodnoty přesahují 30% míru nezaměstnanosti. Souvislý pás vysoké nezaměstnanosti je ve východní části, zejména v obvodu ORP Moravské Budějovice: Radkovice u Budče, Meziříčko, Kojatice, Komárovice, Bohušice, které přesahují hodnotu 20 %.

Vzhledem k situaci v území můžeme i nadále předpokládat, že míra nezaměstnanosti se ještě zvýší. V následujících letech se očekává propouštění zaměstnanců z provozů největších zaměstnavatelů: Jitka Otín, MASNA Studená, Obal Rozkoš atd.

Mapa č. 3: Nezaměstnanost v obcích ve vybraném území (leden 2007)

Zdroj: Měsíční statistiky nezaměstnanosti, www.portal.mpsv.cz, 2007

Mapa nezaměstnanosti (mapa č. 3) v modelovém území dokázala vykreslit problematické oblasti. Jindřichův Hradec jako jediné město ve vybrané oblasti dokáže svým pracovním trhem poskytnout pracovní příležitosti pro obyvatele ze spádového území, které též vykazuje nízkou míru nezaměstnanosti. Ostatní správní centra vzhledem ke své velikosti tak výrazné zázemí vybudované nemají. V případě Dačic lze pozorovat výraznější zvyšování míry nezaměstnanosti směrem od jádra zejména směrem ke státní hranici. V rámci modelového území může tedy být ukazatel míry nezaměstnanosti použit jako faktor určující perifernost.

Modelové území s výjimkou obvodu ORP Jindřichův Hradec má nadprůměrnou míru nezaměstnanosti v rámci Česka. Z analýzy vývoje nezaměstnanosti jsou patrné tendence ke snižování míry nezaměstnanosti, zejména v obvodu ORP Moravské Budějovice, což je velice příznivé pro budoucí rozvoj.

Otázkou zůstává, do jaké míry se projeví již výše zmiňovaný předpokládaný krach velkých firem působících v modelovém území. V rámci tohoto ukazatele můžeme modelové území označit za velice diferencované.

Výše zmíněné a analyzované socioekonomické charakteristiky území byly provedeny za účelem hodnocení rozdílů mezi jednotlivými obvody, do jaké míry se jednotlivé obvody ORP od sebe liší, aby se mohlo přistoupit k následnému vymezení periferních oblastí v modelovém území. Můžeme shrnout, že mezi jednotlivými správními obvody ORP neexistují výrazné rozdíly (s výjimkou míry nezaměstnanosti). Nízká míra vzdělanosti obyvatelstva, nadprůměrná výše nezaměstnanosti a nepříznivá ekonomická struktura řadí modelové území, které zde můžeme označit jako kompaktní, v rámci Česka mezi problémové.

6.3 Identifikace problémových oblastí modelového území

Vlastní vymezení periferních/problémových oblastí ve sledovaném území probíhalo na úrovni obcí. Z rozboru literatury zabývající se tímto tématem bylo možné provést porovnání metodologie i použitých ukazatelů vymezující periferní oblasti. Výběr ukazatelů určující perifernost či centralitu obcí ovlivňuje i subjektivní přístup toho, kdo se vymezováním periferních oblastí zabývá (Kostić 2004). Pro tuto práci bylo vybráno celkem 8 ukazatelů, které ve svých analýzách používají např. Pileček (2005), Kostić (2004) a Musil (1988), na jejichž základě došlo k vymezení periferních oblastí/obcí v rámci zájmového území:

1. Saldo změny počtu obyvatel 1991–2004 přepočtené na 1 000 obyvatel (periferní oblasti se vyznačují výraznou ztrátou obyvatelstva).
2. Hustota zalidnění (u periferních oblastí se předpokládá nízká hustota zalidnění).
3. Index poproduktivní populace (též index stáří) je vypočten jako poměr počtu osob ve věkových kategoriích 0–15 a 65 a výše k počtu osob ve věku 16–64.
4. Podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v priméru na celkovém počtu obyvatel (periferní oblasti vykazují vysokou zaměstnanost EAO v priméru).
5. Index vzdělanosti (podíl osob s vyšším odborným vzděláním a s vysokoškolským vzděláním/počet obyvatel nad 15 let, u periferních oblastí je nízký).
6. Míra nezaměstnanosti k lednu 2007 (periferní oblasti se vyznačují vyšší mírou nezaměstnanosti).
7. Podíl ekonomicky aktivních vyjíždějících do zaměstnání mimo obec z jejich celkového úhrnu EAO (vysoké procento vyjíždějících značí periferní oblasti).
8. Dopravní dostupnost obcí na základě počtu spojů ve všední den.

Možnost získání dat u jednotlivých ukazatelů je různá, např. u indexu vzdělanosti byla použita data ze Sčítání obyvatelstva, domů a bytů z roku 2001, jelikož novější data neexistují, stejně je tomu i při vyjížděci do zaměstnání. Během

pětiletého intervalu, ze kterého byla data pořízena, nedošlo k výraznějším změnám, které by mohly ovlivnit výsledky, proto byla u ostatních ukazatelů použita novější data, a to i z důvodu aktualizace.

Ukazatele, jako je např. progresivita ekonomické struktury, které používá Pileček (2005), byly vypuštěny. Podobné ukazatele jsou vhodné spíše pro vymezení periferie v rámci vyšších územních celků než jsou obce (např. pro obvody ORP, okresy, kraje). Na úrovni obcí je z ekonomického pohledu důležitý podíl ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždějících z obce. Index vzdělanosti, který je zde použitý, byl vypočten jako podíl obyvatel vysokoškolsky vzdělaných a obyvatel s vyšším odborným vzděláním na počtu obyvatel starších 15 let. Dopravní dostupnost obcí představuje celkový úhrn spojů vyjíždějící z obce ve všední den (určené datum 3. 9. 2007). Periferní/problémové či hůře dostupné oblasti vykazují menší frekvenci spojů.

Vymezení periferních oblastí bude provedeno pomocí dvou na sobě nezávislých statistických analýz a metod. Poslouží jednak pro srovnání obcí, jednak ke komparaci samotných metod.

6.3.1 Vymezení periferních oblastí na základě pořadové statistiky

První analýza vymezuje periferní oblasti na základě pořadové statistiky. Pořadovou statistiku můžeme označit jako neparametrickou metodu, která je založena na jednoduchém výpočtu pomocí pořadí obcí v celkovém souboru. Tato metoda byla vybrána na základě možného použití výběrů pocházející z široké třídy rozdělení, kdy není nutná standardizace dat.

Reálná čísla (jednotlivé charakteristiky perifernosti o každé obci) byla uspořádán podle velikosti. Jsou-li všechna tato čísla vzájemně různá, je pořadí čísla x_i dáno hodnotou indexu i . Pořadí R_i udává počet čísel, která jsou menší nebo rovna číslu x . Někdy se stane, že čísla nejsou různá, ale některá z nich jsou si rovna a vytvářejí tzv. shody. Číslům, která tvoří určitou shodu, se pak přiřazuje průměrné pořadí odpovídající takové skupince (Zvárová 1999).

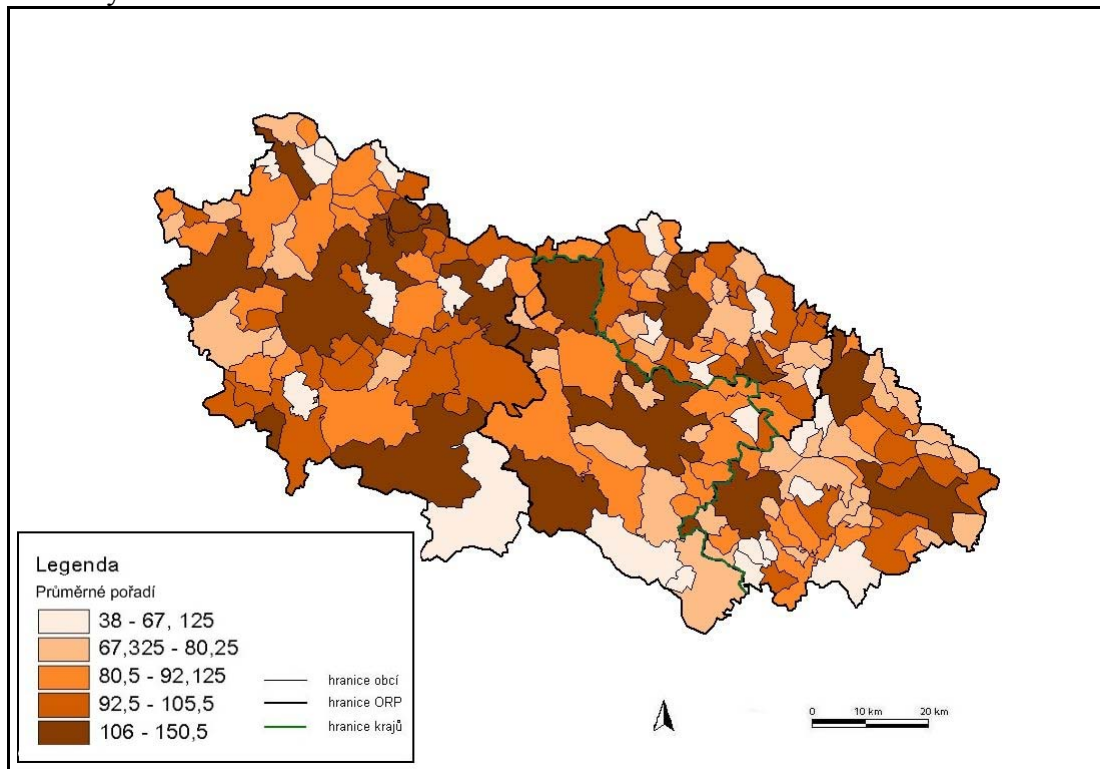
Vzestupné pořadí, tedy charakteristiky indikující perifernost svými minimálními hodnotami, bylo použito u ukazatelů saldo změny počtu obyvatel, hustota zalidnění, index vzdělanosti a počet spojů. Hodnoty jako index poproduktivní populace, podíl ekonomicky aktivních v priméru, míra nezaměstnanosti, procento ekonomicky aktivních vyjíždějících z obce byly řazeny sestupně. Celkové pořadí se určilo pomocí dílčích pořadí jednotlivých charakteristik vypočítáním aritmetického průměru. Obce s nejnižším průměrným pořadím (38–67,125), tedy obce umisťující se vysoko při jednotlivých charakteristikách, byly následně označeny jako periferní. Rozhodujícím krokem při vymezení periferních oblastí bylo určení rozhraní průměrného pořadí, do jaké míry můžeme obec považovat za periferní či nikoliv. Za hranice intervalů byly zvoleny pentily souboru 173 obcí.

Kvantitativně nejvyšší počet obcí, které byly označeny jako periferní, vykazují obvody z kraje Vysočina. Nejvýraznější perifernost vykazují obce z obvodu ORP Dačice (viz mapa č. 3), zejména ležící při státních hranicích, s výjimkou Slavonic. Z polohového hlediska se jedná o nejvzdálenější oblast od krajského města. V rámci zkoumaného území tvoří tyto periferní obce rozsáhlou oblast. V obvodech ORP z kraje Vysočina je struktura rozmístění obcí s vysokým charakterem perifernosti více roztříštěná a těžce se hledá určující trend napomáhající obecné charakteristice území. V obvodu ORP Telč se obce s nejvyšší periferností nacházejí v zázemí samotného střediska obvodu.

Z pohledu významu hranic vybrané území ovlivňuje zejména hranice státní mezi Českem a Rakouskem nacházející se na jižním okraji obvodů ORP Jindřichův Hradec a Dačice. V těsné blízkosti u hranic se nenachází žádná jádrová obec. Vyspělé obce se statusem města u hranic, jako je Nová Bystřice a Slavonice jsou v analýze znevýhodněné svou územní rozlehlostí a hustota zalidnění je zde na velmi nízké úrovni (38, resp. 42 obyv./km²).

Na základě pořadové statistiky se periferní oblast území nachází v blízkosti státní hranice a dále v prostoru mezi jádry Moravské Budějovice a Jemnice. Jako jádrové byly označeny obce se statusem města, tedy obce s vysokým počtem obyvatel.

Mapa č. 4: Vymezení periferních oblastí ve sledovaném území při použití pořadové statistiky

Zdroj dat: SLDB 2001, www.idos.cz, vlastní výpočty

6.3.2 Vymezení periferních a jádrových obcí vybraného území pomocí komponentní analýzy

Při komponentní analýze bylo použito stejných ukazatelů jako v předešlé analýze. Metodika zpracování dat byla převzata od Marady (2001).

V porovnání s pořadovou statistikou se zde důraz neklade na pořadí obcí, ale jsou vypočteny váhy jednotlivých charakteristik. Nejprve došlo ke standardizaci dat, dále pak k vypočtení vzájemných korelací ukazatelů. Hodnoty korelačních koeficientů mezi sedmi použitými ukazateli dosahují maximálně hodnoty 0,719 mezi proměnnými hustota zalidnění a dopravní dostupnosti (viz tab. č. 7). Záporná korelace, čili nepřímouměrné veličiny, dosahují vysokých hodnot v případě hustoty zalidnění a vyjížděky do zaměstnání (hodnota -0,525)

Tabulka č. 7: Korelační matice proměnných použitých v komponentní analýze

	SALDO_PO	HUSTOTA	POPUL_IN	VYSOK	PRIMER	NEZAM	VYJIZDKA	DOSTUPN
SALDO_PO	1,000	0,514	-0,078	0,243	-0,188	-0,061	-0,256	0,128
HUSTOTA	0,514	1,000	-0,199	0,389	-0,428	-0,053	-0,525	0,719
POPUL_IN	-0,078	-0,199	1,000	-0,093	0,003	-0,060	0,251	-0,167
VYSOK	0,243	0,389	-0,093	1,000	-0,245	-0,324	-0,261	0,403
PRIMER	-0,188	-0,428	0,003	-0,245	1,000	-0,083	0,190	-0,354
NEZAM	-0,061	-0,053	-0,060	-0,324	-0,083	1,000	0,063	-0,126
VYJIZDKA	-0,256	-0,525	0,251	-0,261	0,190	0,063	1,000	-0,501
DOSTUPN	0,128	0,719	-0,167	0,403	-0,354	-0,126	-0,501	1,000

Zdroj dat: SLDB 2001, www.idos.cz, výpočet autorky

Pozn. Názvy proměnných: SALDO_PO = saldo změny počtu obyvatel mezi lety 1991–2004 na 1000 obyvatel, HUSTOTA = hustota zalidnění, POPUL_IN = index poproduktivní populace, VYSOK = podíl obyvatel vysokoškolsky vzdělaných (včetně absolventů VOŠ) na počet obyvatel starších 15 let, PRIMER = podíl ekonomicky aktivních v priméru na celkovém počtu ekonomicky aktivních, NEZAM = míra nezaměstnanosti (prosinec 2006), VYJIZDKA = podíl ekonomicky aktivních vyjíždějících z obce, DOSTUPN = dopravní dostupnost obcí na základě počtu spojů ve všední den

Jednotlivé charakteristiky získaly na základě výpočtu faktorové analýzy (pomocí programu SPSS) kladné či záporné váhy (viz tabulka č. 8). Kladné váhy prezentují hustotu zalidnění, podíl vysokoškolsky vzdělaných osob z celkového počtu obyvatel starších 15 let a saldo migrace mezi lety 1991 a 2004 přepočtené na 1000 obyvatel, čím vyšší hodnoty, tím více indikují jádrovou obec. Největší význam (nejvyšší váha) byl přiřazen charakteristikám dopravní dostupnost, hustota zalidnění a podíl ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždějících z obce. Tyto tři ukazatele jsou klíčové při vymezení periferních obcí. Míře nezaměstnanosti, jejíž umístění mezi ukazatele míry perifernosti je podle Pilečka (2005) sporné, byla na základě výpočtu

komponentních vah přiřazena nejnižší hodnota, tudíž ze všech ukazatelů nejméně ovlivňuje míru perifernosti obcí v modelovém území.

Tabulka č. 8: Hodnoty komponentních vah a procento celkové variability

Ukazatel	Komponentní váhy
HUSTOTA	0,861
POPUL_IN	-0,272
VYSOK	0,578
PRIMER	-0,498
NEZAM	-0,173
VYJIZDKA	-0,654
SALDO_PO	0,702
DOSTUPN	-0,894

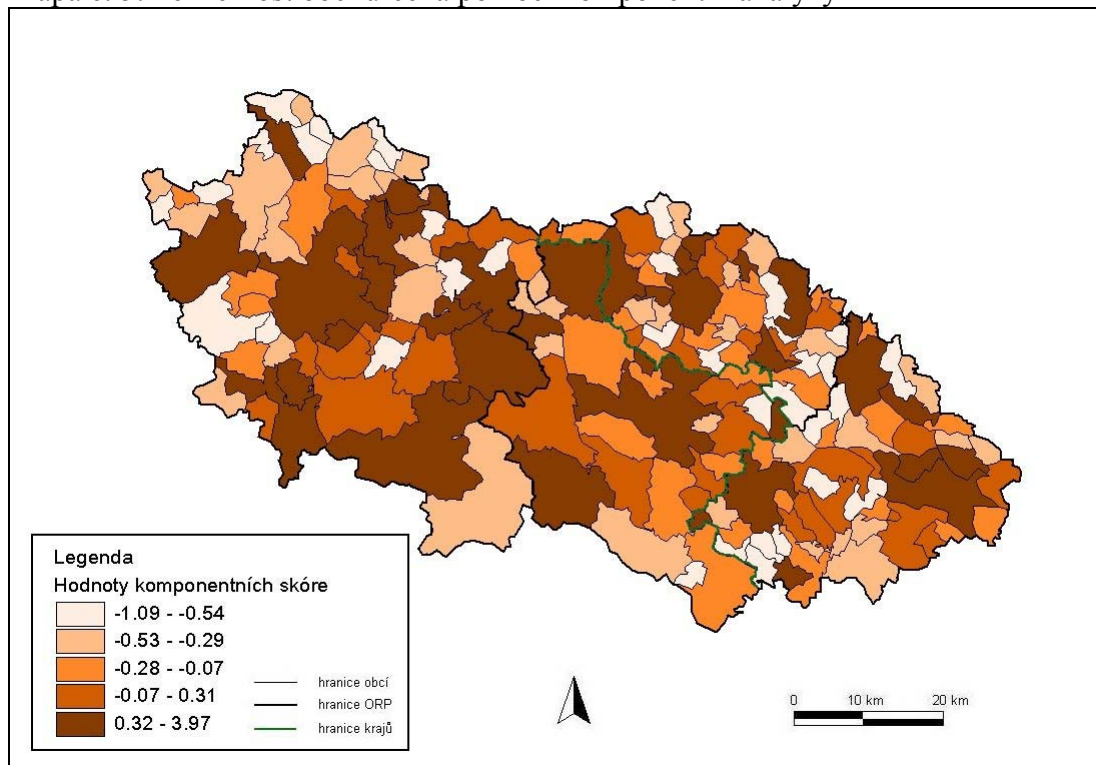
Zdroj dat: SLDB 2001, www.idos.cz,
výpočet autorky

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Pozn.: význam názvů proměnných viz tab. 7

Na základě jednotlivých charakteristik byla v programu SPSS každé obci přidělena hodnota komponentních skóre. Každá obec se díky tomuto číselnému údaji zařadila (podle stupnice) buďto mezi periferní či jádrové. Výsledek míry perifernosti obcí modelového území podle výše zmíněného postupu znázorňuje mapa č. 5. Klíčové bylo opět stanovení limitů hodnot komponentních skóre rozdělující obce mezi jádrové a periferní. Obce s nejnižšími hodnotami komponentního skóre byly označeny jako periferní či méně periferní. Opět bylo použito při vymezení intervalů výpočtu pentilů souboru, aby bylo možné porovnat obě použité metody.

Mapa č. 5: Perifernost obcí určená pomocí komponentní analýzy

Zdroj dat: SLDB 2001, www.idos.cz, vlastní výpočty

Město Jindřichův Hradec výrazně převyšuje hodnotou svého komponentního skóre hodnoty ostatních obcí. Na stupnici jádro–spíše jádro–neutrální území–spíše periferní území–periferní území do skupiny „spíše jádro“ spadají obce, které vykazují nejvyšší hustotu zalidnění a nízkou míru vyjíždějících ekonomicky aktivních obyvatel za prací, což jsou na základě výpočtu komponentních vah dva nejdůležitější ukazatele míry perifernosti.

Nejperifernější území se v tomto případě nachází mezi jádrovými oblastmi podél hranic jednotlivých obvodů ORP (zřetelné zejména na pomezí obvodů ORP Telč a Moravské Budějovice). Tvoří tzv. vnitřní periferii modelového území rozkládající se mezi Moravskými Budějovicemi, Telčí, Dačicemi a Jemnicí. Na základě dvou provedených analýz periferních oblastí můžeme hovořit o výrazné vnitřní diferenciaci modelového území, kdy za dominantní můžeme označit město Jindřichův Hradec. V provedených analýzách dochází ke změnám zařazení jednotlivých obcí, které způsobuje odlišná váha jednotlivých ukazatelů. Např. obec Lásenice byla na základě pořadové statistiky určena jako periferní, ale komponentní analýza ji zahrnula mezi jádrové. Kamenný Malíkov byl při první analýze považován za jádrovou obec, ale druhá analýza jej řadí mezi periferní.

V úrovni správních obvodů nejvyšší podíl obcí ve skupině „periferní“ či „spíše periferní“ má obvod ORP Telč, následuje Moravskobudějovicko a Dačicko. Tyto tři správní oblasti mají k sobě nejen polohově blízko, ale vykazují i podobné základní charakteristiky jednak v oblasti potenciálního rozvoje území (lidský i ekonomický potenciál), jednak rozložením problémových obcí, proto další výzkum této práce bude zaměřen spoluprací těchto oblastí, zda je pro vymezené území vhodnější spolupracovat pouze v rámci svého kraje, či dokázat komunikovat i s územím na druhé straně krajské hranice.

7 HODNOCENÍ „PŘESHraničNíCh“ VZTAHŮ Uvnitř Modelového Území

Tato kapitola bude věnována analýze vztahů obcí z různých krajů v rámci modelového území. Na základě výsledků předešlé kapitoly můžeme modelové území v rámci Česka považovat za relativně homogenní, tato kapitola bude zaměřena na výzkum krajské hranice procházející územím, zda mezi regiony tvoří bariéru stěžující komunikaci, či zda modelové území tvoří vztahově propojený celek.

Hodnocení bude probíhat ve dvou krocích. První krok je zaměřen na hodnocení dojížděky do zaměstnání, druhý se zabývá hodnocením spolupráce obcí ve formě svazků obcí.

7.1. Dojížděka do zaměstnání

Analýza dojížděky do zaměstnání byla zařazena do této práce na základě výzkumu vlivu krajské hranice, zda se promítá do života obyvatel regionu. Dojížděka obyvatelstva do zaměstnání představuje významný sociální jev, jehož rozsah, vzdálenosti, směry a formy reflektují ekonomickou strukturu daného regionu. Odpovídají na jedné straně dosaženému stupni koncentrace obyvatel a na straně druhé rozmístění pracovních příležitostí (ČSÚ 2001, Dojížděka za prací Plzeňský kraj).

Vysoký podíl obyvatel vyjíždějících za prací do jiné obce vyjadřuje špatnou situaci pracovního trhu a nedostačující tvorby a udržení pracovních míst v dané obci. Celkově jsou ekonomické podmínky obce nepříznivé pro další rozvoj. Jedná se většinou o populačně nejmenší obce. Ty jsou dlouhodobě zdrojem intenzivní vyjížděky, naproti tomu pracovní příležitosti se obvykle koncentrují teprve v obcích s určitou kritickou (populační) velikostí (ČSÚ 2001, Dojížděka za prací Plzeňský kraj).

Obvody obcí s rozšířenou působností bývají vztahově uzavřené mikroregiony, zejména z pohledu dojížděky do zaměstnání či do středních škol, proto nebude hodnocena pouze dojížděka do správních obcí obvodů, ale též do obcí s pověřeným obecním úřadem, kde by se předpokládaná vztahová uzavřenost regionu nemusela

projevovat v takové míře. V modelovém území se správní město Dačice nachází v těsné blízkosti u krajské hranice, můžeme tedy předpokládat, že pracovní region bude zasahovat za hranice kraje.

Na základě analýzy dojížděky do zaměstnání byly vymezeny pracovní regiony jádrových obcí. S použitím deduktivní metody byly na základě převládajícího směru dojížděky do zaměstnání z dat ze SLDB 2001 určeny jádrové obce. Nejsilnější pracovní dojížděku zaznamenala podle předpokladů centra obvodů ORP, dále pak obce s pověřeným obecním úřadem. U obcí nebyl hodnocen hlavní vyjížděkový směr do zaměstnání, ale pouze podíl vyjíždějících do vybraných center přepočtený z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždějících za prací mimo obec. Pracovní region ve výsledku nebyl označen jako kompaktní pro názornější přehled obcí, ze kterých do daného jádra obyvatelé vyjíždějí.

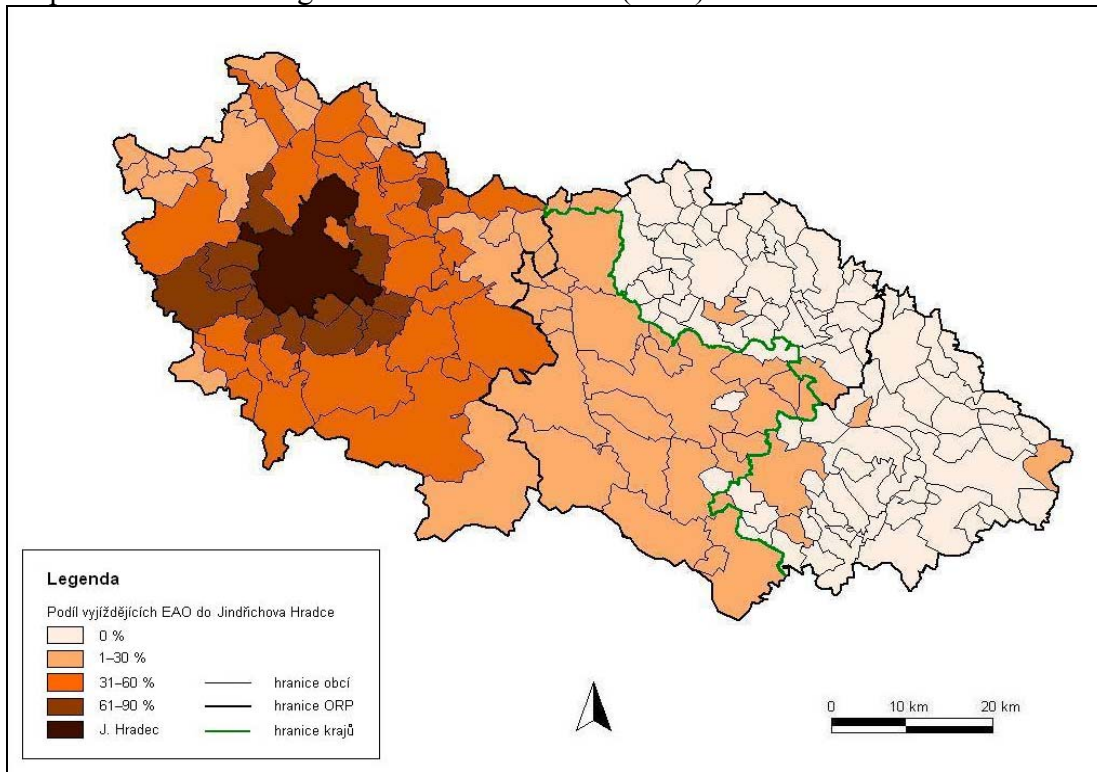
7.1.1 Pracovní regiony v obvodu ORP Jindřichův Hradec

Na mapě č. 6 je vymezen pracovní region města Jindřichův Hradec. Jako okresní město poskytuje (i v současnosti) pracovní příležitosti i pro obyvatele z okolních spádových obcí. Silné zázemí má na jihu směrem ke státní hranici, odkud do Jindřichova Hradce vyjíždí přes 60 % vyjíždějících ekonomicky aktivních obyvatel (=EAO) z obce, protože z tohoto směru nemá z hlediska nabídky pracovních příležitostí konkurenci. Možnost práce v blízkém Rakousku jednak nemá pro obyvatele tradici a jednak je ze strany Rakouska částečně legislativně omezena (ačkoliv existují bilaterální dohody o zaměstnávání obyvatel z příhraničních regionů v příhraničí druhého státu, jsou jen zřídka využívány). Z Jindřichova Hradce dojíždí nejvíce lidí za prací do Prahy, i podle Hampla (2005) patří Jindřichohradecko do pracovního regionu Prahy a ne do pracovního regionu relativně blízkých Českých Budějovic. Minimální hranice 30 % vyjíždějících do Jindřichova Hradce téměř odpovídá vymezenému ORP.

Hranice pracovního regionu vcelku věrně kopíruje administrativní hranici krajů a bývalého okresu. Zde můžeme administrativní hranici krajů označit jako bariéru.

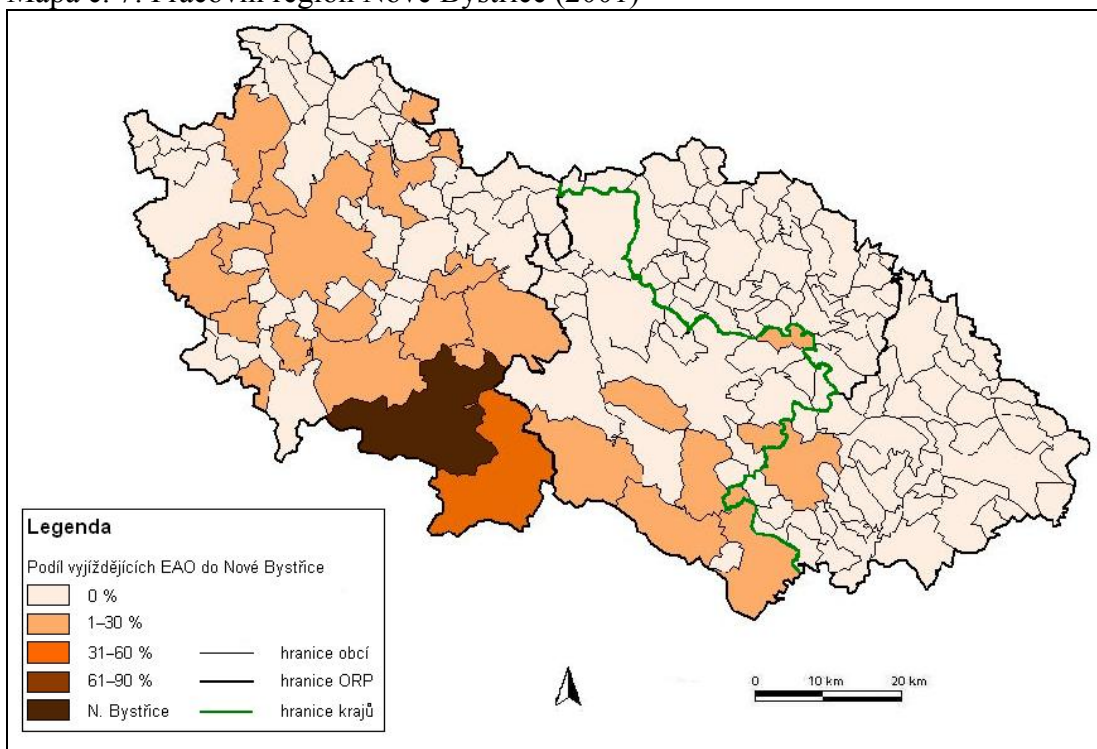
V analýze vyjížděky do zaměstnání na úrovni pověřených obecních úřadů, konkrétně v případě Nové Bystřice (mapa č. 7), hraje důležitou determinující roli poloha u státní hranice. Nová Bystřice nemá vybudované své pracovní zázemí, dojížděka je nepatrná, většina obyvatel z okolních obcí dojíždí do zaměstnání do Jindřichova Hradce. Hlavní spádovou obcí se stalo Nové Město pod Landštejnem, odkud do Nové Bystřice dojíždí 38 % ze všech vyjíždějících EAO v obci. Druhým důvodem malé dojížděky za prací do Nové Bystřice je i nízká nabídka pracovních míst, což způsobuje vysokou nezaměstnanost v oblasti.

Mapa č. 6: Pracovní region Jindřichova Hradce (2001)

Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Jindřichův Hradec 2001, ČSÚ

Mapa č. 7: Pracovní region Nové Bystrice (2001)

Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Jindřichův Hradec 2001, ČSÚ

7.1.2 Pracovní regiony v obvodu ORP Dačice

V modelovém území zaujímá správní obvod ORP Dačice centrální polohu, a tak není výjimkou, že pracovní region budou tvořit i obce ze všech okolních obvodů ORP, zejména z blízkého Telčska a Moravskobudějovicka (viz mapa č. 8). Vzhledem k populační velikosti obvodu i Dačic je pracovní region relativně rozlehlý. Vyšší podíl dojíždějících do Dačic (nad 30 %) odpovídá administrativnímu vymezení obvodu, takže na této úrovni lze hovořit o výrazné uzavřenosti regionu.

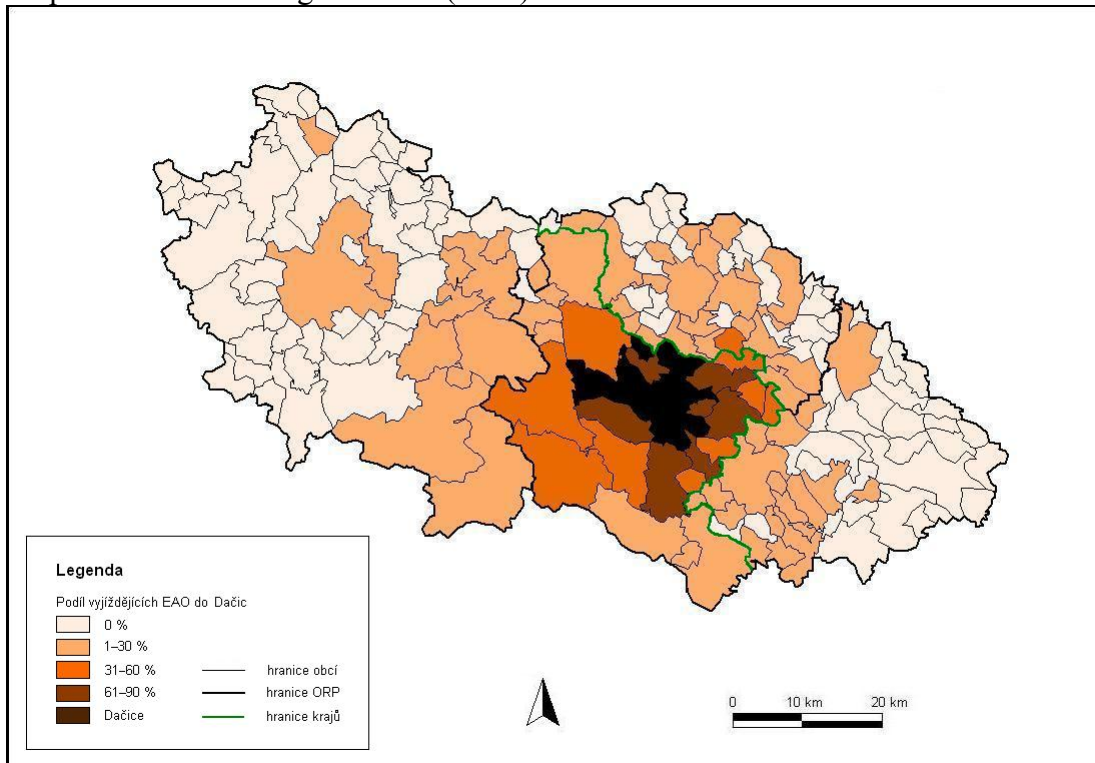
Přestože město Dačice leží v těsné blízkosti administrativní hranice krajů, tak obce z odvrácené strany hranice nevykazují vysoké hodnoty dojížděky do zaměstnání do Dačic (hodnoty kolem 20 % ze všech vyjíždějících EAO v obci).

V obvodu ORP Dačice vystupuje jako druhé významné centrum město Slavonice. Odtud nejvíce lidí dojíždí právě do Dačic a tvoří silné zázemí z již zmiňovaného důvodu blízkosti státní hranice.

Dačicím tvoří pracovní zázemí i Jemnicko, náležející do obvodu ORP Moravské Budějovice. Z analýzy vyjížděky do zaměstnání můžeme konstatovat, že odtud více lidí dojíždí právě do obvodu ORP Dačice než do vlastního správního centra, ať již z důvodu blízkosti, tak i na základě přetrvávajících historických vazeb, kdy v letech 1949–60 bylo Jemnicko součástí okresu Dačice (Jeleček, Burda 2000).

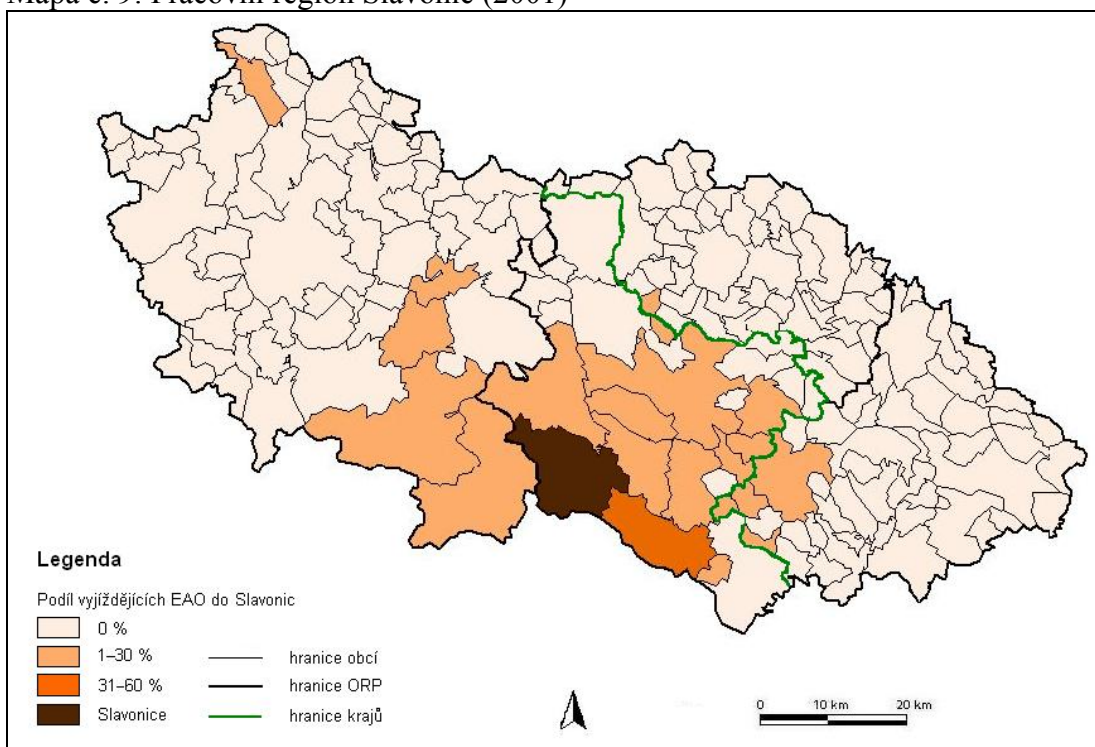
Pověřený obecní úřad Slavonice, který tvoří druhý pracovní region na Dačicku, můžeme na základě dojížděky do zaměstnání označit za nevýrazné centrum poskytující pracovní příležitosti pouze pro obce z blízkého okolí (viz mapa č. 9). Vyjížděka do zaměstnání je shodně jako v případě PoÚ Nová Bystřice ovlivněna jednak příhraniční polohou a jednak blízkostí většího centra, zde to jsou Dačice. Dojížděku EAO z obcí v jiných obvodech lze označit za velice slabou, zejména z důvodu velké vzdálenosti.

Mapa č. 8: Pracovní region Dačic (2001)

Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Jindřichův Hradec 2001, ČSÚ

Mapa č. 9: Pracovní region Slavonic (2001)

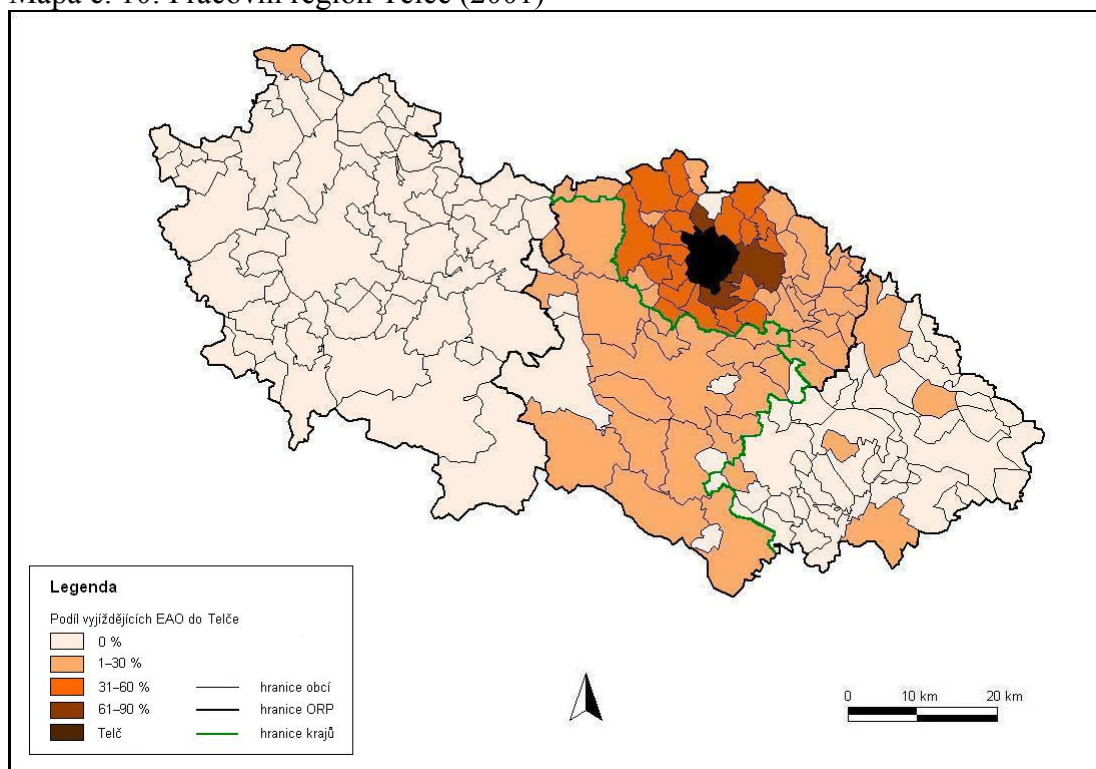
Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Jindřichův Hradec 2001, ČSÚ

7.1.3 Pracovní region v obvodu ORP Telč

V tomto obvodu je město Telč jedinou obcí s pověřeným obecním úřadem. Dojížděku do Telče silně ovlivňuje blízkost jak krajského města Jihlavy, tak i blízkost velikostně podobného města Třešť severně od Telče. Z jižní strany ovlivňují dojížděku i Dačice. Proto lidé z okolních obcí vyjíždějí do zaměstnání více směry a dominance správního centra z hlediska dojížděky není veliká. Pouze u třech obcí v těsné blízkosti Telče je zaznamenána vyjížděka přesahující hranici 60 % (viz mapa č. 10).

Celkově je pracovní region rozsáhlý, tvoří jej zejména obce z dačického obvodu, což je zapříčiněno z velké míry dobrým dopravním napojením a relativní blízkostí Telče. Správní centrum Telč vykazuje nejvyšší vyjížděku za prací do Jihlavy. V případě pracovního regionu Telče netvoří krajská hranice významnou bariéru, spíše hranice mezi obvody ORP Telč a Moravské Budějovice.

Mapa č. 10: Pracovní region Telče (2001)

Zdroj: Dojížděka do zaměstnání a do škol v okrese Jihlava 2001, ČSÚ

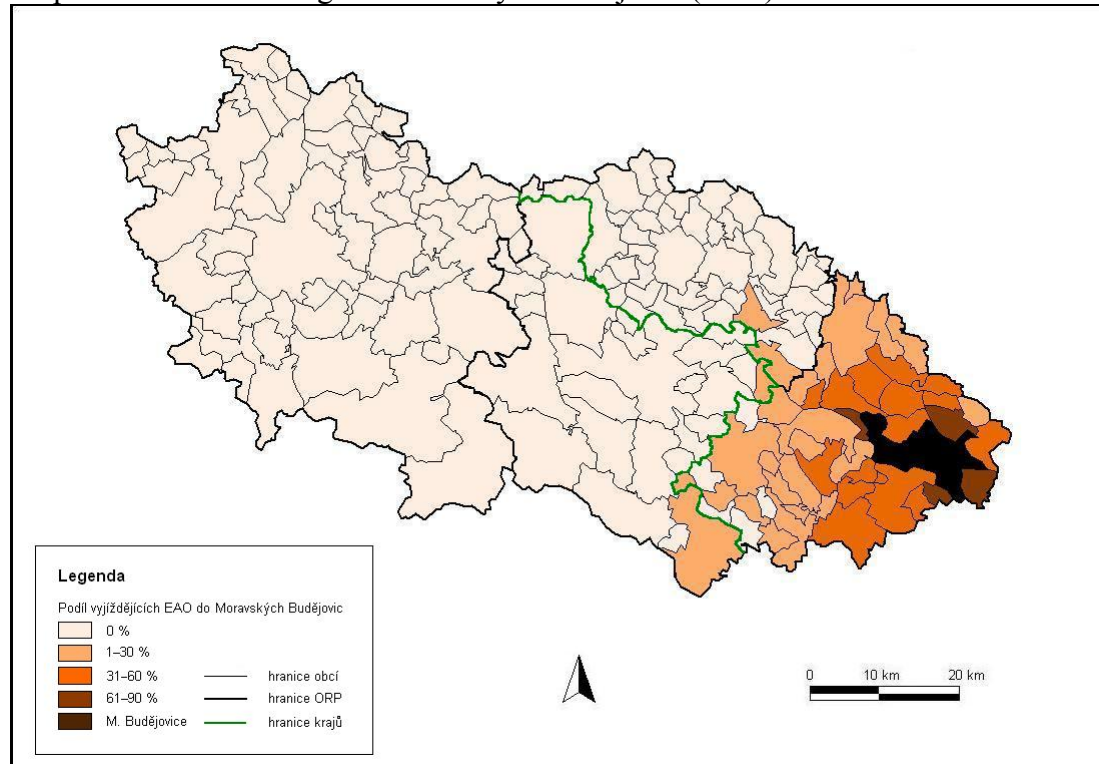

7.1.4 Pracovní regiony v obvodu ORP Moravské Budějovice

Dojíždka do Moravských Budějovic je silně ovlivněna periferní polohou regionu v rámci modelového území (viz mapa č. 11). Pracovní region zde téměř nepřesahuje administrativní vymezení obvodu. Bariéru zde netvoří pouze hranice krajská mezi Jihočeským krajem a Vysočinou, ale též hranice mezi okresy Třebíč a Jihlava (resp. mezi obvody ORP Moravské Budějovice a Telč). Můžeme zde mluvit o vysoké uzavřenosti obvodu v rámci pracovních vztahů. Město Moravské Budějovice je z hlediska vyjíždky do zaměstnání napojeno zejména na Třebíč.

V případě dojíždky do Jemnice (mapa č. 12) jsme na základě její polohy v blízkosti krajské hranice a historickým vazbám na Dačice (Jeleček, Burda 2000) mohli předpokládat výrazný „přeshraniční“ pracovní region. Při podrobnější analýze však bylo zjištěno, že Jemnici tvoří pracovní zázemí spíše obce z obvodu ORP Moravské Budějovice. Obce ze správního obvodu ORP Dačice vykazují silnou vazbu na své správní centrum. I zde tedy můžeme hovořit o krajské hranici jako o bariéře.

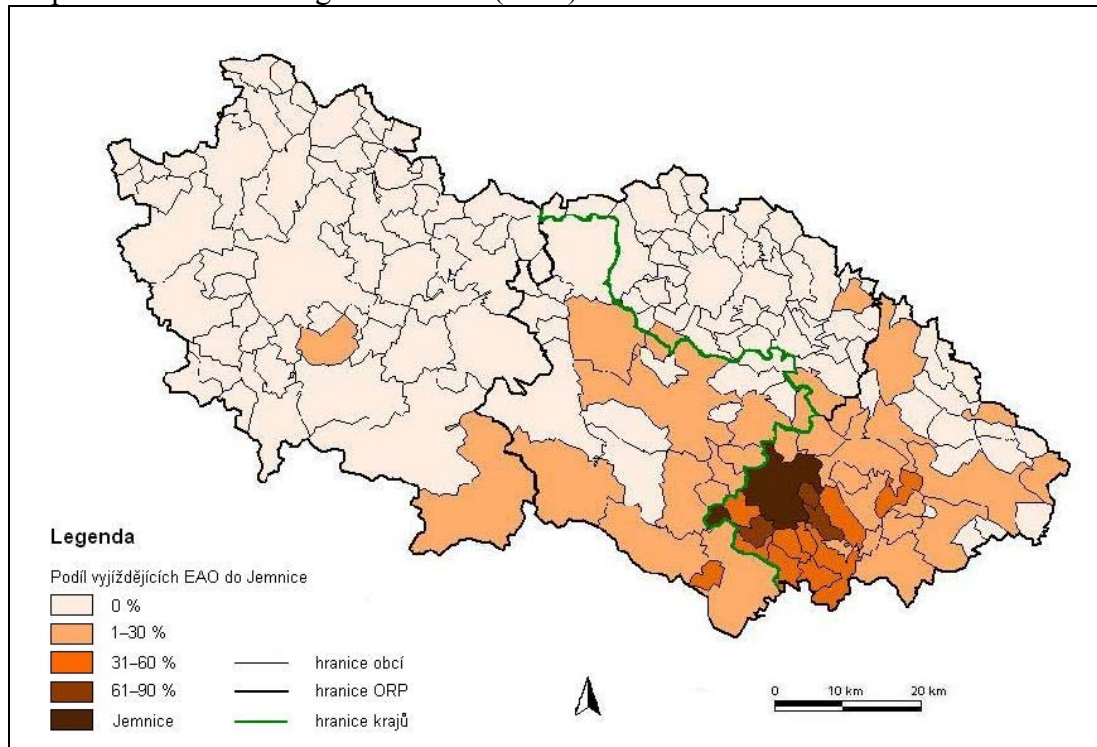
Mapa č. 11: Pracovní region Moravských Budějovic (2001)

Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Třebíč 2001, ČSÚ

Mapa č. 12: Pracovní region Jemnice (2001)

Zdroj: Dojíždka do zaměstnání a do škol v okrese Třebíč 2001, ČSÚ

Dojíždka do zaměstnání výše uvedených jádrových obcí dokázala, že nejen obvody obcí s rozšířenou působností, ale i obvody obcí s pověřeným obecním úřadem jsou výrazně uzavřené vztahové regiony a hranice mezi jednotlivými celky představuje významnou bariéru.

7.2 Problematika rozvoje obcí a aktivita subjektů místní správy

Tato kapitola je zaměřena na problematiku hranic, zda jejich existence má vliv na formování spolupráce mezi obcemi. Budeme ji posuzovat z hlediska institucionálních vztahů mezi jednotlivými obcemi na bázi sdružení obcí a do jaké míry jsou ovlivněny existencí hranic (krajských, mezi jednotlivými ORP), přičemž důraz bude kladen spíše na „přeshraniční“ spolupráci mikroregionů či dobrovolných svazků obcí.

Podle Kostiče (2004) vymezení sdružení většinou krajskou hranici nepřesahuje, což může přispívat k vytváření prostorových forem uzavřenosti regionu. Na základě analýzy dojížděky do zaměstnání bylo zjištěno, že krajská hranice procházející modelovým územím tvoří bariéru, jednotlivé obvody jsou výrazně vztahově uzavřené. Ale po socioekonomické stránce se jedná o území relativně homogenní. Zde se dostáváme k důležité části výzkumu, který se bude zabývat otázkou, zda přes výše jmenované důvody dokáží obce spolupracovat spolu i přes hranice a řešit společně shodné problémy, či je krajská hranice i v tomto případě překážkou.

Z předchozích kapitol vyplývá, že modelové území je převážně venkovského charakteru s velkým počtem populačně malých obcí. Podle Pavlase (2006) představuje pro malé a venkovské obce sdružení do mikroregionů prakticky jedinou efektivní cestou k řešení rozvojových záměrů.

Význam založení svazků obcí je podle Pavlase (2006) dvojitý, jednak si obce prostřednictvím sdružování se ve svazky uvědomují vazby s okolními obcemi a učí se těchto vazeb využívat, jednak za účelem čerpání finančních prostředků z dotačních programů ČR. Má tedy praktický význam, kdy dochází k vzájemné výměně zkušeností, sdružování prostředků i lidských kapacit.

Svazky obcí lze charakterizovat jednak z pohledu formální velikosti (počet obcí, obyvatel, rozlohy), jednak z hlediska vzniku. Na základě zákona č. 128/2000 Sb. o obcích můžeme rozlišovat tři právní možnosti vzájemné spolupráce:

- na základě smlouvy uzavřené ke splnění konkrétního úkolu
- na základě smlouvy o vytvoření dobrovolného svazku obcí (DSO)
- zakládání právnických osob dvěma nebo více obcemi

Do modelového území zasahuje celkem 17 svazků obcí. Zdrojem seznamu se staly veřejně přístupné údaje z portálu Ústavu územního rozvoje. V případě Mikroregionu Podjavořicko byla informace o ukončení jeho činnosti v dubnu 2007 získána z realizovaného dotazníkového šetření.

V prvním případě, kdy je svazek založený na konkrétním úkolu, můžeme hovořit o tzv. jednoúčelových svazcích (např. pro jednoúčelovou dotaci na opravu komunikací nebo realizace technické infrastruktury). V modelovém území se nacházejí tři (Vodovod Landštejn, Vodovod Řečice, Plynovod Dolní Němčice, Kostelní Vydří a Volfířov), všechny z obvodu ORP Dačice, žádný nepřesahuje hranici správního obvodu. Zbýlých 14 mají formu dobrovolného svazku obcí (některé fungují jako MAS = místní akční skupina) a mají, nebo zpracovávají vlastní koncepci rozvoje území založenou zejména na zvýšení zaměstnanosti či na propagaci cestovního ruchu (např. Sdružení pohraničních obcí a měst okresu Jindřichův Hradec). Pouze 4 DSO (Sdružení pro likvidaci komunálního odpadu Borek, Jemnický mikroregion, Mikroregion Novoříšsko a Mikroregion Telčsko) zasahují svou působností do dvou krajů. Ve všech případech dochází u spolků k převaze počtu obcí z kraje Vysočina, které spolupracují s jednou či dvěma obcemi z Jihočeského kraje. O spolupráci přes krajskou hranici můžeme z tohoto důvodu mluvit pouze omezeně.

Z celkového počtu 173 obcí pouze 11 není součástí žádného svazku, přičemž většina těchto obcí byla zařazena na základě analýzy problémových oblastí mezi periferní.

Tabulka č. 9: Počet mikroregionů a dobrovolných svazků obcí ve zkoumaném území pro rok 2007.

Celkem	17
V rámci 1 obvodu ORP	7
V rámci 2 obvodu ORP	4
V rámci 3 obvodu ORP	6
Mimo vybrané obvody ORP	7

Zdroj: Ústav územního rozvoje 2007
www.uur.cz

Spolupráce obcí mezi vybranými regiony je podle tabulky č. 9 zřejmá. Sedm svazků či mikroregionů zasahuje mimo hranice modelového území, jedná se především o obce z obvodu ORP Třeboň (výrazná spolupráce s obcemi správního

obvodu ORP Jindřichův Hradec), obvod ORP Třešť (ze strany obvodu ORP Telč), obvod ORP Znojmo (obvod ORP Moravské Budějovice).

Spolupráce v rámci jednoho obvodu převládá zejména v obvodu ORP Dačice, kde existují 3 DSO (Mikroregion Dačicko, Vodovod Řečice, Plynovod Dolní Němčice, Kostelní Vydří, Volfřov), následuje obvod ORP Jindřichův Hradec, kde pouze v rámci jeho administrativního vymezení existují 2 sdružení. Obce obvodů ORP z kraje Vysočina mají na svém území každý po jednom sdružení, které nepřesahuje hranice obvodu, což přispívá k větší uzavřenosti území. Vzhledem k poloze v rámci celého Jihočeského kraje tvoří obvod ORP Dačice velice okrajovou (periferní) část a proto lze předpokládat mnohem silnější vazby s obcemi v sousedních obvodech ORP (ne pouze v rámci okresu), ale i obvodů ORP ze sousedního kraje, dokonce i předpokládat určitou zvýšenou aktivitu v porovnání s dalšími obvody ORP.

Tabulka č. 10: Počet mikroregionů a dobrovolných svazků obcí za jednotlivé obce v ORP v roce 2007

	Počet sdružení v jednotlivých obcích						Celkem obcí
	0	1	2	3	4	5	
ORP Jindřichův Hradec	8	15	29	5	0	0	58
ORP Dačice	0	1	1	7	7	7	23
ORP Telč	2	25	11	7	0	0	45
ORP Moravské Budějovice	1	40	6	0	0	0	47
Celkem obcí	11	81	47	19	7	7	

Zdroj: Ústav územního rozvoje 2007, www.uur.cz

Tabulka č. 10 ukazuje počet členství v mikroregionech a dobrovolných svazích za jednotlivé obce. Již zmiňovaných 11 obcí, které se nepřipojily k žádnému svazku, jsou především obce s průměrnou populační velikostí do 100 obyvatel (s výjimkou Velkého Ratmírova, který má 205 obyvatel). Nejvíce „neaktivních“ obcí se nachází dle tabulky v obvodu ORP Jindřichův Hradec (Bednárec, Bořetín, Dívčí Kopy, Hadravova Rosička, Kamenný Malíkov, Nová Olešná, Velký Ratmírov a Popelín), v obvodu ORP Telč pouze dvě obce (Klatovec a Svojkovice) a v obvodu ORP Moravské Budějovice pouze obec Meziříčko. Z provedeného výzkumu periferních oblastí modelového území lze nalézt určitou podobnost, kdy mezi nejperifernější oblastí patří i výše zmiňované obce nezapojené do sdružení obcí.

Lze konstatovat jistou shodu mezi počtem obyvatelstva a příslušností ke svazku obcí. Čím je obec populačně větší, tím je pravděpodobnější, že je členem

určitého uskupení obcí. Tím můžeme vyvrátit hypotézu, že vnitřní faktory rozvoje obce (aktivita subjektů a spolupráce obcí) převažují nad faktory vnějšími (geografická poloha, populační struktura, atd.).

Největší počet členství jednotlivých obcích v mikroregionech vykazují obce z Dačicka, kde průměrně vychází za celý obvod členství ve 3,7 svazků na jednu obec, což v rámci zkoumaného území je nejvyšší hodnota. Celý obvod ORP Dačice pokrývá Mikroregion Dačicko, dále sem zasahují svazky obcí se sídlem v Jindřichově Hradci (Regionální sdružení obcí se sídlem v JH a DSO Jindřichohradecko) a svazky mající své administrativní centrum v kraji Vysočina. Obvody ORP Jindřichův Hradec a Telč mají shodně v průměru 1,5 sdružení na jednu obec. Nejméně aktivní obvod z hlediska vnitřních faktorů a počtu sdružení je obvod ORP Moravské Budějovice, kde jednotlivé obce jsou členy průměrně 1,1 sdružení. V celém tomto regionu si drží významnou pozici svazek obcí Moravskobudějovický mikroregion, existující jako MAS Moravskobudějovicko, který vykazuje činnost a tím i zamezuje vzniku dalších „alternativních“ svazků.

Dobrovolné svazky obcí existují nejvíce v rámci jednoho ORP a v rámci jednoho kraje. Dačicko navzdory své historické sounáležitosti k Moravě je více orientováno v rámci spolupráce obcí k Jihočeskému kraji. I zde se tedy krajská hranice projevila jako bariéra mezi vztahy obcí. Mimo jiné i systém finančních podpor od státu mezikrajovou spoluprací nepodporuje (Pavlas 2006).

8 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Vlastní výzkum této práce byl proveden formou dotazníkového šetření. Otázky byly převzaty z výzkumů pohraničních oblastí s názvem Role pohraničí České republiky a význam hospodářské a politické spolupráce se sousedními zeměmi pro integraci ČR do Evropské unie a z výzkumu Kostíče (2004), následně byly upraveny pro použití v modelovém území.

Dotazník lze rozdělit do třech základních částí. První část je zaměřena na charakteristiku polohy obce nejprve v rámci Česka, pak i v rámci regionu. Ve druhé části jsou respondenti dotazováni na problémy jejich obcí a třetí část se zabývá spoluprací obcí a krajskou hranicí, tvoří-li ve vztazích mezi obcemi bariéru.

Respondenty byli starostové (starostky) jednotlivých obcí modelového území. Anketární šetření probíhalo ve dvou vlnách. V první vlně byl prostřednictvím e-mailu rozeslán elektronický dotazník. E-mailové adresy starostů byly zjišťovány na internetových stránkách elektronického portálu územních samospráv. Ze 173 obcí v modelovém území pouze 16 nemělo uveřejněnou adresu. Jednalo se především o populačně malé obce. Spolu s dotazníky byl zaslán i průvodní dopis vysvětlující, že výsledky dotazníků budou použity pouze k výzkumným účelům a zároveň v něm byly popsány instrukce týkající se vyplnění a navrácení dotazníků zpět. Úplné znění dotazníku je zařazeno v příloze této práce.

Od otázek týkajících se osoby starosty/starostky bylo upuštěno. Jedná se především o problém uvolněného či neuvolněného starosty. Neuvolněný starosta (bez výjimky představují tuto skupinu starostové populačně malých obcí do 500 obyvatel) vykonává funkci starosty zároveň se svým povoláním, a s tím i souvisí čas, který věnuje/může věnovat na rozvoj obce.

Na začátku roku 2007 bylo rozesláno 157 dotazníků. V první vlně se vrátilo zpět 17. Dotazník byl tedy starostům, kteří neodpověděli, zaslán znovu. Po této výzvě odpovědělo 11 starostů. Celkem se tedy touto formou dotazování podařilo získat odpovědi od 28 respondentů, což tvoří přibližně 18 %. Vzhledem k nízké návratnosti dotazníků a jejich nízké vypovídací hodnotě bylo přistoupeno k další metodě výzkumu. Se starosty obcí, které přiléhají ke krajské hranici a představiteli Moravských Budějovic (jako jediné správní město bez výsledků anketárního šetření), byl dotazník vyplňován na základě telefonického rozhovoru. Kontakty na představitele obcí byly použity z internetového portálu www.epusa.cz. Počet obcí

ležící přímo u krajské hranice je 31. Již z první vlny dotazníkového šetření pomocí elektronické pošty byly získány odpovědi od 5 respondentů z obcí ležící u krajské hranice. Ve druhém kole proto bylo kontaktováno zbylých 26 starostů. Celkově tedy bylo získáno 55 odpovědí, což z celkového počtu obcí v modelovém území představuje 31 %.

Tabulka č. 11: Struktura počtu odpovědí dotazníkového šetření

Obvody ORP	Počet odpovědí	Počet obcí	Podíl odpovědí (%)
Jindřichův Hradec	13	58	22,4
Dačice	14	23	60,9
Moravské Budějovice	13	47	31,9
Telč	15	45	28,9
Velikost obce			
1–199	19	95	20,0
200–499	14	43	12,6
500–999	9	20	12,4
1000–4999	9	11	36,8
5000+	4	4	100,0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Výsledky dotazníkového šetření budou rozděleny do dvou částí. První představuje vyhodnocení na bázi velikostní struktury obcí a druhé podle odpovědí z jednotlivých obvodů obcí s rozšířenou působností.

Otázka č. 1 v dotazníkovém šetření se týkala obecného zařazení polohy obce v rámci Česka. Respondenti měli možnost označit z nabízených variant více možností. Ze šesti nabízených možností volili mezi čtyřmi možnostmi. První dvě z nabízených odpovědí („Okrajový prostor, stranou zájmu vládních orgánů“ a „Prostor, který je závislý na regionálních podpůrných opatření“) představují obec a její polohu jako problémovou. Zbylé dvě naopak vnímají postavení obce jako výhodné.

Nejvíce respondentů (celkem 45 %) označilo území, v němž žijí, jako okrajový prostor, stranou zájmu vládních orgánů. Tím můžeme dojít k závěru, že i sami starostové označují své území jako periferní.

Dle velikostních kategorií obcí se odpovědi výrazně neliší. Téměř v každé kategorii se více starostů přiklání k prvním dvěma variantám, čili považují polohu v rámci Česka za nevýhodu. Výjimku tvoří pouze respondenti z obcí nad 5 000 obyvatel (jedná se o jádrové obce jednotlivých obvodů), kteří v poloze obce vidí výhody a volili mezi odpověďmi „Území s mnohostranným rozvojovým

potenciálem“ a „Prostor těžící z blízkosti hranic“, kde význam pojmu hranice značí hranici státní.

Při komparaci odpovědí mezi vybranými obvody ORP můžeme nalézt výrazné rozdíly mezi Jindřichohradeckem, kde respondenti považují polohu obce za výhodnou, a ostatními obvody. Je ovšem nutné doplnit, že vysoký podíl respondentů z obvodů ORP Telč, Dačice a Moravské Budějovice pochází z obcí v těsné blízkosti krajské hranice, což se ve struktuře odpovědí na první dvě otázky v dotazníku projevuje.

Tabulka č. 12: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste ocenil/a ze svého pohledu postavení/význam místa, v němž žijete, v rámci České republiky?

Obvody ORP	Okrajový prostor, stranou zájmu vládních orgánů	Prostor, který je závislý na regionálních podpůrných opatřeních	Území s mnohostranným rozvojovým potenciálem	Prostor těžící z blízkosti hranic
Jindřichův Hradec	3	4	5	4
Dačice	10	3	3	1
Moravské Budějovice	7	2	4	0
Telč	10	6	2	0
Velikost obce				
1–199	11	6	2	0
200–499	7	4	5	0
500–999	7	3	2	0
1000–4999	5	2	2	4
5000+	0	0	4	1

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Druhá otázka v dotazníku „*Jak byste charakterizoval/a pozici Vaší obce v rámci regionu?*“ blíže specifikuje postavení obcí v rámci regionu. Jako region mohl být myšlen okres, sdružení či kraj, v dotazníku tento pojem nebyl blíže specifikován. Opět i zde mohlo být označeno více možností. Nejčastěji byly označovány varianty, že obec je odkázána na vlastní rozvojový potenciál (48 % respondentů), případně že těží z polohy na dopravní komunikaci (31 %). Modelové území tvoří dopravní most mezi Českými Budějovicemi a Brnem a je protkáno sítí několika dopravních (zejména silničních) tahů.

Podle předpokladu variantu „Obec je centrem společensko-ekonomického dění“ označili zejména představitelé populačně větších obcí. V rámci zjištění

přeshraniční spolupráce obcí mezi kraji byla zařazena možnost, zda je obec zapojena do společensko-ekonomických aktivit mimo okres. Tuto variantu zvolilo pouze pět respondentů, překvapivě i respondenti z Moravskobudějovicka, tedy z území, které bylo na základě analýzy aktivity subjektů místní správy označeno jako velice uzavřené.

Souhrnně lze označit, že populačně malé obce jsou výrazně jednotné v odpovědi, že obec je odkázána na vlastní rozvojový potenciál (u obcí do 200 obyv. zvolilo tuto možnost 80 % respondentů).

Struktura odpovědí na úrovni obvodů ORP u otázky č. 2 se výrazně neliší. Modelové území můžeme označit za jednotné při pohledu na pozici vlastní obce.

Tabulka č. 13: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste charakterizoval/a pozici Vaší obce v rámci regionu (okresu)?

Obvody ORP	Těží z polohy na dopravní komunikaci	Je centrem (motorem) společensko-ekonomického dění	Je odkázána na vlastní rozvojový potenciál	Je zapojena do společensko-ekonomických aktivit mimo okres
Jindřichův Hradec	5	1	6	1
Dačice	5	1	8	2
Moravské Budějovice	4	0	7	2
Telč	4	2	8	0
Velikost obce				
1–199	1	0	13	1
200–499	7	0	7	1
500–999	2	1	5	0
1000–4999	6	1	1	1
5000+	2	2	1	2

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka č. 3 „*Jaký máte názor na současné administrativní uspořádání?*“ reaguje na administrativní změny k 1. 1. 2003, kdy byly zrušeny okresní úřady a jejich kompetence přešly částečně na obce s rozšířenou působností a částečně na krajský úřady. Negativní postoj ke změně administrativního uspořádání zastávají zejména respondenti z Jindřichohradecka (53 %) a Moravskobudějovicka (40 %), kladné ohlasy zaznamenalo Dačicko (50 %) a Telčsko (50 %), tedy oblasti vzdálené od krajského centra.

Mezi jednotlivými velikostními kategoriemi existují rozdíly. Pro populačně nejmenší obce se stav po novém administrativního uspořádání spíše zhoršil. Pro kategorie obcí mezi 200 a 999 obyvateli se stav zlepšil a celkově pro obce nad 1 000 obyvatel opět spíše zhoršil. V tomto případě tedy strukturu odpovědí neovlivňuje populační velikost obce, ale tzv. klima regionu. Celkově vyjadřují respondenti spíše nespokojenost se změnou administrativního uspořádání a přenesení působnosti na obce s rozšířenou působností.

Tabulka č. 14: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jaký máte názor na současné administrativní uspořádání?

Obvody ORP	Zlepšil	Zhoršil	Nezměnil
Jindřichův Hradec	2	7	4
Dačice	7	5	2
Telč	7	4	3
Moravské Budějovice	5	6	2
Velikost obce			
1–199	5	11	3
200–499	7	2	4
500–999	7	1	1
1000–4999	1	6	2
5000+	1	2	1

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka č. 4 v dotazníku navazuje na otázku č. 3. Zde mohli respondenti uvést, jaké výhody a nevýhody znamenala pro obec administrativní změna.

Mezi výhody jednoznačně patří lepší komunikace s úřadem, důvěrnější prostředí, menší zahlcenost úřadů, nástup výkonné výpočetní a sdělovací techniky. Jako klad vidí i to, že se obce naučily postarat samy o sebe a nespolehat se z velké míry na pomoc státu. Pro některé obce se zlepšila i dostupnost úřadů. Avšak vzdálenost úřadů považuje více respondentů za velkou nevýhodu. Mezi další jmenované nevýhody patří i nárůst administrativy a větší finanční zátěž pro obce. Čím více změn, tím bude docházet k horší orientaci mezi jednotlivými odbory, do jaké kompetence patří.

Od charakterizování pozice území v rámci státu, regionu a administrativních změn přechází další otázka do oblasti vlastní situace v obcích. Otázka č. 5 „Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek...“ v dotazníku (viz tabulky č. 15 a 16) se skládala ze 13 uvedených charakteristik, zejména z oblasti sociálních a ekonomických poměrů v obci. Respondenti ke každé charakteristice

vepisovali známky ze škály 1 (= velmi dobrá) až 5 (= velmi špatná). Tabulka č. 15 je zaměřena spíše na sociální oblasti v obci, zatímco tabulka 16 na ekonomické. Mezi nejlépe hodnocené patří životní prostředí (průměrná známka 1,9), dopravní poloha (též 1,9) a estetický vzhled obce (2,3). Představitelé obcí tedy lépe hodnotí sociální než ekonomickou stránku obce. Tomu odpovídá, že nejhorší hodnocení (průměrné známky 3,9) obdržely charakteristiky „trh práce“, „trh s byty“ a „živnosti“, které můžeme označit jako klasický problém menších obcí i problémem periferních oblastí.

Tabulka č. 15: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek

	Známka	Obvody ORP				Velikost obce				
		Jindřichův Hradec	Dačice	Teič	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1000–4999	5000+
Životní prostředí	1	5	1	6	2	8	5	0	1	1
	2	7	10	5	6	4	6	8	7	3
	3	1	2	2	6	7	3	1	1	0
Demografická struktura	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0
	2	3	2	5	2	9	2	0	0	1
	3	4	11	6	9	8	9	6	3	3
	4	6	2	3	1	1	2	3	6	0
	5	0	0	1	0	0	1	0	0	0
Sociální poměry	2	4	6	6	3	9	4	3	0	3
	3	6	6	6	7	7	5	5	7	1
	4	3	2	3	3	3	5	1	2	0
Kulturní život	1	1	1	2	0	1	0	0	1	1
	2	4	4	3	5	4	5	3	2	2
	3	5	5	7	7	13	5	4	2	1
	4	3	3	1	1	0	4	0	4	0
	5	0	1	2	0	0	0	2	0	0
Estetický vzhled obce	1	4	0	4	1	5	3	1	0	1
	2	7	7	4	6	8	6	3	5	3
	3	2	6	7	4	5	5	5	5	0
	4	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Bezpečnostní situace	1	2	1	1	0	1	2	2	0	0
	2	7	8	8	7	7	9	9	7	4
	3	4	3	6	6	11	2	2	2	0
	4	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Životní úroveň	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0
	2	4	4	7	4	8	3	3	0	3
	3	6	8	4	7	10	8	8	4	1
	4	3	2	3	2	0	3	3	5	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka zabývající se situací v jednotlivých obcích patří z hlediska rozvoje oblasti mezi stěžejní. Poukazuje na jednotlivé problémy, které obce řeší. Předpokládá se, že podobné problémy mají obce vzájemně si blízké polohově i velikostně. Otázkou však zůstává, zda jsou obce schopné řešit problém samostatně nebo se kloní k možnosti spolupráce s vedlejší obcí se stejným problémem, ale ležící např. v jiném kraji či jiném administrativním celku různé úrovně, což vzhledem k výsledkům výzkumu předchozí kapitoly je v současné době zřídka realizované.

Tabulka č. 16: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek

	Známka	Obvody ORP				Velikost obce				
		Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1000–4999	5000+
Trh s byty	2	0	2	1	0	2	2	1	0	0
	3	3	4	3	6	5	3	2	3	3
	4	7	7	8	6	8	7	6	6	1
	5	3	1	2	1	5	2	0	0	0
Trh práce	2	1	2	1	2	1	1	2	1	1
	3	3	6	4	6	9	3	1	3	3
	4	6	4	8	2	6	7	6	1	0
	5	3	2	2	3	3	3	0	4	0
Živnosti	2	2	2	3	1	5	0	2	0	1
	3	7	9	6	7	5	6	7	8	3
	4	4	3	6	4	9	7	0	1	0
	5	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Cestovní ruch	1	2	0	2	0	1	1	0	0	2
	2	3	3	2	3	3	2	2	2	2
	3	6	7	7	9	14	6	5	4	0
	4	2	3	3	1	1	3	2	3	0
	5	0	1	1	0	0	2	0	0	0
Dopravní situace	1	0	0	2	0	1	0	0	0	1
	2	8	6	6	5	6	4	8	6	1
	3	4	5	6	7	1	7	1	1	1
	4	1	3	1	1	0	3	0	2	1
Infrastruktura	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0
	2	5	5	6	2	8	3	5	1	1
	3	7	7	5	11	10	9	4	6	1
	4	0	2	3	0	0	1	0	2	2
	5	1	0	0	0	0	1	0	0	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Tabulky č. 15 a 16 poskytují ucelený obraz o území, kdy jej respondenti zhodnotili podle uvedené stupnice. Na úrovni obvodů ORP nedochází k výrazným výkyvům mezi odpověďmi. Víceméně označují shodné problémy, zejména ekonomického rázu. Ve výsledcích se neprojeví ani populační velikost obcí, z tohoto důvodu můžeme území označit za homogenní.

Touto překlenovací otázkou se v dotazníku dostáváme z části charakterizovaná hlavních problémů postupně k aktivnímu řešení problémů a spolupráci obcí. V otázce „*Který z problémů regionálního rozvoje považujete pro Vaši oblast za stěžejní k řešení?*“ měli respondenti pouze označit z nabízených možností bez známkového ohodnocení problém, jež v rámci regionálního rozvoje považují za stěžejní. Mohli vybrat maximálně dvě možnosti.

V rozvoji území respondenti označili za stěžejní k řešení oblast sociálního rozvoje a zaměstnanosti, kdy tuto možnost zvolilo více než 50 % respondentů, zejména z řad populačně nejmenších obcí. Na základě analýzy míry nezaměstnanosti v kapitole 6.2.2 bylo modelové území označeno jako problémové, s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti a s velkou regionální diferenciací. Nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazují populačně nejmenší obce. Vzhledem k výsledkům provedené analýzy i dotazníkového šetření můžeme konstatovat, že klíčovým problémem většiny populačně nejmenších obcí v celém modelovém území se stala nezaměstnanost (40 % respondentů z obcí do 500 obyvatel). Ostatní problémy zůstávají v rámci hodnocení velice pozadu. Překvapivě ani dopravní a technická vybavenost území, ani podpora venkovského prostoru a zemědělství nepatří podle starostů mezi hlavní problémy. Nezaměstnanost lze označit za klíčový prvek politiky všech obcí bez ohledu na příslušnost k různým administrativním celkům. Z analýzy nezaměstnanosti dále vyplývá, že nejvyšší míru nezaměstnanosti v rámci modelového území vykazuje Moravskobudějovicko, kde 58 % respondentů z tohoto obvodu volilo nezaměstnanost jako stěžejní k řešení. Více respondentů klonící se k této možnosti vykazuje pouze Dačicko (celkem 63 %).

Tabulka č. 17: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Který z problémů regionálního rozvoje považujete pro Vaši oblast za stěžejní k řešení?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	Jindř. Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1000–4999	5000+
Životní prostředí	2	0	0	1	2	1	0	0	0
Venkovský prostor, zemědělství	1	1	2	1	4	1	0	1	0
Výrobní sféra	0	1	3	2	1	1	3	0	1
Doprava a technická vybavenost území	3	2	0	2	1	2	1	1	2
Nevýrobní sféra, služby	2	2	3	1	3	2	1	2	0
Cestovní ruch	2	2	3	2	4	1	1	2	1
Sociální rozvoj, zaměstnanost	9	9	8	7	11	12	4	7	1

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka č. 7 v dotazníku blíže specifikuje jednotlivé problémy, které by obce měly řešit společně. Ke každé uvedené charakteristice měli starostové uvést míru naléhavosti (1 je nejvyšší a 5 nejnižší míra naléhavosti, pokud by někdo z respondentů nějaký problém vůbec neřešil, mohl označit problém 6, ale tato možnost nebyla využita). Každá z uvedených charakteristik podle starostů zasluhuje určitou pozornost.

Podle naléhavosti určili respondenti na první místo regionální a ekonomický rozvoj (ve vyšší míře zejména respondenti z Moravskobudějovicka) a sociální rozvoj (převážně z Jindřichohradecka), případně na dopravu a technickou infrastrukturu. Naopak nejméně pozornosti by mělo patřit životnímu prostředí a ochraně přírody a dále volnočasovým aktivitám a kultuře. Podle názoru respondentů nejsou tyto otázky pro rozvoj oblasti klíčové.

Tabulka č. 18: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Na jaké problémy by se měla soustředit spolupráce obcí ve Vašem regionu?

	Známka	Obvody ORP				Velikost obce				
		Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1-199	200-499	500-999	1000-4999	5000+
Regionální a ekonomický rozvoj	1	5	5	5	7	12	4	3	2	1
	2	7	7	5	4	4	6	4	6	3
	3	1	2	5	2	3	4	2	1	0
Doprava a technická infrastruktura	1	2	6	3	2	5	3	2	1	1
	2	3	7	6	8	6	7	5	4	3
	3	8	1	6	3	8	4	2	4	0
Životní prostředí a ochrana přírody	1	2	0	1	0	2	1	0	0	0
	2	2	3	7	3	8	3	1	1	1
	3	5	9	5	9	9	7	6	3	3
	4	4	2	2	1	0	3	1	5	0
	5	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Cestovní ruch a turistika	1	3	2	3	0	2	2	2	0	2
	2	10	5	6	8	11	6	2	8	2
	3	0	6	4	5	6	6	2	1	0
	4	0	1	2	0	0	0	3	0	0
Sociální rozvoj	1	9	4	3	2	5	3	3	4	2
	2	3	6	4	4	1	8	4	3	1
	3	0	4	6	6	10	2	2	1	1
	4	1	0	2	1	3	1	0	0	0
Volný čas, kultura, sport, mládež	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0
	2	9	4	7	2	6	5	6	2	3
	3	3	9	5	6	5	7	3	7	1
	4	1	0	3	4	8	1	0	0	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka „*Jak vidíte možnosti hospodářského a sociálního rozvoje Vaší obce v příštích pěti letech?*“ je zaměřená na další rozvoj obce v následujících pěti letech poukazuje na to, do jaké míry je v současné době obec aktivní a do jaké míry vidí svůj rozvoj progresivně či vůbec. Respondenti měli možnost vybrat si ze čtyřech možností, přičemž dvě vidí rozvoj obce pozitivně, zbylé dvě možnosti negativně. Čtyři starostové na tuto otázku neodpověděli, takže data v tabulce č. 19 shrnují odpovědi pouze od 51 respondentů.

Za velmi dobrý považují svůj budoucí rozvoj pouze dva zástupci obcí, oba ze správního obvodu ORP Jindřichův Hradec. První z obcí je město Jindřichův Hradec, který má zpracovanou svou rozvojovou studii a vize, kam se bude v následujících pěti letech ubírat, je jasně daná. Druhou obcí, která svůj rozvoj vidí taktéž pozitivně, je obec Hatín, těžící z polohy blízko Jindřichova Hradce a prožívající v současné době mohutný rozmach cestovního ruchu na svém území díky zrekonstruovanému

loveckému zámku Jemčina. Můžeme zde vysledovat určitou závislost odpovědí na populační velikosti obce a jejím předpokládaným vývojem. Větší obce vidí svůj rozvoj spíše dobře, na druhé straně negativní postoj k následujícímu vývoji obce zastává větší část starostů zejména z velikostních kategorií obcí do 200 obyvatel (77 % respondentů) a dále 200–499 (50 % respondentů). Velmi špatně vidí budoucnost obce pouze jeden respondent z obvodu ORP Telč. Rozvoj obcí je primárně závislý na množství financí, kterými obec disponuje. Malé obce na základě stanoveného systému financování obcí vzhledem k malým daňovým výnosům budou disponovat nižšími finančními prostředky a obec si nebude moci dovolit rozsáhlejší investice na svůj rozvoj. Oblast mimo zájmu investorů a nedostatek ekonomických příležitostí tvoří hlavní důvod, proč respondenti zastávají názor, že se oblast v následujících letech nebude výrazně vyvíjet.

Tabulka č. 19: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak vidíte možnosti hospodářského a sociálního rozvoje Vaší obce v příštích pěti letech?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	J. Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1 000–4 999	5 000+
Velmi dobře	2	0	0	0	0	1	0	0	1
Spíše dobře	6	5	6	3	4	4	7	3	2
Spíše špatně	5	6	7	9	14	6	2	4	1
Velmi špatně	0	0	1	0	0	1	0	0	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka, zda je obec v současnosti zapojena do sdružení či svazku obcí, tvoří jednu z nejdůležitějších částí dotazníkového šetření. Na základě analýzy výsledků odpovědí bylo zjištěno, že Mikroregion Podjavoříčko, který sdružoval obce z Jindřichohradecka a Telčska, zanikl. Tedy pouze jedna obec z celkového počtu respondentů není členem žádného svazku obcí.

Jak již bylo zmíněno v kapitole zabývající se problematikou rozvoje obcí a aktivitou subjektů místní správy, existuje v rámci modelového území celkem 19 sdružení či svazků obcí k roku 2006 (v červenci 2007 z dostupných informací pouze 18, celkový počet sdružení za celý rok eviduje Ústav územního rozvoje). V hodnocení dotazníkového šetření bylo přihlédnuto i ke členství obcí v těchto institucích. Z uvedeného počtu svazků pouze ze 2 nedošla odpověď. Naopak nejvíce respondentů patřilo k Regionálnímu sdružení obcí se sídlem v Jindřichově Hradci,

Mikroregion Telčsko a Sdružení pro likvidaci komunálního odpadu Borek. Jmenované tři a další (např. Místní akční skupina Moravskobudějovicko a Mikroregion Jindřichohradecko) patří mezi nejaktivnější žadatele v rámci různých dotačních programů (viz www.cedr.mfcr.cz). Všechna tato sdružení mají společný rys, že mezi členy patří i správní města a vyznačují se vysokým počtem členských obcí.

Další otázky dotazníkového šetření patří charakteru krajské hranice, zda v oblasti spolupráce obcí tvoří bariéru či nikoli. Výsledky zcela potvrzují, že krajská hranice netvoří v oblasti spolupráce obcí bariéru. Pouze čtvrtina respondentů vidí v krajské hranici bariéru, zejména v oblasti společných rozpočtů, kdy je těžké sesynchronizovat práci krajských úřadů.

Tabulka č. 20: Spatřujete krajskou hranici jako bariéru ztěžující spolupráci?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1 000–4 999	5 000+
Ano	2	4	4	6	4	4	3	2	1
Ne	11	10	11	9	15	10	6	7	3

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Následující otázka v dotazníkovém šetření pokračuje v hodnocení postavení krajské hranice a je zaměřena na občany, jak oni (z pohledu starosty) vidí (zda ji vnímají) krajskou hranici, zejména v oblastech pracovních příležitostí a kulturních a společenských akcí, protože tyto dvě oblasti se dotýkají velkého počtu obyvatel. I zde respondenti hodnotili na základě stupnice 1 (nejlepší) až 5 (nejhorší).

O pracovních příležitostech jsou nejvíce lidé informovaní na Telčsku (průměrná známka 2,5) a nejméně na Jindřichohradecku (známka 2,8), což značí, že variabilita souboru je nízká. O kulturních a společenských akcích jsou lidé nejlépe informovaní opět na Telčsku. Města Telč a Jindřichův Hradec náleží ke sdružení Česká inspirace, a v jeho rámci si vyměňují informace o dění v okolí. A tak občané z Jindřichova Hradce se dozvídají často o akcích ve vzdálené Telči a naopak. Nejméně se o kulturní dění v jiných regionech zajímají obyvatelé z obvodů ORP Dačice a Moravské Budějovice.

Největší přehled o pracovních příležitostech v jiném regionu mají obyvatelé nejmenších obcí.

Tabulka č. 21: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jak byste označil/a informovanost Vašich občanů o dění v nejbližších obcích sousedního kraje?

Informovanost o	Známka	Obvody ORP				Velikost obce				
		Jindř. Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1 000–4 999	5 000+
Pracovní příležitosti	1	0	1	2	1	4	0	0	0	0
	2	6	4	5	4	3	4	4	5	3
	3	5	7	4	3	4	7	5	3	0
	4	0	1	1	3	1	3	0	0	1
	5	2	1	3	2	7	0	0	1	0
Kulturní a společenské akce	2	6	5	9	5	12	3	6	4	1
	3	5	8	3	0	0	8	3	4	1
	4	1	0	4	2	1	3	0	1	2
	5	1	1	2	3	6	0	0	1	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázky 13 a 14 v dotazníku (tabulky 22 a 23) na sebe navazují. Jsou zaměřené na hranice v modelovém území, ať již na hranici krajskou, tak na hranici státní s Rakouskem, a spolupráce mezi oblastmi z obou stran hranice.

Poloha obcí výrazně ovlivňuje odpovědi na otázku, zda spolupráce mezi obcemi ze sousedního Rakouska probíhá. V regionech sousedících s Rakouskem se více respondentů přiklání ke kladné odpovědi. Regiony z Vysočiny vykazují naopak výrazně záporné odpovědi. Okres Jindřichův Hradec je začleněn do euroregionu Silva Nortica, v rámci kterého dochází ke spolupráci mezi českými a rakouskými obcemi. Ne všechny obce z okresu jsou členy zmiňovaného euroregionu, tudíž se i v odpovědích objevilo záporné hodnocení spolupráce. Z odpovědí je patrná jasná diferenciací Jindřichohradecka a Dačicka, které leží u státních hranic, a Telčska s Moravskobudějovickem, které neleží v bezprostřední blízkosti státních hranic.

Pokud respondenti označili odpověď „ano“, mohli se dále vyjádřit, jak spolupráci charakterizovat. Nejčastěji bylo uvedeno, že spolupráce odpovídá historickému vývoji oblasti. Další z uvedených odpovědí udává spolupráci, že přesahuje možnosti vyplývající z nerovnováhy mezi regiony (celkově odpovědělo „ano“ 45 % a „ne“ 55 % respondentů).

Tabulka č. 22: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží Vaše obec, s přílehlou stranou na druhé straně státní hranice?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1 000–4 999	5 000+
Ano	9	8	6	2	9	1	7	6	2
Ne	3	6	9	11	10	13	2	3	2

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Poměr odpovědí, zda spolupráce mezi obcemi z okolních krajů probíhá, či nikoliv, je téměř vyrovnaný. V porovnání s předchozí otázkou tedy můžeme dojít k závěru, že krajská hranice tedy představuje menší bariéru v rozvoji spolupráce obcí než hranice státní, pouze v případě obvodu ORP Jindřichův Hradec více respondentů uvedlo, že jejich oblast spolupracuje více s okolím za státní hranicí než za hranicí krajskou.

V rámci obvodu ORP nejvyšší podíl kladných odpovědí ve spolupráci mezi regiony zaznamenaly obce z Dačicka. Naopak ve správním obvodu ORP Telč je vyšší podíl záporných odpovědí.

Podle velikostních kategorií obcí lze označit nejmenší obce jako nejméně aktivní v „přeshraniční“ spolupráci.

Podle předpokladů více respondentů spolupracuje v rámci meziregionální spolupráce s obcí z jiného kraje než z jiného státu, kdy pro „ano“ se v hodnocení spolupráce před krajskou hranici přiklonilo 56 % respondentů.

Tabulka č. 23: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží Vaše obec, s přílehlou stranou ve vedlejším kraji?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1–199	200–499	500–999	1 000–4 999	5000+
Ano	7	10	7	7	7	8	8	7	1
Ne	6	4	8	6	12	6	1	2	3

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Na hodnocení další spolupráce mezi regiony je v dotazníku zaměřena otázka 15 „*Jaký vývoj spolupráce mezi obcemi z okolních regionů předpokládáte v blízké budoucnosti?*“ (tabulka č. 24). Zde mohli respondenti označit jednu z nabízených

variant budoucího rozvoje spolupráce. Více než polovina respondentů předpokládá do budoucna další rozvoj spolupráce, protože je oboustranně prospěšná.

Názor, že nedojde k navázání spolupráce, zastává přibližně ¼ respondentů, a to převážně z obcí obvodu ORP Moravské Budějovice.

I představitelé nejmenších obcí se přiklání k možnosti, že nedojde k navázání spolupráce. Na základě struktury odpovědí můžeme předpokládat, že nejmenší obce se v následujících letech nebudou výrazně zapojovat do spolupráce s okolními regiony.

Tabulka č. 24: Struktura odpovědí respondentů na otázku: Jaký vývoj spolupráce mezi obcemi z okolních regionů předpokládáte v blízké budoucnosti?

	Obvody ORP				Velikost obce				
	Jindřichův Hradec	Dačice	Telč	Moravské Budějovice	1-199	200-499	500-999	1000-4999	5000+
Nedojde k navázání spolupráce	3	2	4	7	8	6	1	0	1
Bude se rozvíjet, protože je oboustranně prospěšná	10	10	7	4	5	8	8	7	3
Dosáhla již maxima, udrží se na nynější úrovni	0	2	2	2	5	0	0	1	0
Dosáhla již maxima, bude klesat	0	0	2	0	1	0	0	1	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Respondenti měli možnost uvést, jak by se mohly odstranit hlavní problémy ve spolupráci mezi obcemi. Nejčastěji byla zmiňována komunikace, bližší vzájemné poznání představitelů, vůle a ochota, společné akce a celková informovanost o možnostech a výhodách.

Na základě dotazníkového šetření byly zjištěny o území následující informace: respondenti jsou relativně jednotní při výčtu nejdůležitějších problémů

oblasti, ovšem řešení problémů na základě spolupráce přes krajskou hranici se jeví jako méně pravděpodobné, přestože v území existuje silná vůle se sdružovat do svazků obcí.

9 ANALÝZA SWOT MODELOVÉHO ÚZEMÍ

Silné stránky

Poloha

- Poloha v blízkosti hranic s Rakouskem

Demografie

- Příznivá věková struktura (podíl obyvatel do 15 let větší než ve věku nad 65+)
- Nižší věkový průměr než je průměr České republiky
- Kladné migrační saldo (u ORP Jindřichův Hradec a ORP Moravské Budějovice)

Ekonomika

- V některých oblastech (zejm. město Jindřichův Hradec) tradičně nízká míra nezaměstnanosti
- Aktivita představitelů obcí ve smyslu sdružování se do svazků obcí za možností získávání finančních dotací

Vzdělání

- Přítomnost vysokoškolsky vzdělávacích středisek (Jindřichův Hradec, Telč)

Životní prostředí

- Kvalitní životní prostředí a estetická hodnota krajiny (turisticky a pro druhé bydlení atraktivní region)

Slabé stránky

Poloha

- Okrajové regiony dvou krajů

Demografie

- Dosídlované oblasti
  - Nízká hustota zalidnění
- Ztráta obyvatel nejen přirozenou měnou, ale i migrací (zejm. Telčsko a Dačicko)

Ekonomika

- Nedostatek pracovních míst v terciéru
- Velký podíl ekonomicky slabých obcí s malým počtem obyvatel
- Problémová odvětvová skladba zaměstnanosti
  - Největšími zaměstnavateli jsou tradiční podniky (textilky a masny) procházející problematickou transformací
- Bariéra krajských hranic
  - Omezené formy a intenzita spolupráce obcí na této periferii

Vzdělání

- Nízká úroveň vzdělanosti obyvatelstva, vyšší podíly obyvatelstva se základním vzděláním

Příležitosti

Poloha

- Možnost spolupráce s rakouskou stranou (zejm. Jindřichohradecko a Dačicko)

Demografie

- Vzhledem k příznivé věkové skladbě lze i do budoucna očekávat mírně vyšší hodnoty porodnosti než v celorepublikovém průměru

Ekonomika

- Tvorba pracovních míst v návaznosti na dislokovaná vysokoškolská vzdělávací zařízení
  - Udržení obyvatel v mladším ekonomicky aktivním věku
  - Zvýšení potenciálu rozvoje terciérních aktivit
- Spolupráce v oblasti cestovního ruchu a využití kulturněhistorického potenciálu (zprovoznění železniční trasy Slavonice-Fratres)

Vzdělání

- Existence vysoké školy jako přípravné instituce vysoce kvalifikované pracovní síly

Hrozby

Poloha

- Špatná dopravní dostupnost (zejm. Dačicko)

Demografie

- Pokračující ztráta obyvatelstva v periferních obcích
- Přejít silných poválečných ročníků do důchodového věku (stárnutí populace)

Ekonomika

- Úpadek tradičních odvětví (textil, potravin. průmysl) může způsobit zvýšení nezaměstnanosti
- Nedostatečná propagace a nízká ubytovací kapacita
  - Snížení turistické atraktivity

Vzdělání

- Odchod mladých lidí s vyšším stupněm vzdělání do větších měst

10 ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zhodnotit potenciál rozvoje periferní a příhraniční oblasti českomoravského pomezí. Práce má relativně široký tematický rozsah, kdy jednak vymezuje periferní oblasti a jednak hodnotí vliv hranic na modelové území dle předpokladu, že periferní oblasti v zájmovém území se nacházejí v okrajových částech vyšších administrativních celků, tedy v blízkosti hranic krajů. Proto byla do výzkumu zařazena již zmiňovaná problematika hranic. Zajímalo nás, zda obce, které mají k sobě polohově blízko, ale spadají do odlišných administrativních celků (resp. krajů), mohou spolu spolupracovat a eliminovat vliv krajské hranice ve smyslu bariéry.

Modelové území (tvořené obvody obcí s rozšířenou působností státní správy Jindřichův Hradec, Dačice, Telč, Moravské Budějovice) lze z hlediska polohy v rámci Česka označit za příhraniční, v rámci krajů za periferní. Na základě nízkého počtu obyvatel (resp. nižší hustoty zalidnění) a absence větších měst jej můžeme označit za spíše venkovské. Různí autoři jej označují jako „meziprostor“ mezi Českými Budějovicemi, Lincem a Brnem (Komlosy, Bůžek, Svátek 1995), či jako středně až výrazně periferní území (Hampl, Kühnl, Gardavský 1987).

Při hodnocení vnitřní diferenciaci území na základě socioekonomických ukazatelů byly zjišťovány jak rozdíly mezi jednotlivými ORP, tak byl posuzován i potenciál rozvoje území z hlediska dílčích charakteristik. Na základě provedených analýz lze konstatovat, že mezi jednotlivými obvody ORP neexistují výrazné rozdíly (s výjimkou míry nezaměstnanosti). Nízká míra vzdělanosti obyvatelstva, nadprůměrná výše nezaměstnanosti (týká se zejm. Moravskobudějovicka a Telčska) a nepříznivá ekonomická struktura řadí modelové území, které zde můžeme označit jako relativně kompaktní, mezi problémové oblasti Česka. Potenciál rozvoje území v ekonomické sféře je nižší, je třeba jej hledat spíše v oblasti lidských zdrojů, kdy modelové území vykazuje příznivou demografickou strukturu. Převažující podíl obyvatel do 15 let nad obyvateli staršími 65 let je zde vyšší než činí republikový průměr. Průměrný věk obyvatel je taktéž nižší. Jako u většiny oblastí v Česku i v modelovém území můžeme zaznamenat snižování počtu obyvatel přirozeným úbytkem, přičemž ORP Jindřichův Hradec a ORP Moravské Budějovice se jeví jako migračně atraktivní oblast, neboť zde díky migračnímu saldu obyvatel přibývá.

Analýza socioekonomických charakteristik území byla provedena za účelem hodnocení rozdílů mezi jednotlivými obvody. Zajímalo nás, do jaké míry se jednotlivé obvody ORP vzájemně liší, a abychom následně mohly vymezit periferní oblasti v modelovém území. Můžeme shrnout, že uvnitř modelového území existují významné odlišnosti v úrovni obcí, nezáleží však na jejich poloze, zda jsou vzdáleny od správního centra, ale spíše na jejich populační velikosti.

Při komponentní analýze použité za účelem zjištění periferních oblastí můžeme definovat oblast mezi Moravskými Budějovicemi, Telčí, Dačicemi a Jemnicí jako periferii, resp. jako vnitřní periferii. Při použití pořadové analýzy se jeví jako periferní území spíše v blízkosti státní hranice s Rakouskem. Váha jednotlivých ukazatelů se prokázala jako důležitý aspekt při hodnocení území. Obě analýzy prokázaly výraznou diferenciaci území na úrovni obcí.

Na základě hodnocení dojížděky do zaměstnání jádrových obcí v modelovém území bylo dokázáno, že nejen obvody obcí s rozšířenou působností, ale i obvody obcí s pověřeným obecním úřadem jsou výrazně uzavřené vztahové regiony a hranice mezi jednotlivými celky představuje významnou bariéru. Obce, které byly označeny jako problémové v rámci tzv. vnitřní periferie, kde prochází několik administrativních i historických hranic, převažuje hlavní směr vyjížděky do příslušného správního centra.

Analýza vnitřního potenciálu území se soustředila na hodnocení aktivity obcí, resp. jejich spolupráci v rámci mikroregionálních sdružení v modelovém území. Lze konstatovat, že krajská hranice tvoří bariéru spolupráce obcí. Sdružení, které zasahují do více obvodů obcí s rozšířenou působností, většinou sdružují obvody a obce ze stejného kraje. Do modelového území zasahuje celkem 17 svazků obcí, přičemž pouze 4 přesahují hranice kraje. Ze 173 obcí pouze 11 není členem žádného sdružení či svazku obcí. Jedná se výhradně o populačně nejmenší obce. Sdružení, která vykazují největší aktivitu (v čerpání dotací, zpracování rozvojového dokumentu), jsou především ta, mezi jejichž členy patří populačně velké a správní obce. Zde můžeme dojít k závěru, že předpoklad, že vnitřní faktory rozvoje obce (aktivita subjektů a spolupráce obcí), které převažují nad významem faktorů vnějších (např. populační velikost, sídelní struktura, polohová atraktivita či turistická atraktivita), se nepotvrdil. Přestože se modelové území vyznačuje jako ekonomicky slabé, existuje zde velká míra aktivní spolupráce mezi obcemi a snaha o zlepšení situace.

Na základě výsledků uskutečněného dotazníkového šetření v modelovém území lze konstatovat, že společným problémem, jehož řešení zasluhuje prioritní pozornost, je míra nezaměstnanosti. Řešení problémů na základě spolupráce obcí přes krajskou hranici je relativně málo pravděpodobné, přestože v území existuje silná vůle se sdružovat do svazků obcí (i v budoucnosti předpokládají respondenti rozvoj spolupráce obcí), a i přestože většina respondentů nevnímá krajskou hranici jako bariéru, tak významnou roli zde hraje dlouhodobá existence hranic a rozdílné směry přirozené spádovosti sídel/oblastí k regionálním centřům.

Výzkum procesu polarizace prostoru, ale i potenciálu úlohy mikroregionálních sdružení, mobilizace vnitřního vývojového potenciálu či propustnost hranic je předmětem dlouhodobých výzkumů. Snahou předkládané práce bylo poukázat na široké spektrum aspektů, které ovlivňují vznik a existenci periferních a problémových oblastí a determinují potenciál jejich rozvoje.

11 ZDROJE DAT

11.1 Statistické prameny

Bilance půdy 2005, ČSÚ

Dojíždka a vyjíždka 2001, okres Jihlava, ČSÚ

Dojíždka a vyjíždka 2001, okres Jindřichův Hradec, ČSÚ

Dojíždka a vyjíždka 2001, okres Třebíč, ČSÚ

Dojíždka za prací a do škol v Plzeňském kraji, ČSÚ 2004

Projekce obyvatelstva České republiky, ČSÚ 2004

Statistická ročenka Jihočeského kraje 2007, ČSÚ

Statistická ročenka kraje Vysočina 2007, ČSÚ

Statistická ročenka České republiky 2007, ČSÚ

Statistický lexikon obcí 1961, ČSÚ

Statistický lexikon obcí 1970, ČSÚ

Statistický lexikon obcí 1980, ČSÚ

Statistický lexikon obcí 1991, ČSÚ

Sčítání lidu, domů a bytů 1991, ČSÚ

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ

Retrospektivní lexikon obcí 1978, ČSÚ

Retrospektivní lexikon obcí 2005, ČSÚ

11.2 Internetové zdroje

- [<http://cs.wikipedia.org>] Internetová encyklopedie Wikipedia
- [<http://portal.mpsv.cz>] Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí
- [http://pfuk.vse-testy.net/prijimacky/dedicem/pudni_fond_je_plocha.html] Stránky Pedagogické fakulty UK
- [<http://www.af.czu.cz/kab/natural/pivec/002.htm>] Klimatické členění Česka, Stránky katedry agroekologie a biometeorologie, Česká zemědělská univerzita
- [<http://www.af.czu.cz/kab/natural/pivec/004.htm>] Klimatické členění Česka, Stránky katedry agroekologie a biometeorologie, Česká zemědělská univerzita
- [<http://www.cedr.mfcr.cz>] Centrální evidence dotací ze státního rozpočtu
- [<http://www.czso.cz>] Stránky Českého statistického úřadu
- [<http://www.epusa.cz>] Elektronický portál územních samospráv
- [<http://www.idos.cz>] Centrální informační systém o jízdách řádech
- [<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=468>] Časopis Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM
- [<http://www.isu.cz>] Stránky Územně identifikačního registru
- [<http://www.isu.cz/pov/main.asp>] Stránky Programu obnovy venkova
- [<http://www.jh.cz>] Stránky města Jindřichův Hradec
- [<http://www.kr-vysocina.cz>] Stránky kraje Vysočina
- [<http://www.kraj-jihocesky.cz>] Stránky Jihočeského kraje
- [<http://www.mbudejovice.cz>] Stránky města Moravské Budějovice
- [<http://www.m-dacicko.cz/>] Stránky mikroregionu Dačicko
- [<http://www.regionalnirozvoj.cz>] Stránky výzkumu regionálního rozvoje
- [<http://www.socioweb.cz>] Stránky sociologického webmagazínu
- [<http://www.telc-etc.cz>] Oficiální stránky města Telč
- [<http://www.uur.cz>] Stránky Ústavu územního rozvoje
- [<http://www.vetrnik-obce.cz/charakteristika.htm>] Stránky Mikroregionu Větrník

11.3 Literatura

- ANDĚLOVÁ, M. (2002): Hodnocení přeshraniční spolupráce a perspektivy dalšího vývoje na příkladu Euroregionu Nisa. Diplomová práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 110 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, 211 s.
- ČERMÁK, L. (2005): Hodnocení vztahu dopravní dostupnosti a exponovanosti území. In: Novotná M. (ed): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, s. 44–52.
- DOČKAL, V. (2004a): Ústřední pojmy regionální politiky EU. Příspěvek ke studiu Euroregionalismu [<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>].
- DOČKAL, V. (2004b): Vybrané problémy ze studia přeshraničních struktur v EU. [<http://www.globalpolitics.cz/preshranicni-struktury-eu.html>].
- DOKOUPIL, J. (2000): Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru. Geografie–Sborník ČGS, 105, č. 1, s. 10–18.
- DOKOUPIL, J. (2004): Hranice a hraniční efekt. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. České pohraničí-bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, s. 47–58.
- FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. Geografie–Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 36–47.
- GOTTMANN, J. (1980): Confronting Centre and periphery. In: Gottmann, J. (ed): Centre and periphery. Beverly Hills, s. 11–26.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. UK, Praha, 255 s.
- HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 110 s.
- HAMPL, M. (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciaci. Geografie–Sborník ČGS, 105, č. 3, s. 241–254.
- HAMPL, M. (2005): Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. UK v Praze, PřF, KSGRR. Praha 200 s.

- HAVLÍČEK, T. (2000): Populační vývoj pohraničí jižních Čech a Horního Rakouska po druhé světové válce. *Geografie–Sborník ČGS*, 105, č. 1, s. 77–85.
- HAVLÍČEK, T. (2004): Teorie vymezení pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. *České pohraničí-bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, s. 59–66.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie–Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 1–11.
- HAVLÍČEK, T., MARADA, M. (2004): Územní diferenciacie v Česku. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. *České pohraničí-bariéra nebo prostor zprostředkování?* Akademia, Praha, s. 103–114.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná M. (ed): *Problémy periferních oblastí. UK v Praze, PŘF, KSGRR*, s. 6–24.
- HOUŽVIČKA V., JEŘÁBEK, M., ZICH F. (1997): Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu. Ústí nad Labem, Sociologický ústav AV ČR, 94 s.
- CHROMÝ, P. (2001): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí a jeho geografické analýzy. *Geografie – Sborník ČGS*, 105, č. 1, s. 63-76.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: *Geografie na cestách poznání, sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*, Univerzita Karlova v Praze, Praha, s. 163–178.
- CHROMÝ, P. (2004): Historickogeografický pohled na České pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. *České pohraničí-bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha, Academia, s. 33–44.
- JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. *Geografie–Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 26–35.
- JANOTA, M. (2007): Jindřichohradecko: Regionálně geografická studie. Diplomová práce, MU v Brně, PŘF, Brno, 96 s.
- JELEČEK, L., BURDA, T. (2000): Vývoj územněsprávního vývoje Česka 1848–2000. *Geografické rozhledy*, 9, 1999/2000, č. 5, s. IV – 6 map.
- JEŘÁBEK, M. (2000): Pohraničí v regionálním rozvoji a jeho výzkum. *Geografie–Sborník ČGS*, 105, č. 1, s. 1–9.

- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): České pohraničí-bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, 197 s.
- JUSILLA, J., LEIMBURGER, W., MAJORAL, R. eds (1998): Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, 299 s.
- KASTNER, Q. (1999): Osídlování českého pohraničí od května 1945. Sociologický ústav AV ČR. Ústí nad Labem, 188 s.
- KOMLOSY, A., BŮŽEK, V., SVÁTEK, F. (1995): Kulturen an der Grenze. Promedia, Wien, 364 str.
- KORČÁK, J. (1929): Vylidňování jižních Čech. Studie demografická, Praha, 95 s.
- KOSTIĆ, M. (2004): Vnitřní periferie v Česku: příklad středočesko-jihočeského pomezí. Diplomová práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha 112 s.
- KUNSKÝ, J. (1974): Československo fyzicky zeměpisně, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 251 s.
- LEIMBURGER, W. (1994): From highlands and high-latitude zones to marginal regions. In: Jusilla, J., Leimburger, W., Majoral, R. eds (1998): Perception of Marginality. Ashgate, Aldershot, s. 27–33.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. Geografie–Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 12–25.
- MLÁDEK, J. (1992): Základy geografie obyvatelstva. SPN, Bratislava, 230 s.
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. Územní plánování a urbanismus, XV, č. 2, s. 67–72.
- NOVÁČEK, A. (2005): Vývojové trendy polarizace prostoru v Česku. In: Novotná M. (ed): Problémy periferních oblastí. UK v Praze, PřF, KSGRR, s. 25–35.
- NOVOTNÁ, M. ed (2005) : Problémy periferních oblastí. UK v Praze, PřF, KSGRR, 184 s.
- Obce, města, regiony a sociální služby. Sešity pro sociální politiku. Socioklub Praha, 271 s.
- PAVLAS, M (2006): Aplikace pojmu mikroregion v praxi. In: Plápol, T. (2006): Problémy mikroregionů při tvorbě společných projektů.
[dostupné na <http://www.uur.cz>]
- PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. (1986) : Základy demografie. Academia, Praha, 732 s.

- PILEČEK, J. (2005): Příspěvek k metodice vymezení periferních oblastí: modelové území okresu Prachatice. In: Novotná M. (ed): Problémy periferních oblastí. UK v Praze, PřF, KSGRR, s. 81–90.
- PLÁPOL, T. (2006): Problémy mikroregionů při tvorbě společných projektů.
[dostupné na <http://www.uur.cz>]
- Program rozvoje územního obvodu Jihočeského kraje
[http://www.risy.cz/UserFiles/File/CZ031/rozvojov%20dokumenty/dokumenty%20na%20FArovni%20kraje/Program_rozvoje_uzemniho_obvodu_JK.pdf].
- Program rozvoje kraje Vysočina
[http://www.kr-vysocina.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=450008&id_org=450008&id=566288&p1=&p2=&p3=].
- Regionální politika, teorie a praxe v ČR (v kontextu pojetím EU) (1996), VŠB-TU, Ostrava, 126 s.
- RYS, R. (2006): Pojem mikroregion, Veřejná správa, č. 43.
[<http://www.mvcr.cz/casopisy/s/2006/43/poradna.html>].
- SCOTT, P (1998): Development issues in marginal regions. In: Jusilla, J., Leimburger, W., Majoral, R. (eds): Perception of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, s. 7–26.
- STOCKMANN, J. (2003): Vliv periferní a příhraniční polohy na rozvoj mikroregionu (příklad: Moravské Kopanice). Magisterská práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 119 s.
- Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007-2013
[<http://www.risy.cz/index.php?pid=202&sid=721&mid=763>].
- SZLACHTICOVA, I. (2003): Evropská, národní či regionální identita? Několik úvah na okraj výzkumu polského pohraničí. In: Zich, F. (ed): Regionální identita obyvatel v pohraničí. Sborník příspěvků z konference „Evropská, národní či regionální identita?“ Praha 3. 10. 2003. Sociologický ústav AV ČR, Praha, s. 139–152.
- Školní atlas České republiky (2000), Kartografie a.s, 32 s.
- VANDUCHOVÁ, M. (2001): Periferní území a možnosti jejich rozvoje (na příkladu modelového území Křinec-Rožďalovice na Nymbursku). Diplomová práce UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 119 s.

- VÁVRA, J. (2003): Mikroregionální deferenciace okresu Semily: geografické, administrativní a mentální hodnocení. Disertační práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 149 s.
- VIKTOROVÁ, M. (2006): Analýza dopadů II. Fáze reformy veřejné správy na příkladu Středočeského kraje. Diplomová práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 139 s.
- VENCÁLEK, J. (1998): Protisměry územní identity. Olza. Český Těšín, 206 s.
- ZEMAN, K. (2001): Vliv hranic na příhraniční území na příkladu Jindřichohradecka. Diplomová práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 149 s.
- ZICH, F. ed. (2003): Regionální identita obyvatel v pohraničí. Sborník příspěvků z konference „Evropská, národní či regionální identita?“ Praha 3. 10. 2003. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 262 s.
- ZVÁROVÁ, J. (1999): Základy statistiky pro biomedicínské obory [<http://new.euromise.org/czech/tajne/ucebnice/html/html/statist.html>].

PŘÍLOHY

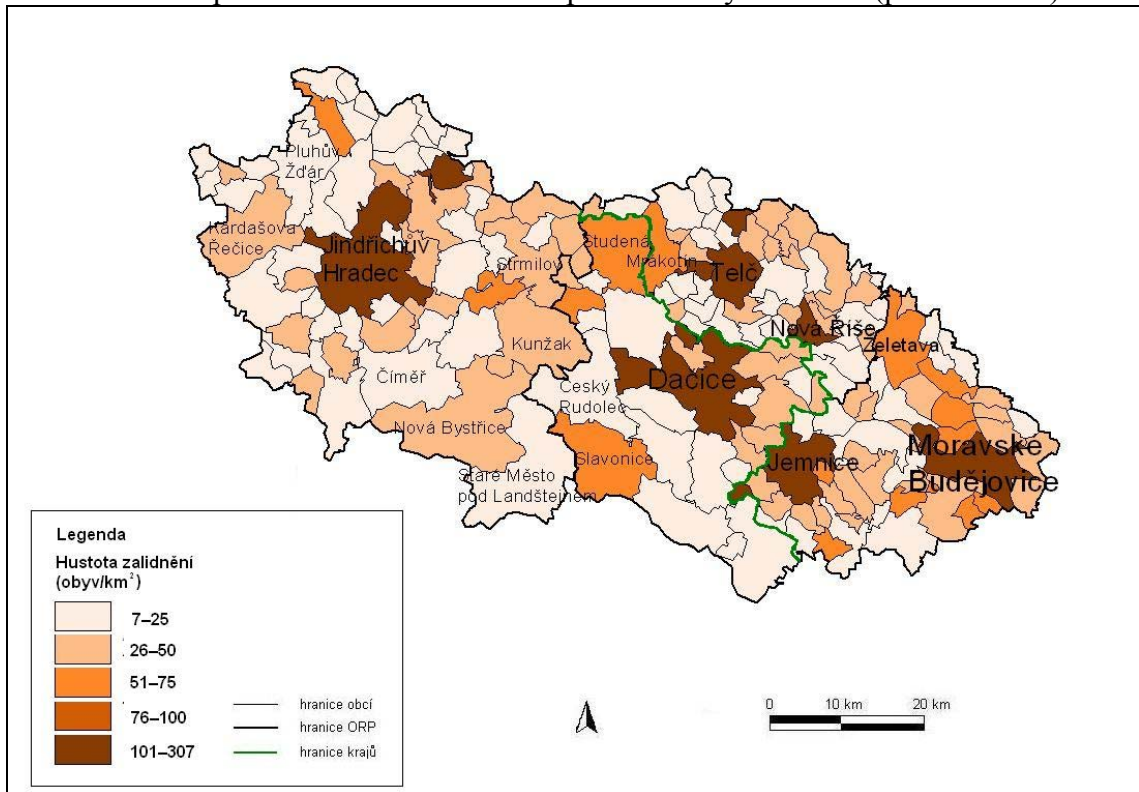
Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa obcí modelového území podle hustoty zalidnění

Příloha č. 2: Seznam jednotlivých mikroregionů a svazků obcí v modelovém území

Příloha č. 3: Dotazník

Příloha č. 1: Mapa obcí modelového území podle hustoty zalidnění (pro rok 2005)

Zdroj: ČSÚ 2005

Příloha č. 2: Seznam jednotlivých mikroregionů a svazků obcí

1. DSO Regionu Třeboňsko

Cep, Domanín, Dunajovice, Frahelž, Halámky, Hatín, Hrachoviště, Chlum u Třeboně, Lomnice nad Lužnicí, Lužnice, Majdalena, Novosedly nad Nežárkou, Pístina, Plavsko, Ponědraž, Ponědrážka, Příbraz, Rapšach, Smržov, Staňkov, Stráž nad Nežárkou, Záblatí, Třeboň

2. Vodovod Landštejn

Dačice, Nová Bystřice, Slavonice, Budiškovice, Cizkrajov, Kostelní Vydří, Peč, Staré Město pod Landštejnem, Český Rudolec, Písečné nad Dyjí

3. Sdružení pro likvidaci komunálního odpadu Borek

Dačice, Jemnice, Slavonice, Bačkovice, Báňovice, Budeč, Budiškovice, Budkov, Cizkrajov, Červený Hrádek, Český Rudolec, Dešná, Dobrohošť, Heřmanec, Dolní Vilímeč, Horní Meziříčko, Horní Myslová, Horní Němčice, Horní Slatina, Hříšice, Chotěbudice, Jilem, Kostelní Vydří, Lhotice, Menhartice, Mysletice, Mrákotín, Nevcehle, Nová Říše, Olší, Peč, Radkov, Radotice, Rozseč, Stará Říše, Staré Hobzí, Třebětice, Vanov, Vápovice, Volfířov, Zdeňkov, Zvolenovice

4. Sdružení pohraničních obcí a měst okresu JH

Majdalena, Chlum u Třeboně, Dešná, Nová Ves nad Lužnicí, České Velenice, Čluněk, Staňkov, Staré Město pod Landštejnem, Číměř, Nová Bystřice, Stříbřec, Lásenice, Kunžak, Slavonice, Peč, Písečné, Cizkrajov, Český Rudolec, Dolní Pěna, Dolní Žďár, Horní Pěna, Kačlehy, Staré Hobzí

5. Vodovod Řečice

Dačice, Volfířov

6. Regionální sdružení obcí se sídlem v JH

Báňovice, Bednáreček, Blažejov, Březina, Budeč, Budiškovice, Cep, Cizkrajov, červený Hrádek, České Velenice, Český Rudolec, Číměř, Čluněk, dačice, Dešná, Deštná, Dobrohošť, Domanín, Doňov, Drunče, Dunajovice, Dvory nad Lužnicí, Frahelž, Halámky, Hamr, Hatín, Heřmanec, Horní Meziříčko, Horní Němčice, Horní Pěna, Horní Radouň, Hospříz, Hrachoviště, Hříšice, Chlum u Třeboně, Jarošov nad Nežárkou, Jilem, J. Hradec, Kačlehy, Kardašova Řečice, Kunžak, Lásenice, Lodhéřov, Lomnice nad Lužnicí, Lužnice, Majdalena, N. Bystřice, N. Včelnice, Novosedly nad Nežárkou, Okrouhlá Radouň, Peč, Písečné, Pístina, Plavsko, Pleše, Pluhův Žďár, Polště, Ponědraž, Popelín, Příbraz, Rapšach, Ratiboř, Rodvínov, Roseč, Rosička, Slavonice, Smržov, Staňkov, Staré Hobzí, Staré Město pod Landštejnem, Strmilov, Stříbřec, Střížovice, Studená, Suchdol nad Lužnicí, Světce, Třebětice, Třeboň, Újezdec, Vícemil, Višňová, Vlčetínek, Volfířov, Vydří, Záhoří, Zahrádky

7. Plynovod Dolní Němčice, Kostelní Vydří a Volfířov

Dolní Němčice, Kostelní Vydří, Volfířov

8. Mikroregion Řečicko DSO Řečicka

Kardašova Řečice, Pluhův Žďár, Pleše, Višňová, Újezdec, Záhoří, Doňov

9. Mikroregion Jindřichohradecko-DSO Jindřichohradecko

J. Hradec, Nová Včelnice, H. Radouň, Roseč, Lodhěřov, Střížovice, Vícemil, H. Skřýchov, Kostelní Radouň, Dešná, Okrouhlá Radouň, Rodvínov, Člunek, Hospřiz, Jarošov nad Nežárkou, Bednářeček

10. Mikroregion Dačicko

Báňovice, Budeč, Budíškovice, Cizkrajov, Červený Hrádek, Český Rudolec, Dačice, Dobrohošť, Heřmaneč, Horní Meziříčko, Horní Němčice, Horní Slatina, Hříšice, Kostelní Vydří, Peč, Písečné, Slavonice, Staré Hobzí, Studená, Třebětice, Volfířov, Županovice

11. Jemnický mikroregion

Bačkovice, Báňovice (JH), Budkov, Budíškovice (JH), Dešná (JH), Chotěbudice, Jemnice, Jiratice, Kdousov, Korolupy (ZN), Kostníky, Lhotice, Lomy, Lovčovice, Lubnice (ZN), Menhartice, Mladoňovice, Oponěšice, Oslonice (ZN), Pálovice, Police, Rácovice, Radotice, Slavíkovice, Štěpkov, Třebelovice, Třebetice (JH), Uherčice (ZN), Vratěnin (ZN), Vysočany (ZN)

12. Moravskobudějovický mikroregion

Babice, Cidlina, Častohostice, Dědice, Dešov, Domamil, Hornice, Jakubov u Moravských Budějovic, Kojatice, Komárovice, Láz, Lesná, Lesonice, Litoňov, Lukov, Martínkov, Moravské Budějovice, Nimpšov, Nové Syrovce, Radkovice u Budče, Vícenice, Zvěrkovice, Želetava

13. Mikroregion Novoříšsko

Bohuslavice, Červený Hrádek (JH), Dolní Vilímeč, Jindřichovice, Markvartice, Nová Říše, Rozseč, Sedlatice, Stará Říše, Vápovice, Vystrčenovice, Zdeňkov

14. Rokytná – ekologický mikroregion

Blatnice, Bohušice, Dolní Lažany, Dolní Vilémovice, Horní Újezd, Jaroměřice nad Rokytnou, Klučov, Kojetice, Kožichovice, Lesůňky, Lipník, Loukovice, Mikulovice, Myslibořice, Ostašov, Petruvky, Příštpo, Slavičky, Šebkovic, Výčapy, Zárubice

15. Mikroregion Telčsko

Borovná, Černíč, Červený Hrádek (JH), Dolní Vilímeč, Doupě, Dyjice, Hodice, Horní Myslová, Hostětice, Jindřichovice, Knínice, Kostelní Myslová, Krahulčí, Krasonice, Lhotka, Mrákotín, Mysletice, Mysliboř, Nevcehle, Olšany, Olší, Ořechov, Panenská Rozsíčka, Pavlov, Radkov, Růžená, Řásná, Řídelov, Sedlatice, Sedlejev, Stará Říše, Strachoňovice, Telč, Třeštice, Urbanov, Vanov, Vanůvek, Vápovice, Volevčice, Vystrčenovice, Zadní Vydří, Zvolenovice, Žatec

16. Mikroregion Třešťsko, zkráceně MITR

Batelov, Hladov, Hodice, Jezdovice, Jihlávka, Kaliště, Klatovec, Kostelec, Nový Rychnov, Otín, Panenská Rozsíčka, Rohozná, Růžená, Řásná, Stonařov, Švábov, Třešť, Třeštice

17. Rozvojové sdružení Zdeňkov

Kostelní Myslová, Lhotka, Mrákotín, Mysletice, Olší

Příloha č. 3: Dotazník

Název obce

1. Jak byste ocenil/a ze svého pohledu postavení/význam území, v němž žijete, v rámci České republiky?

Můžete označit více možností.

- Okrajový prostor, stranou zájmu vládních orgánů
- Prostor, který je závislý na regionálních podpůrných opatřeních
- Území, jehož rozvoj je podvázán špatnou ekologickou situací
- Území s mnohostranným rozvojovým potenciálem
- Prostor, který těží z polohy blízko hranic
- Území s výrazným přínosem pro hospodářský rozvoj ČR
- Jinak definovaný prostor, jak

2. Jak byste charakterizoval/a pozici Vaší obce v rámci regionu (okresu)?

Můžete označit více možností

- Těží z polohy na komunikaci
- Je centrem (motorem) společensko–ekonomického dění
- Je odkázána na vlastní rozvojový potenciál
- Je zapojena do společensko–ekonomických aktivit mimo okres
- Jinak definovaný prostor, jak

3. Jaký máte názor na současné administrativní uspořádání (systém fungování obcí s rozšířenou působností, resp. zrušení okresních úřadů)? Tento systém postavení Vaší obce:

Vyberte jedno z následujících tvrzení:

- zlepšil
- zhoršil
- nezměnil

4. Jaké spatřujete hlavní výhody a nevýhody výše zmíněné administrativní změny?

Výhody

Nevýhody

5. Zhodnoťte, jaká je situace Vaší obce z následujících hledisek:

Vepište, prosím, do rámečků známky. 1= velmi dobrá až 5=velmi špatná

- životní prostředí
- demografická struktura obyvatelstva
- trh s byty
- sociální poměry
- kulturní život
- trh práce
- živnosti, podnikání, maloobchod
- cestovní ruch
- dopravní situace
- infrastruktura
- estetický vzhled obce
- bezpečnostní situace
- životní úroveň

6. Který z problémů regionálního rozvoje považujete pro Vaši oblast za stěžejní k řešení?

Vyberte nejvíce dvě možnosti

- Životní prostředí vč. ochrany přírody
- Venkovský prostor, zemědělství
- Výrobní sféra
- Doprava a technická vybavenost území, např. vodní hospodářství
- Nevýrobní sféra, služby
- Cestovní ruch, rekreace, volný čas
- Sociální rozvoj, zaměstnanost
- Jiné, co

7. Na jaké otázky by se měla soustředit spolupráce obcí ve Vašem regionu?

Přiřadte míru naléhavosti, kde 1 je nejvyšší až 5 je nejnižší, vůbec ne 6

- a. Regionální a ekonomický rozvoj
- b. Doprava a technická infrastruktura
- c. Životní prostředí a ochrana přírody
- d. Cestovní ruch a turistika
- e. Sociální rozvoj (zdravotní péče, péče o seniory, atd.)
- f. Volný čas, kultura, sport, mládež
- g. Jiné, jaké

8. Jak vidíte možnosti hospodářského a sociálního rozvoje Vaší obce v příštích pěti letech?

Vyberte z následujících tvrzení

- Velmi dobře
- Spíše dobře
- Spíše špatně
- Velmi špatně

Proč si to myslíte

9. Je Vaše obec v současnosti zapojena do nějakého (nějakých) sdružení obcí?

- Ano
- Ne

Pokud ano, v jakém (jakých?)

10. Spolupracuje Vaše obec s některou z obcí sousedního kraje, obcí s rozšířenou působností ležící v sousedním kraji či přímo s orgány sousedního kraje?

Ano

Ne

Pokud ano, tak v jakém (jakých?)

11. Spatřujete krajskou hranici jako bariéru ztěžující spolupráci?

Ano

Ne

12. Jak byste označil/a informovanost občanů o dění v nejbližších obcích sousedního kraje?

Vepište, prosím, do rámečku známku. 1=nejlepší, 5=nejhorší

Informovanost o pracovních příležitostech

Informovanost o kulturních, společenských či sportovních akcích

13. Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží vaše obec, s přílehlou stranou na druhé straně státní hranice?

Ano

Ne

Pokud ano, jak lze tuto spolupráci charakterizovat?

Odpovídá historickému vývoji

Je nedostatečná v ekonomických, finančních a technických rozdílech

Je nedostatečná, příčina pochází ze společenských rozdílů

Přesahuje možnosti vyplývající z nerovnováhy mezi regiony

Jiné, jak

14. Lze podle Vašich poznatků hovořit v současnosti o přeshraniční spolupráci mezi oblastí, v níž leží vaše obec, s přílehlou stranou ve vedlejším kraji?

Ano

Ne

Pokud ano, jak lze tuto spolupráci charakterizovat?

- Odpovídá historickému vývoji
- Je nedostatečná v ekonomických, finančních a technických rozdílech
- Je nedostatečná, příčina pochází ze společenských rozdílů
- Přesahuje možnosti vyplývající z nerovnováhy mezi regiony

Jiné, jak

15. Jaký vývoj spolupráce mezi obcemi z okolních regionů předpokládáte v blízké budoucnosti?

(vyberte jednu možnost)

- Nedojde k navázání spolupráce
- Bude se rozvíjet, protože je oboustranně prospěšná
- Bude se dynamicky rozvíjet
- Dosáhla již maxima, bude klesat
- Dosáhla již maxima, udrží se na nynější úrovni

Jinak, jak

16. Jak je možné podle Vašeho názoru odstranit hlavní problémy spolupráce?

Stačí jmenovat heslovitě

Děkuji Vám za Váš čas.